

ปรีดี บัวย

กับ

ธรรมนูญศาสตร์และการเมือง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
ธงชัย วินิจจะกูล

รังสรรค์ อนุเคราะห์พันธุ์
อำนาจศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

จัดทำโดย

หอจดหมายเหตุรัฐธรรมนูญศาสตร์

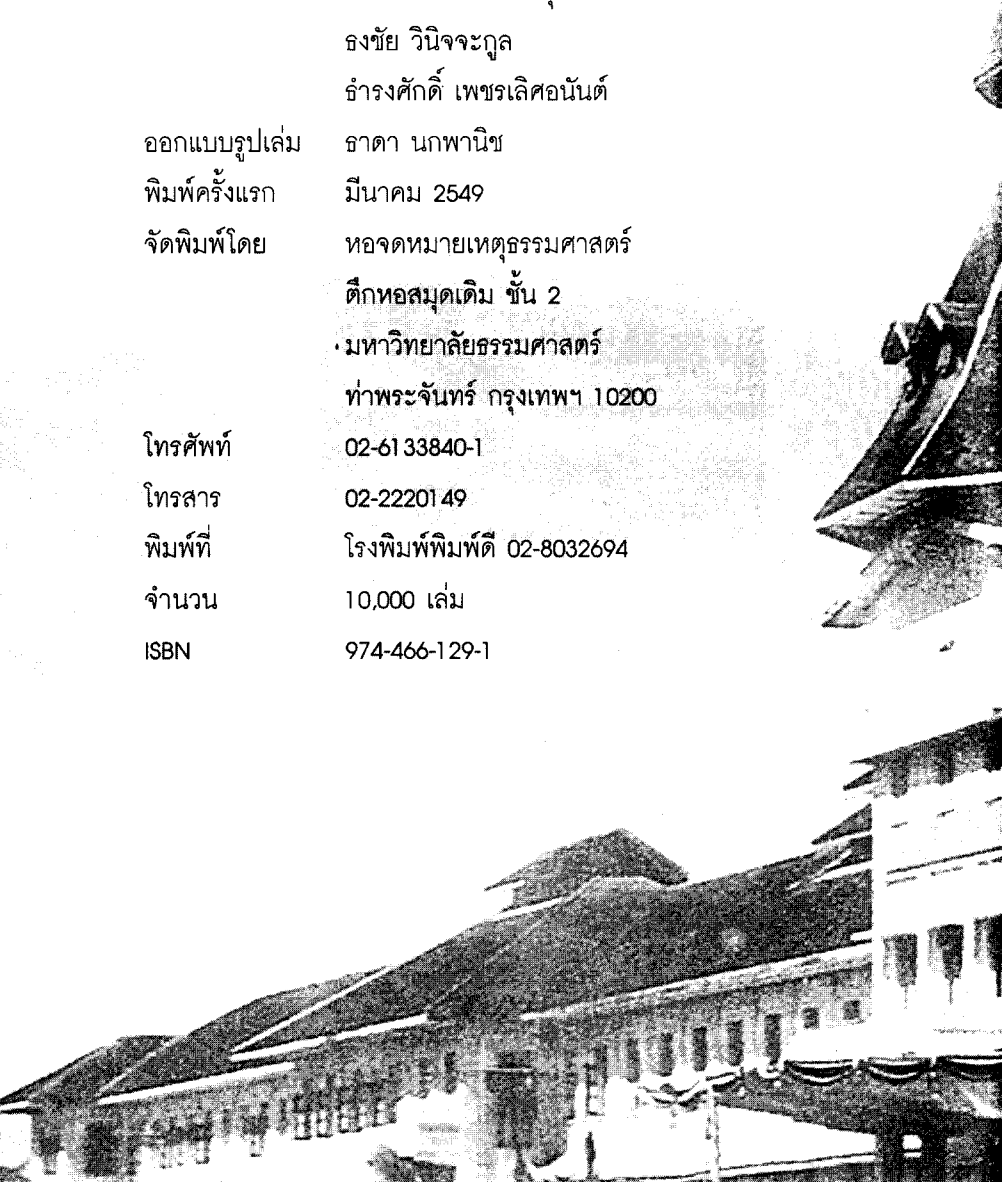
สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ปรีดี ป่วย กับธรรมศาสตร์และการเมือง

ผู้เขียน	ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ ธงชัย วินิจจะกุล ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
ออกแบบรูปเล่ม	ธาดา นกพานิช
พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม 2549
จัดพิมพ์โดย	หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ตึกหอสมุดเดิม ชั้น 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์	02-61 33840-1
โทรสาร	02-22201 49
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์พิมพ์ดี 02-8032694
จำนวน	10,000 เล่ม
ISBN	974-466-1 29-1

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์

ปรีดี พนมยงค์ กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์

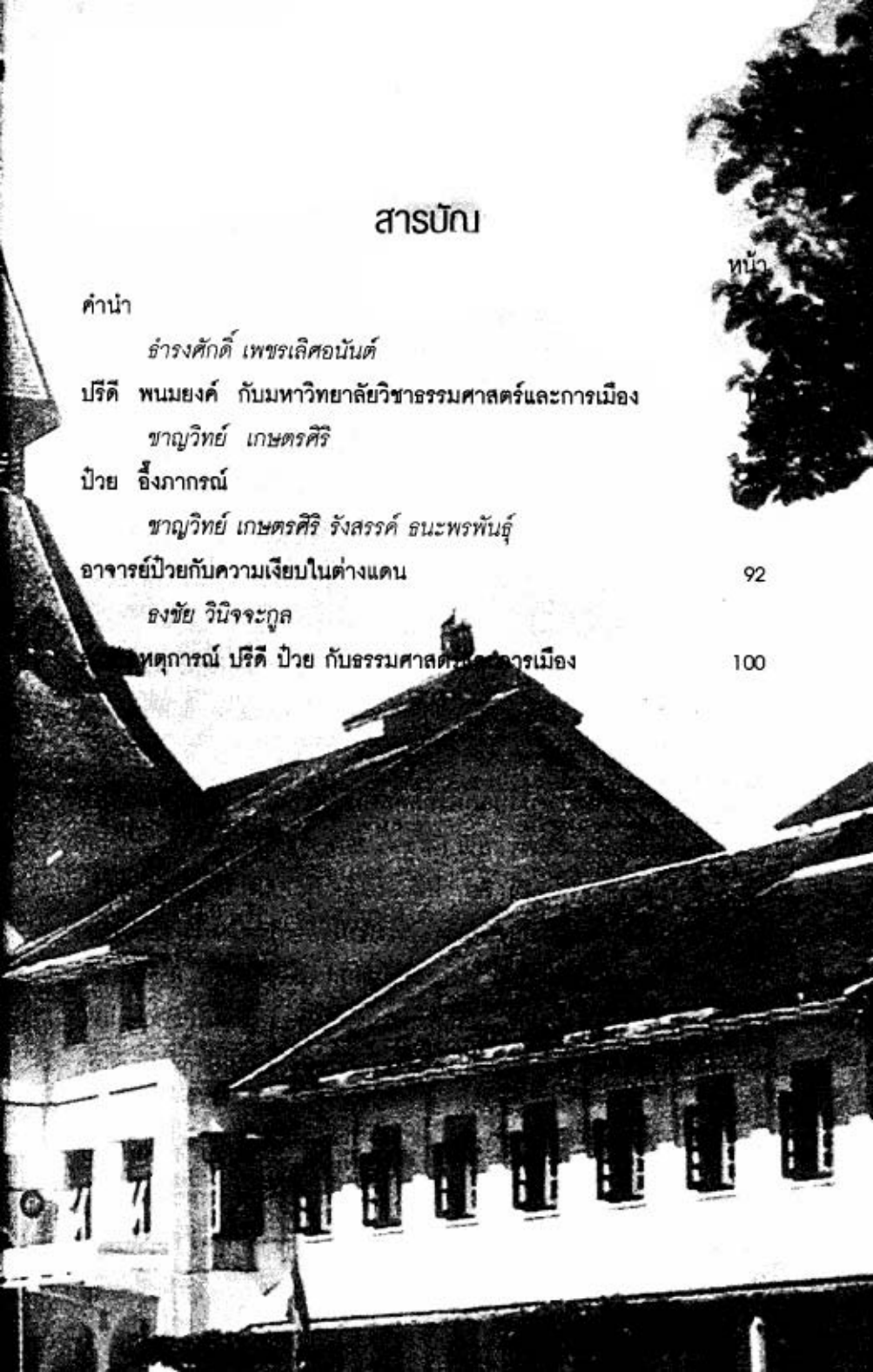
อาจารย์ป๋วยกับความเจ็บในต่างแดน

92

ธงชัย วินิจจะกุล

เหตุการณ์ ปรีดี ป๋วย กับธรรมศาสตร์และการเมือง

100

คำนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของสังคม ก็คือวิธีหนึ่งในการศึกษาทำความเข้าใจต่อพัฒนาการและภูมิหลังประวัติของสังคมนั้นๆ ทั้งนี้เพราะเราในปัจจุบัน จะเข้าใจตัวตนของเราเองได้อย่างไร หากเราไม่รู้ว่า เราเป็นใคร มาจากไหน มาถึงวันนี้ได้อย่างไรและมีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรบ้าง ซึ่งการที่เราไม่อาจเข้าใจตัวตนของเราได้อย่างแท้จริงนั้น เราก็ย่อมเดินทางและนำพาสังคมของเราเข้าสู่อนาคตอย่างเสมือนคนตาบอดที่ต้องคลำทางไป

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่รวมประวัติบุคคลสำคัญของธรรมศาสตร์ 2 คน คนหนึ่งคือผู้สถาปนามหาวิทยาลัย นายปรีดี พนมยงค์ อีกคนหนึ่งคือ นายป้วย อึ้งภากรณ์ ผู้เป็นศิษย์สำนักเหลืองแดงรุ่นแรกๆ และต่อมาก็ได้เป็นอธิการบดีของธรรมศาสตร์ในยุคที่ไทยต้องสร้างบ้านแปลงเมืองเพื่อระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516

ประวัติของทั้งสอง คือ ปรีดีและป้วย ก็เป็นประวัติบุคคลที่สะท้อนถึงประวัติของสังคมไทยได้เป็นระยะเวลากว่า 100 ปี หรือกว่าหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือ กำเนิดของปรีดีเมื่อปี พ.ศ.2443 ส่วนกำเนิดของป้วยนั้นอยู่ถัดมาอีกทศวรรษครึ่ง คือปี พ.ศ.2459 แต่เส้นทางเดินของทั้งสอง เห็นได้ว่าเป็นเส้นเดินทางของ “สามัญชน” ที่ต่อสู้ดิ้นรน หนึ่งนั้นเพื่อชีวิตของตน แต่อีกหนึ่งนั้นก็เพื่อสังคมไทย

ดังนั้น เรื่องราวของ “นาย” ปรีดีและป้วย “สามัญชน” ทั้งสองนี้ จึงเป็นเรื่องราวของศตวรรษที่เพิ่งผ่านมาของไทย อันว่าด้วยความพยายามต่อสู้เพื่อสถาปนาหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย คือ หลักสิทธิ หลักเสรีภาพ

และหลักเสมอภาค แต่ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการสถาปนา “หลักธรรม” ของสังคม ดังปรากฏเป็นข้อตั้งเดิมของมหาวิทยาลัยของเรานี้ คือ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ซึ่ง “หลักธรรม” นี้ได้เป็นหลักที่ถูกหยั่งรากแก้วไว้อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ในสังคมการเมืองไทยพร้อมๆ กับการปฏิบัติเปลี่ยนระบอบการเมืองเมื่อปี 2475 สืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังเห็นได้จากกรณีกระแสธารพลังประชาชนในการโค่นล้มระบบทักษิณนิมิศของทักษิณ ชินวัตร ในประเด็นปัญหาจริยธรรม คุณธรรม และเป็นธรรม คือรากฐานของความชอบธรรมทางการเมือง เป็นต้น

หากเราอ่านประวัติของบุคคลทั้งสอง ด้านหนึ่งก็เป็นการช่วยให้เข้าใจความเป็น “ธรรมศาสตร์” ที่มีภารกิจซึ่งเป็นวัตถุประสงค์มาตั้งแต่ตั้งมหาวิทยาลัยไว้แล้วว่าธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยที่ต้องเกี่ยวข้องกับ “การเมือง” ของไทย ดังจะเห็นได้ตลอดเวลาว่า ในยามที่บ้านเมืองถูกครอบงำครอบครองโดยกลุ่มอำนาจเผด็จการไม่ว่าจะเป็นยุคเผด็จการของจอมพลทหารทั้งหลาย หรือยุคเผด็จการของนายทุนนางทุนที่เข้าครองประเทศผ่านพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ธรรมศาสตร์ก็ยังปรากฏว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถจุดเทียนเพื่อส่องนำทางให้กับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาแห่งยุคสมัยที่อาจจะถูกมองว่าไม่อาจเป็นความหวังของบ้านเมืองได้ ก็กลับกลายเป็นผู้ที่ลุกขึ้นมาจุดเทียนส่องสว่างให้กับสังคมของตน

อีกด้านหนึ่งก็ทำให้เราเข้าใจถึงบุคลิกภาพของการเป็น “ผู้นำ” ทางสังคมการเมืองที่คล้ายกัน นั่นคือ มีความ “มุ่งมั่น” ต่อการสร้างแนวทางการพัฒนาประเทศ เช่นในกรณีของนายปรีดี ก็คือการสร้างและขยายฐานการศึกษา ส่วนนายป๋วยก็คือการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาชนบท ขณะเดียวกัน ทั้งสองก็พร้อมที่จะ “ขัดขืน” ต่อคำสั่งหรือการกระทำที่ไม่ชอบไม่ดีของผู้มีอำนาจในขณะนั้น กระทั่งต้อง “ลี้ภัย” จากอำนาจธรรมเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “มุ่งมั่น”

และ “ขัดขืน” จึงเป็นสองคำที่นักศึกษารวมศาสตร์หรือผู้ที่ได้อ่านหนังสือนี้ ฟังที่จะตระหนักถึงและเรียนรู้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนบทความทั้ง 3 คน ก็เป็นทั้งศิษย์ของสำนักเหลืองแดงแล้วก็ มาเป็นอาจารย์ของสำนักนี้ คือ

ดร.ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ ผู้เขียน “ปรีดี พนมยงค์ กับมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นบทความแรกๆ ที่ให้ภาพรวมเกี่ยวกับปรีดีอย่างครอบคลุม เพราะนับแต่ปรีดีต้องลี้ภัยการเมืองออกนอก ประเทศเมื่อต้นทศวรรษ 2490 เรื่องของปรีดีก็ “ถูกลบ” ออกจากความทรงจำ ของชาวธรรมศาสตร์ แม้ผู้เขียนเองเมื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาสิงห์แดงในสมัยต้น ทศวรรษ 2520 ก็ยอมรับว่าไม่รู้จักชื่อของปรีดี ในฐานะ “ผู้ประกาศการณ์” แต่ ได้ยินในชื่อที่รัฐบาลทหารขณะนั้นมอบให้ในฐานะเป็น “ปีศาจคอมมิวนิสต์” หลังจากอาจารย์ชาวนิวทีย์จบปริญญาเอกจากสหรัฐ ก็มาเป็นอาจารย์ที่ภาค ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และได้เป็นอธิการบดีของธรรมศาสตร์ช่วงหนึ่ง ปัจจุบันเกษียณ แต่ก็ยังคงทำงานวิชาการแบบ “ตลาดวิชา” ตามหลักการเดิม ของธรรมศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

ศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ศิษย์เศรษฐศาสตร์ในยุคที่ อาจารย์ป่วยเป็นคนบด ที่ส่งเสริมให้มีอาจารย์ประจำคณะจำนวนมากขึ้น เป็น อาจารย์ที่มีบทบาทในการตรวจสอบและเสนอแนะทางออกของปัญหาทาง นโยบายเศรษฐกิจของประเทศอย่างสม่ำเสมอจวบกระทั่งปัจจุบัน บทความเรื่อง “ป่วย อึ้งภากรณ์” ที่เขียนร่วมกับอาจารย์ชาวนิวทีย์นั้น ดูจะเขียนขึ้นมาเพื่อ บันทึกไว้ให้คนในสังคมไทยได้รู้จักว่า นายป่วยคือใคร เพราะในท่ามกลางของ เหตุการณ์การใช้ความรุนแรงและฆาตกรรมกลางเมืองโดยรัฐที่ธรรมศาสตร์เมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ในขณะที่ป่วยเป็นอธิการบดีนั้น รัฐไทยพร้อมที่กล่าวหาว่าใครเป็น “คอมมิวนิสต์” และจากข้อกล่าวหาดังกล่าว ก็จะนำไปสู่การใช้กำลังทหาร

ตำรวจ่าย้ายชีวิตของผู้ถูกกล่าวหา ประวัติของ “ปวย อึ้งภากรณ์” จึงมุ่งที่จะทิ้งหลักฐานไว้ให้กับคนรุ่นหลังว่า เมื่อวันหนึ่ง ความจริงได้ปรากฏ ชื่อของนาย ปวยและธรรมศาสตร์ ก็จะมาปรากฏขึ้นมาพร้อมกับความจริงจากเหตุการณ์ครั้งนั้นอย่างแน่นอน

ศาสตราจารย์ธงชัย วินิจจะกูล ผู้เขียนเรื่อง “อาจารย์ปวยกับความเจ็บปวดในต่างแดน” (เมื่อปี 2542) คือนักศึกษาประวัติศาสตร์ ที่มีบทบาทในกิจกรรมนักศึกษา เขาเป็นผู้อยู่บนเวทีที่ถือไมโครโฟน ร้องไห้กล่าววิงวอนกราบไหว้พวกพี่ๆ ตำรวจที่กำลังระดมยิงเข้ามาในสนามฟุตบอลของธรรมศาสตร์ ที่กำลังชุมนุมประท้วงขับไล่การกลับเข้าประเทศของพระราชกรณียกิจเมื่อ 14 ตุลาคม คือ จอมพลถนอม กิตติขจร เขาร้องไห้วิงวอนจนรุ่งเช้า 6 ตุลาคม 2519 กระทั่งต้องถูกจับกลายเป็น “กบฏ” ที่เรียกร้องประชาธิปไตยและคุณธรรมในแผ่นดินบ้านเกิดและในมหาวิทยาลัยของตนเอง หลังจากได้รับ “นิรโทษกรรม” จาก “กรรม” ที่ตนไม่ได้กระทำ ก็เรียนจบปริญญาตรีประวัติศาสตร์ จบเอกจากออสเตรเลีย กลับมาเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ระยะหนึ่ง ก่อนตัดสินใจไปเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐ

บทความของอาจารย์ธงชัยนี้ตั้งคำถามกับผู้อ่านไว้ว่า “อนุสรณ์” อะไรที่มีค่าแก่การรำลึกถึงนายปวย มากกว่าเพียงแค่การสร้างอนุสาวรีย์?

ซึ่งคำถามในทำนองเดียวกัน ก็สามารถถามได้ด้วยว่า มากกว่าการที่จะมี “อนุสาวรีย์” ของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ยิ่งนานวัน “ผู้คน” ยิ่งช่วยกันทำให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นประเพณีสืบสานเทวดา และมาขออะไรต่อมิอะไรมากมายนั้น อะไรจึงเป็น “อนุสรณ์” ที่มีค่าแก่การรำลึกถึงนายปรีดี?

สำหรับผู้เขียน “คำนำ” นี้ เห็นว่า การได้ศึกษาได้อ่านประวัติบุคคลทั้งสองนี้ อย่างมีสติและมีวิจารณ์ญาณ ก็เสมือนเป็นการรำลึกถึงบุคคลทั้งสองอย่างทรงคุณค่ายิ่งเป็นเบื้องต้น

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียน “คำนำ” ในฐานะเป็นศิษย์เหลืองแดงคนหนึ่ง เห็นว่า “อนุสรณ์” ที่มีค่ายิ่งคือการที่หอสมุดที่ชื่อ “หอสมุดปรีดี พนมยงค์” ที่ ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ และ “หอสมุดป่วย อังภาภรณ์” ที่ธรรมศาสตร์ คลองหลวง-รังสิต ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ มีวิสัยคิดในการจัดเก็บสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมไว้ มากกว่าที่จะ “ติดกับ” หรือ “จำกัดตน” อยู่กับกรอบ ปัญหาพื้นที่และงบประมาณ เช่นการจัดเก็บหนังสือพิมพ์รายวันทั้งฉบับไว้ดังที่เคยทำต่อเนื่องมาหลายทศวรรษที่ปรากฏอยู่ที่ชั้นใต้ดินของหอสมุดปรีดีที่ปัจจุบัน สังคมไทยไปค้นหาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพราะสิ่งเหล่านี้คือพันธกิจสำคัญที่วันหนึ่งจะทรงค่ายิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา และเป็นแหล่งของสังคมไทยที่จะเข้ามาค้นหา “ความจริง” ที่ถูกปิดซ่อนไว้ในหลายครั้งหลายคราในหลายยุคหลายสมัย

"วิลเลียมส์"

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

เกริ่นนำ

ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม ชาตะเมื่อ 11 พฤษภาคม 2443/1900 และอสัญกรรมเมื่อ 2 พฤษภาคม 2526/1983 ศึกษาจบมัธยม 6 จากโรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า แล้วเข้าศึกษาโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมในปี 2460/1917 สอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตได้เมื่อปี 2462/1919 ขณะอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ระหว่างปี 2463-2469/1920-1926 ได้รับทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศฝรั่งเศส จนได้รับปริญญารัฐเป็น “ดุษฎีบัณฑิตกกฎหมาย” (Docteur en Droit) ฝ่ายนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques) และได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาขั้นสูงทางเศรษฐกิจ (Diplôme d' Etudes Supérieures d' Economie Politique)

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475/1932 ฯพณฯ ปรีดี ได้ร่วมกับข้าราชการทหารและพลเรือนจำนวน 100 กว่านายในนามของ “คณะราษฎร” ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบกษัตริย์โดยรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้นได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (คนแรก), เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, เป็นผู้เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ”, เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย การต่างประเทศ การคลัง และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ฯ, เป็นหัวหน้าขบวนการใต้ดิน “เสรีไทย” เพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยของประเทศ ได้รับการแต่งตั้งเป็น “รัฐบุรุษอาวุโส” และเป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังวิกฤตการณ์เมือง 2490-2492/1947-1949 ฯพณฯ ปรีดี ได้ลี้ภัยการเมืองไปพำนักอยู่ประเทศจีนและในปี 2513/1970 ได้ย้ายไปพำนักอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมเมื่อปี 2526/1983

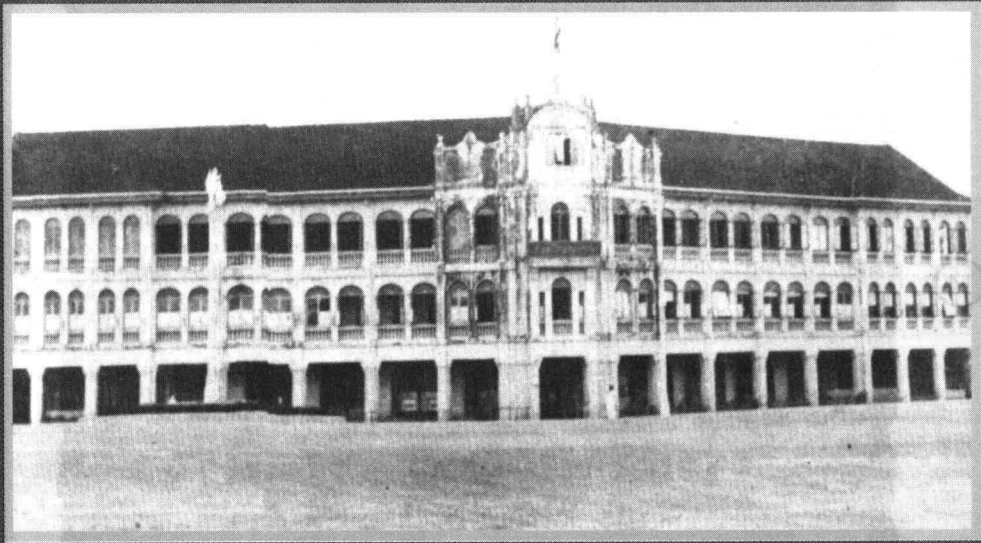

ในสมัยที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทยเมื่อปี 2476-2477/1933-1934 นั้น ท่านได้ดำเนินการก่อตั้งมหาวิทยาลัย “ตลาดวิชา” แห่งแรกของสยาม คือ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก. ซึ่งมีลักษณะ “พิเศษ” เกี่ยวพันกับการเมืองและความเป็นไปของชาติตลอดจนเรื่องของรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย ดังนั้นในบทความนี้ประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นจุดกำเนิดและวิวัฒนาการเริ่มแรกของ มธก. อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะวางแนวทางของมหาวิทยาลัยสืบต่อมา

เมื่อต้นปี 2526/1983 อาจารย์และนักวิจัยธรรมศาสตร์กลุ่มหนึ่ง ได้ดำริที่จะทำงานวิชาการเรื่อง “ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์” ผมซึ่งสมัยนั้นดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถาบันไทยคดีศึกษา (ซึ่งมี ศ. เสน่ห์ จามริก เป็นผู้อำนวยการ) และดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี (ฝ่ายวัฒนธรรม เฉลิมฉลองธรรมศาสตร์ 50 ปี ซึ่งมี ศ. นางเยาว์ ชัยเสรี เป็นอธิการบดี) ในฐานะหัวหน้าทีมวิจัย ได้ติดต่อกับท่านผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์ ณ กรุงปารีส เพื่อขอเข้าสัมภาษณ์จากท่านโดยตรง ท่านได้มีจดหมายนัดแนะอย่างเป็นทางการว่าให้ไปพบได้ในวันที่ 7 และ 9 พฤษภาคม พร้อมทั้งให้การบ้านให้เตรียมตัวศึกษาไว้ก่อนล่วงหน้า คือ ท่านบอกว่าควรดู

1. สุนทรพจน์ของท่านเกี่ยวกับเรื่องของธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านเคยให้ไว้ในสมัย ดร. ป่วย อิงภากรณ์ เป็นอธิการบดี (30 มกราคม 2518/1975-6 ตุลาคม 2519/1976)

2. นอกจากนั้นก็ให้หาประวัติเกี่ยวกับการซื้ออินที่ดินที่ท่าพระจันทร์
3. ให้ดูหลักสูตรของ มธก. หลักสูตรปริญญาตรี โท และเอก และ
4. ให้ดูหลักสูตร ตมธก.

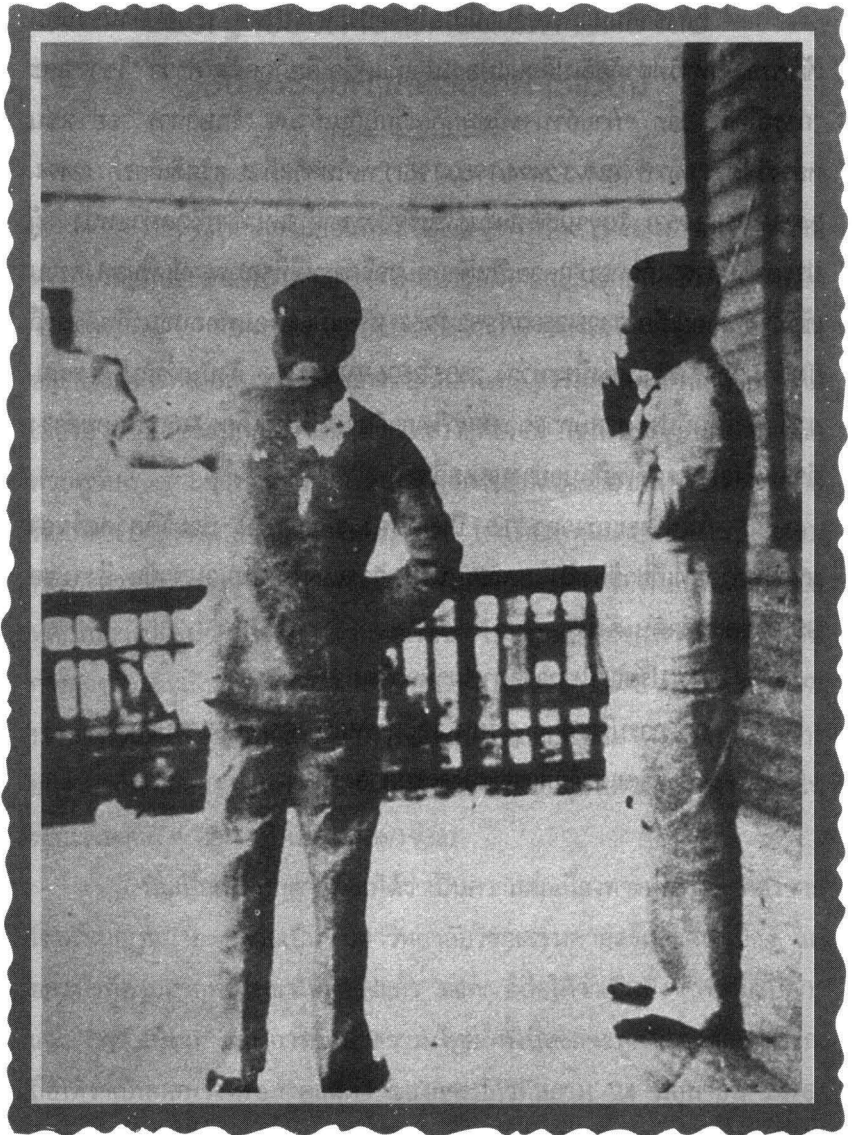
โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม บริเวณสะพานฟ้าพิภพลีลา สถานที่ตั้งมหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมืองในสมัยเริ่มต้น

แต่ก็อย่างที่เราทราบกันดีว่าในวันที่ 2 พฤษภาคม 2526/1983 นั้น
ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ก็ถึงแก่สังกรรม ก่อนหน้าวันนัดหมายที่ได้ไว้จากท่าน
เพียงไม่ถึง 1 สัปดาห์ แทนที่จะได้ไปสัมภาษณ์เพื่อเขียนงานประวัติศาสตร์ ผม
ก็กลับกลายเป็นไปงานฉาบปากกาศพของท่านที่ทำกันอย่างรีบง่ายและสมเกียรติที่
กรุงปารีส ท่านกลายเป็นหนึ่งใน “แต่คนดี เมืองไทยไม่ต้องการ” ที่ต้องลี้ภัย
การเมืองและอำนาจมืดของรัฐและจบชีวิตในต่างแดน เหมือนๆ อย่างที่ ดร. ป๋วย
อึ้งภากรณ์ ก็ต้องประสบในอีก 16 ปีต่อมา*

จากการบ้านข้างต้นที่ท่านผู้ประศาสน์การปรีดีได้ให้ไว้ ก็อาจถือเป็น
แนวทางในการสืบเสาะประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “มหาวิทยาลัยของสามัญชนที่ไม่สามัญ” ในที่
นี้ผมจะขอจำกัดเรื่องราวเพียงช่วงระยะจากปี 2477/1934 ซึ่งเป็นปีของการสถาปนา
มธก. ไปจนกระทั่งถึงช่วงประมาณปี 2490-2492/1947-1949 ซึ่งเป็นช่วงของ
รัฐประหาร 2490/1947 และสิ่งที่เรียกกันว่า “กบฏวังหลวง 2492/1949” หรือที่
ฯพณฯ ปรีดีเองเรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์ 2492/1949”
ซึ่งเป็นความพยายามจะยึดอำนาจคืนจากคณะรัฐประหาร 2490/1947 นำ
ประเทศกลับไปสู่ประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่งนั้น เป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์
ประมาณระยะเวลาเพียง 15 ปีเท่านั้น ช่วงนี้เป็นช่วงที่ ฯพณฯ ปรีดี เกี่ยวข้อง
และผูกพันกับมหาวิทยาลัยโดยตรง

* ผมต้องขอขอบคุณสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้ ณ ที่นี้ด้วย ที่ให้กู้
เงินเป็นค่าเครื่องบินเดินทางและค่าใช้จ่ายในการไปร่วมงานศพครั้งนี้ ผมได้กลายเป็นตัวแทน
ของมหาวิทยาลัยไปโดยมิได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการแต่ประการใด

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ซ้าย) และ
ขุนประเสริฐศุภมาตรา (ประเสริฐ จันทรมบุญณ์) ณ เรือนไม้ริมน้ำเพื่อดูสถานที่ก่อสร้างตึกโดม

หลังจากนั้นแล้วเมื่อบ้านเมืองขาดประชาธิปไตย ระบอบอำนาจนิยมเข้าครอง มหาวิทยาลัยก็เปลี่ยนแปลงไป แม้แต่ชื่อเดิมก็ถูกตัด คำว่า “วิชา” และ “การเมือง” ออก ฝ่ายอำนาจนิยมผลักดันเวียนกันเข้ามา “รักษาการ” อย่างเช่น หลวงวิจิตรวาทการ (2493-2494/1950-1951) พลโทสวัสดิ ส. สวัสดิเกียรติ (2494-2495/1951-1952) ในฐานะตัวแทนคณะรัฐประหาร และท้ายที่สุดตำแหน่ง “ผู้ประศาสน์การ” ก็ถูกยุบ กลายเป็นตำแหน่งอธิการบดีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาดำรงอยู่เมื่อ 2495-2500/1952-1957 หรือแม้แต่จอมพลถนอม กิตติขจรก็ยังคงเข้ามาดำรงตำแหน่งนี้ระหว่าง 2503-2506/1960-1963 ดังนั้นท่านปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยแต่เพียงผู้เดียว และไม่เคยมารับตำแหน่งอธิการบดีเหมือนอย่างบุคคลอื่นๆ

ในช่วงระยะเวลา 15 ปีแรกของ มธก. นั้น ประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับ ฯพณฯ ปรีดี อาจแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ ซึ่งจะขอบรรยายตามลำดับ ดังนี้

- (1) ปรัชญาในการสถาปนามหาวิทยาลัย
- (2) การบริหาร การเรียน และการสอน (ธ.บ. และ ตมธก.)
- (3) ชีวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์

ปรัชญาของการสถาปนามหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

หากจะเท้าความย้อนกลับไปในอดีตให้ไกล หรือพยายามหาความต่อเนื่องตามประเพณีของศาสตร์ว่าด้วยประวัติ และสิ่งที่นักประวัติศาสตร์มักจะชอบทำกัน (ประเภทจากภูเขาอัลไต ถึงอาณาจักรน่านเจ้า เรื่อยมาถึงสุโขทัย อยุธยาแล้วก็รัตนโกสินทร์) เรามักจะได้ยินกันว่า ธรรมศาสตร์เป็นสถาบันที่สืบเนื่องมาจากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนกฎหมายมีกำเนิดควบคู่กับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งเกิดในยุคสมัยเดียวกันกับโรงเรียนนายร้อยทหารบก (จปร.) และโรงเรียนนายเรือ โรงเรียนกฎหมายนั้นตั้งในปี 2440/1897 ส่วนโรงเรียนข้าราชการพลเรือนตั้งในปี 2442/1899 ทั้งสองสถาบันเป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษา “ด้านพลเรือน” โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2459/1916 ส่วนโรงเรียนกฎหมายก็ยังคงดำรงสถานะเดิมอยู่เรื่อยมา กว่าที่จะได้รับการยกฐานะก็อีกเกือบ 2 ทศวรรษให้หลัง (แต่ก็ต้องถูกยุบไปรวมกับจุฬาฯ อยู่ในระยะเวลาสั้น ๆ อยู่ 1 ปี เมื่อ 2476/1933)

นั่นเป็นสิ่งที่เราอาจเรียกได้ว่าเป็นความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์จากโรงเรียนกฎหมาย กลายเป็น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว มธก. ก็ถือได้ว่าเป็นทั้ง “ความแปลก” และ “ความใหม่” ของการศึกษาสยาม/ไทย ทั้งนี้หากจะพูดให้ตรงแล้ว มธก. ถือได้ว่าเป็นผลพวงหรือ “คู่แฝด” ของการปฏิวัติสยาม 24 มิถุนายน 2475/1932 อย่างไม่ต้องสงสัย หากไม่มี 24 มิถุนายน 2475/1932 ก็อาจจะไม่มี 27 มิถุนายน 2477/1934 (วันสถาปนา มธก.) ถ้าหากเราจะดูจาก “คำ

ประกาศของคณะราษฎร” ในวันยึดอำนาจได้กล่าวว่า การที่ “ราษฎร” ยังถูกดูหมิ่นว่ายังไม่อยู่ (ไม่พร้อมทั้งระบอบประชาธิปไตย) นั้น “เป็นเพราะขาดการศึกษาที่เจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่” ดังนั้นในนโยบายหรือสิ่งที่เรียกว่า “หลัก 6 ประการ” ของคณะราษฎร ก็มีข้อหนึ่งที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ซึ่งมีผลทำให้ต้องตั้ง มธก. ขึ้นมานั่นเอง

เมื่อมองในแง่นี้ การสถาปนา มธก. ในปี 2477/1934 ก็มาจากหลักประการที่ 6 ของคณะราษฎร กำเนิดมาควบคู่กับการปกครองในลักษณะใหม่ เมื่อประเทศมีรัฐธรรมนูญ มีประชาธิปไตย ก็ต้องมีสถาบันการศึกษาแบบใหม่ อันนี้จึงเป็นหลักปรัชญาพื้นฐานในการก่อตั้ง เป็นหลักการของการ “เปิด” คือเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การเปิดและกฎเกณฑ์ที่แน่นอนนี้เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดลักษณะหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม “ปิด” เป็นความเลวร้ายของอำนาจนิยมและเผด็จการ

18

ในแง่ของการเปิดและการมีเสรีภาพนั้น อยากนำความรู้สึกของ “ธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรก” ที่เคยให้สัมภาษณ์ไว้ คือคุณหญิงบรรเลง (กันตะบุตร) ชัยนาม เมื่อถามท่านว่าประทับใจอย่างไรบ้างเมื่อเข้ามาเรียนธรรมศาสตร์ในตอนนั้น และจบเป็น จ.บ. หญิงคนแรก เมื่อ 2478/1935 ท่านตอบว่า

“เอ ตอบยาก อาจจะทำให้ประทับใจความมีเสรีภาพในการเล่าเรียน เป็นตลาดวิชา แล้วก็ให้เสรีภาพเสมอภาคกัน ให้เรียนวิชาต่างๆ ที่อยากรู้ ไม่มีการแข่งขันวรรณะอะไรอย่างนี้ เข้าไปแล้วรู้สึกสบายใจ อย่างบางโรงเรียนก็อาจมีเข้าไปแล้วแบ่งพรรคแบ่งพวก แต่ธรรมศาสตร์ให้ความเสมอภาคกันหมด สบายใจ วิชาที่เรียนเป็นวิชาที่รักและสนใจ”

คำปฏิญาณใน การรับปริญญาตรี

แห่งมหาวิทยาลัยวิชา ธรรมศาสตร์และกบเจียง

ข้าพเจ้าจะรักษาไว้และปฏิบัติตาม
ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
สยาม

ข้าพเจ้าจะดำรงตนอยู่ในทางที่ชอบ
จะไม่ปฏิบัติผิดศีลธรรม อันจะนำมา
ซึ่งเกียรติคุณ แห่ง มหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์ และ การเมือง บล: เพื่อ
ชาติ สำนาน พรมหากษัตริย์ และ
รัฐธรรมนูญฯ

คำปฏิญาณในการรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต

ถ้าเราจะดูจากคำกล่าวของท่านผู้ประศาสน์การปริัติ พนมยงค์ ที่กล่าวในวันที่ 27 มิถุนายน 2477/1934 อันเป็นวันสถาปนา มธก. ณ ที่ตั้งเก่าของโรงเรียนกฎหมาย (ถนนราชดำเนิน เชียงสะพานผ่านพิภพลีลา ซึ่ง มธก. ตั้งอยู่ ณ ที่นั้น 2 ปี 2477-2479/1934-1936 ก่อนจะย้ายมาซื้อที่ดินได้ที่วังหน้า ทำพระจันทร์ตึกเก่าจึงกลายเป็นกรมโฆษณาการและกรมประชาสัมพันธ์ไปในที่สุด และถูกประชาชนเผาเสียราบเมื่อเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535/1992) นั้น ท่านได้กล่าวไว้ว่า

“การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดีตั้งแต่ชั้นต่ำตลอดจนการศึกษาระดับสูง เพราะฉะนั้นการที่จะอำนวยความสะดวก และประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้จึงจำเป็นต้องมีสถานศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น”

ท่านพูดต่อไปอีกว่า

“มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น”

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่ากำเนิดของ มธก. มีผลมาจากแรงผลักดันของอดีตนักเรียนโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือในปี 2476/1933 สมัยรัฐบาลอนุรักษนิยมช่วงเปลี่ยนผ่านของนายกรัฐมนตรียะยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ได้ถูกโอนไปขึ้นกับคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ 1 ปี ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับนักเรียนโรงเรียนกฎหมาย ที่โรงเรียนอันเก่าแก่และมีชื่อเสียงของตนเสมือนถูกยุบให้ละลายหายไป แทนที่จะได้เลื่อนสถานะเป็น

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในวันเปิดตึกโดม
9 กรกฎาคม 2479

มหาวิทยาลัยจึงมีผลผลักดันให้นักเรียนกฎหมายดังกล่าวเคลื่อนไหวให้มีการก่อตั้ง มธก. ขึ้น

ในเรื่องนี้มีบันทึกขึ้นหนึ่งที่สะท้อนกระแสและพลังของนักเรียนกฎหมาย ในตอนนั้น เป็นอย่างดี คือ การบันทึกของคุณสงัด ศรีวินิก (ธรรมศาสตร์บัณฑิตปี 2481) คุณสงัด ศรีวินิกบันทึกไว้ในหัวข้อ “โตมร่าลึกลับ” ว่า

“ครั้นภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อมิถุนายน 2475/ 1932 แล้วพวกเราประมาณ 4-5 คน ซึ่งเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ในเวลานั้นได้ ไปเยี่ยมท่านอาจารย์ หลวงประดิษฐฯ เพิ่งหายจากการป่วยไข้หวัด เราได้ สนทนาและปรารภกันถึงฐานะขอโรงเรียนกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาชั้นสูง ควรจะได้รับการสถาปนาให้เป็นมหาวิทยาลัยบ้างหรือไม่ เพราะในขณะนั้น สถาบันชั้นอุดมศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยก็มีเพียงที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ เพียงแห่งเดียว ...ท่านอาจารย์หลวงประดิษฐฯ เห็นพ้องด้วยและรับว่าจะดำเนินการทางปรับปรุงโรงเรียนกฎหมายต่อไป”

กล่าวโดยย่อ มธก. ก็เป็นผลพวงของการปฏิวัติ 2475/1932 ที่บรรจบ พอดีกับกระแสของนักเรียนโรงเรียนกฎหมาย ที่ต้องการผลักดันยกฐานะของ โรงเรียนของตนให้เป็นมหาวิทยาลัย ที่มีลักษณะเปิดกว้างเป็น “ตลาดวิชา” ที่ น่าสนใจก็คือทันทีที่เปิดมหาวิทยาลัยในปี 2477/1934 นั้นมีคนสมัครเข้าเรียน เป็นจำนวนมากมายมหาศาลและล้นหลามถึง 7,094 คน (แน่นอนส่วนหนึ่งคือผู้ ที่โอนมาจากคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ จุฬาฯ หรือนักเรียนโรงเรียน กฎหมายเก่านั่นเอง) แต่ส่วนใหญ่ก็คือผู้ที่จบมัธยมบริบูรณ์ (มัธยม 8 ในสมัยนั้น) ซึ่งสามารถเข้าได้ทันที ข้อนี้ไม่ประหลาดอะไรเพราะ มธก. เป็นตลาดวิชา แต่ ถ้าเราดูไปถึงคนที่สามารถสมัครเข้าได้นั้น จะรวมถึงข้าราชการตั้งแต่เสมียนขึ้นไป (ถ้าผู้บังคับบัญชารับรอง) อันนี้ทำให้เกิดการกระจายและเปิดกว้างของการ ศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนี้ผู้ที่สมัครเข้าได้ทันที

อีกพวกหนึ่ง ก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รุ่นแรกจากการเลือกตั้ง 2476/1933) ผู้แทนตำบล เป็นต้น

จำนวนผู้สมัคร 7,094 คนนั้น ชี้ให้เราเห็นถึงความต้องการการศึกษาในระดับสูงมาก กล่าวได้ว่าในทศวรรษ 2470/1927 นั้นมีคนจำนวนหนึ่งรอจะเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาค่อนข้างหนาแน่น แต่หลังจากนั้นจนถึงประมาณปี 2490/1947 นักศึกษาที่สมัครเข้า มธก. จะมีจำนวนคงที่และปานกลาง คือเพียงประมาณ 500 คนต่อปี อนึ่ง ถ้าเราดูจากคนที่สมัครเข้ามาใน มธก. เราอาจพูดได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลาง หรือกระฎุมพีในเมือง หรือหากใช้ศัพท์ของท่านปรีดี พนมยงค์ ก็บอกได้ว่าเป็น “ชาวบุรี” สะท้อนให้เห็นคลื่นหรือแรงผลักดันในการที่มีความต้องการการศึกษาของคนชั้นกลางในเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าชะงักงันหรือรอมาเป็นเวลานาน แล้วก็สบโอกาสในการเลื่อนสถานภาพของตนที่มาพร้อมกับหลักประการที่ 6 ของคณะราษฎร

ขอแทรกข้อมูลบางประการไว้ตรงนี้ว่า ช่วงปี 2475-2477/1932-1934 นั้นประเทศสยาม (ยังไม่ได้เปลี่ยนชื่อทางการเป็นประเทศไทยจนกระทั่ง 2482/1939) มีประชากร 12 ล้านคน มีนักเรียนระดับประถมและมัธยม 794,602 คน (ต่ำกว่า 7% ของประชากรทั้งหมด ในจำนวนนี้มีทั้งนักเรียนเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมปลาย ม.7-8 เดิม) เพียง 2,206 คน ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ต่ำมาก สมัยนั้นกรุงเทพมหานครมีประชากรเพียง 5 แสนคน ในปี 2475/1932 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวมีผู้จบการศึกษาเพียง 68 คน ฉะนั้นการที่ทันทีที่เปิด มธก. มีนักศึกษาถึง 7,094 จึงนับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญมากของการศึกษาไทย

นอกเหนือจากปรัชญาในการก่อตั้งในแง่ของประชาธิปไตยแล้ว ยังเห็นว่า มีปรัชญาที่เน้นในเรื่องของกฎหมายหรือ “หลักนิติธรรม” (RULE OF LAW) อีกด้วย ทั้งนี้เพราะการปฏิวัติ 2475/1932 ต้องการสถาปนากฎหมายหรือรัฐธรรมนูญเป็นหลักอยู่เหนือบุคคล แน่นนอน มธก. มาจากโรงเรียนกฎหมาย

การศึกษาเน้นหนักด้านกฎหมายจึงไม่ประหลาดอะไรนัก แต่เดิมมีหลักสูตร 2 ปีระดับประกาศนียบัตร เมื่อเกิด มชก. เปลี่ยนเป็นระดับปริญญาหลักสูตร 3 ปี มี 6 ภาคการศึกษา ลักษณะของธรรมศาสตร์ในตอนนี้อย่างเน้นด้านกฎหมายอย่างมากเป็นมรดกตกทอดมาจากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม

การตั้งสถาบันการศึกษาของไทยในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นเรื่องของหน่วยราชการที่จะสร้างคนขึ้นมาใหม่ เพื่อป้อนหน่วยงานของตนเอง สถาบันการศึกษาในระยะเริ่มแรกจึงมีลักษณะเป็นสายวิชาชีพนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างด้านการปกครองก็เป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ด้านการเกษตรก็เป็นโรงเรียนด้านการเกษตร (ที่จะกลายมาเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) ด้านศิลปะก็เป็นโรงเรียนประเภทช่างศิลป์ (ที่กลายเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร) ด้านแพทย์ก็เป็นโรงเรียนแพทย์ (ที่กลายเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล) ฯลฯ รวมไปถึงบรรดาโรงเรียน ทหารบก-เรือ-อากาศ-ตำรวจทั้งหลาย มชก. ก็มีลักษณะกลายพันธุ์มาดังนี้ แต่ก็มีลักษณะกลายพันธุ์ที่แปลกและใหม่เช่นกัน

24

เมื่อดูจากวิชาที่เรียนกันใน มชก. มีการเรียนวิชาธรรมศาสตร์ ในความหมายของกฎหมายทั่วไป เน้นในการเรียนกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่และสำคัญในเมืองไทยยุคของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเก่าก่อนสมัยใหม่ (PRE-MODERN) สู่สมัยใหม่ เข้าใจว่าท่านที่ศึกษาและคุ้นเคยกับเรื่องความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 คือในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 คงจะเห็นได้ว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากของสังคมไทยในการปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ คือกฎหมายวิธีพิจารณาความยังเป็นแบบสังคมศักดินาอยู่ คือ พิสูจน์ด้วยการดำน้ำ ลุยไฟ ตลอดจนวิธีการจองจำหรือการไต่สวนอย่างทรมาณทรมาน ดังนั้น หากจะได้รับการยอมรับว่าเป็น "อารยะ" เท่าเทียมกับนานาประเทศจะต้องมีการร่างพระราชบัญญัติหรือ

บัณฑิตรุ่นแรกของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

กฎหมายต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ ใช้แทนกฎหมายเก่าที่เรามีอยู่ทั้งหมด

ดังนั้น ลักษณะของการเรียนที่ธรรมศาศตรก็เน้นเรื่องกฎหมายอย่างทีกล่าวมาแล้ว มีการเรียนกฎหมายทั่วไป กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา แต่ทีใหม่เข้ามาต่อนั้นก็คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ เน้นอนเมื่อธรรมศาศตรเกิดมาหลัง 2475/1932 กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่เดิมต้องแอบแฝงอยู่ในกฎหมายปกครองในสมัยราชาธิปไตย ก็สามารถปรากฏตัวออกเป็วิชาอิสระของตัวเองได้ ไม่ต้องแอบอิงอยู่กับกฎหมายปกครองอีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีการ ศึกษาวิชาต่าง ๆ นอกเหนือจากกฎหมายอีก วิชาเหล่านี้เป็วิชาต้องห้ามไม่มีการสอนในสมัยราชาธิปไตย เช่น วิชาลัทธิเศรษจุกิจ วิชาเศรษจุศาสตร สรุปลแล้วการศึกษาเน้นทีกฎหมายก็จริง แต่ก็ขยายกว้างกว่าเดิมมีวิชาอื่น ๆ ทีต้องห้ามประกอบด้วย

หลักสูตรปริญญาตรีของธรรมศาศตรนั้นมีปริญญาเดียว คือ ธรรมศาศตรบัณฑิต เมื่อวันเปิดมหาวิทยาลัย คือ วันที่ 27 มิถุนายน 2477/1934 นั้นมีสูจิบัตรแจก เป็สูจิบัตรพิมพ์ทีโรงพิมพ์ศรีกรุงชื่อว่า "แนวการศึกษาชั้นปริญญาตรี โท และเอก แห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาศตรและการเมือง" (ดูเอกสารดังกล่าวทีตีพิมพ์โดยโรงพิมพ์ศรีกรุงและนำมาพิมพ์ซ้ำใน *ธรรมศาศตร 50 ปี*)

หมายควมว่าเมื่อเปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาศตรนั้นมีโครงการถึงปริญญาเอก แล้วก็ดำเนินการไปเลย ในปริญญาตรีอย่างทีได้กล่าวแล้วว่ามีปริญญาเดียว คือธรรมศาศตรบัณฑิต (ธ.บ.) ปริญญาโทแตกออกไปเป็ นิติศาสตร รัฐศาสตร เศรษฐศาสตร (ส่วนทางด้านการบัญชีนั้นต่อมาจะมีประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชี เทียบเท่าปริญญาโท) ในระดับปริญญาเอกก็มี 4 แขนงเช่นเดียวกัน คือ นิติศาสตร รัฐศาสตร เศรษฐศาสตร และการทูต ในระดับปริญญาตรีและโทนั้นมีการเรียนการสอน ส่วนในระดับปริญญาเอกไม่มีการเรียนการสอน (แบบยุโรป) หลักสูตรปริญญาเอกในช่วงเวลานั้นมีดังนี้

1. ให้ทำการค้นคว้จากภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ค้นคว้จนเป็ที่น่าพอใจ

2. ให้แต่งตำราเป็นภาษาไทย ถ้าจะแปลความในสมัยปัจจุบันก็คือเขียนวิทยานิพนธ์ แล้วก็สอบปากเปล่า เมื่อกรรมการพอใจก็ได้รับปริญญาเอกไป อันนี้เป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์มาก ธรรมศาสตร์เกิดขึ้นมา พ.ศ. 2477/1934 มีถึงปริญญาเอกทันที น่าเสียดายที่ต่อมาปริญญาเอกหายไป ได้ล้มภาชณ์บุคคลบางคนที่ได้ปริญญาเอก เช่น ดร. บรรจบ อิศกุล ซึ่งเคยสอนอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ ถามท่านว่ามันหายไปไหน ท่านก็บอกไม่ทราบเหมือนกันอยู่ดี ๆ มันก็หายไปดี ๆ เหลือแต่ปริญญาโท ถ้าจะมีปริญญาเอกก็คงต้องมาดัดกันใหม่ (ดังที่กำลังดำเนินการกันอยู่ในขณะนี้)

กลับไปในเรื่องเกี่ยวกับการที่ธรรมศาสตร์เน้นเรื่องกฎหมาย ทำไมธรรมศาสตร์เน้นกฎหมาย เข้าใจว่าท่านผู้ประศาสน์การคงมีปรัชญาในการก่อตั้งเพื่อจะวางรากฐานลัทธิรัฐธรรมนูญ แปลความว่าเพื่อขจัดสิ่งที่เราเรียกว่าเป็นอัตตาธิปไตย หรือคณาธิปไตย โดยให้มี “กฎเกณฑ์” เป็นหลัก หากจะใช้คำเก่าคงบอกว่าให้มี “ธรรมะ” ที่เป็นกฎเกณฑ์ในการปกครองสังคม ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลหรือคณะ ดังนั้น จุดเริ่มต้นของธรรมศาสตร์จึงมาจากเรื่องกฎหมาย ลองสังเกตดูจะเห็นคำว่า “ธรรมะ” นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของชื่อมหาวิทยาลัยแล้วยังจะมีความคู่ไปกับธรรมศาสตร์อยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องปรัชญาพื้นฐานและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในเรื่องของเพลงมหาวิทยาลัย และอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับธรรมศาสตร์ ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ค่อนข้างเป็นนามธรรมที่จะสร้างกฎเกณฑ์ให้กับสังคมไทยสมัยใหม่

ในหัวข้อของปรัชญานี้ เมื่อดูจากการเลือกใช้ชื่อ ธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นชื่อมหาวิทยาลัยเข้าใจว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่จะบอกถึงปรัชญาของการก่อตั้งได้ ดังที่กล่าวแล้วแต่ตอนต้น ผมในฐานะหัวหน้าทีมวิจัย “ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์” เวลานั้น พยายามที่จะไปสัมภาษณ์ท่านผู้ประศาสน์การว่าทำไมท่านให้ชื่อมหาวิทยาลัยอย่างนี้ ทำไมเลือกสีเหลืองและแดง ฯลฯ

แต่ผมก็ได้สัมภาษณ์อย่างทีกล่าไปแล้ว ดังนั้นจึงต้องอาศัยดูจากเอกสารรอบตัว ในแง่ความคิดเรื่องการก่อตั้ง การใช้ชื่อ “อรรถศาสตร์และการเมือง” นี้มีภูมิหลังอย่างไร คำว่าอรรถศาสตร์หมายถึงกฎหมายที่เป็นแม่บทวางระเบียบสังคมสมัยเก่า ท่านปรีดีคงดึงเอามาใช้ในสมัยใหม่ เราเห็นได้ชัดเลยว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นสถาบันแรกที่รวบรวม *กฎหมายตราสามดวง* ที่รวบรวมขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 นำมารวมพิมพ์เป็นเล่มอย่างสมบูรณ์เป็นครั้งแรกพร้อมทั้งมีคำนำในการจัดพิมพ์ครั้งนั้นโดยท่านผู้ประศาสน์การ *กฎหมายตราสามดวง* นี้เราก็อทราบดีว่ามี “พระอรรถศาสตร์” เป็นหัวใจของกระบวนการกฎหมายทั้งหมด นี่เป็นการดึงเอาสัญลักษณ์ของกฎเกณฑ์ของสังคมเก่ามาใช้ (คำว่าอรรถศาสตร์นี้ ในสมัยใหม่เริ่มเปลี่ยนความหมายไปบ้าง กลายเป็นแปลว่ากฎหมายทั่ว ๆ ไปก็ได้)

ที่นี้เราลองดูอีก ใน “พระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน” พ.ศ. 2476/1933 มีการแบ่งงานของราชบัณฑิตยสถานเอาไว้เป็น 3 สำนัก

สำนักที่ 1 อรรถศาสตร์และการเมือง

สำนักที่ 2 วิทยาศาสตร์

สำนักที่ 3 ศิลปกรรม

เห็นได้ชัดว่าคำว่า “อรรถศาสตร์และการเมือง” นี้ได้ใช้มาก่อนหน้าการตั้งมหาวิทยาลัยแล้ว อาจจะโยงกลับไปว่าวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองใน ความหมายของโลกสมัยใหม่ อาจจะมีส่วนหนึ่งซึ่งเป็นอิทธิพลของฝรั่งเศส เข้าใจว่าท่านปรีดีอาจจะใช้ความคิดเดิมเรื่องพระอรรถศาสตร์กับความคิดใหม่ ทั้งนี้เพราะมีสถาบันหนึ่งในฝรั่งเศส ที่เรียกว่า INSTITUT DE FRANCE ซึ่งอาจ แปลเป็นไทยได้ว่า “สถาบันฝรั่งเศส” สถาบันนี้คงจะใกล้เคียงกับสิ่งที่เราเพิ่งตั้งขึ้นมา คือราชบัณฑิตยสถาน สถาบันฝรั่งเศสแบ่งสำนักของเขาดออกเป็น académie มีทั้งหมด 5 (ของเราแบ่งเป็น 3) ดังนี้

ปรีดี พนมยงค์ เมื่อครั้งศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส

ปรีดี • ป่วย กับ รัฐศาสตร์และการเมือง

1. Académie Française
2. Académie des Sciences หรือ สถาบันวิทยาศาสตร์
3. Académie des Sciences Morales et Politiques ถ้าจะแปลก็คือ สถาบันวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
4. Académie des Beaux-Arts หรือสถาบันวิจิตรศิลป์
5. Académie des Inscriptions et Belles-Lettres หรือสถาบันจารึกและอักษรศาสตร์

สำหรับสถาบันที่ 3 นั้นน่าสนใจ สามารถโยงมาเรื่องธรรมศาสตร์ของเราได้ เพราะชื่อภาษาอังกฤษของธรรมศาสตร์ในตอนแรกมิใช่ Thammasat University แต่เป็น University of Moral and Political Sciences (UMPS) ซึ่งก็คือ Sciences Morales et Politiques นั่นเอง สะท้อนให้ถึงอิทธิพลทางความคิดสมัยใหม่ทางด้านวิชาการจากฝรั่งเศสใน มธก. และในราชบัณฑิตสถานไม่น้อย

การบริหาร การเรียน และการสอน (ร.บ. และ ตมรท.)

ในด้านการบริหารและจัดการนั้น เข้าใจว่า มรท. อาจจะเป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่กำเนิดเป็นอิสระตั้งแต่ต้น (แต่จะถูกทำให้กลายเป็นระบบราชการในภายหลัง) ไม่ขึ้นเป็นองค์กรหรือส่วนของราชการตามปกติ มหาวิทยาลัยเลี้ยงตัวเองมาแต่เริ่มแรก ขอให้เรามาดูจากรายรับ รายจ่ายของมหาวิทยาลัย

2477/1934

รายรับ 6 แสนบาท รายจ่าย 1 แสนบาท

(เพราะมีนักศึกษาสมัครเข้ามามากดังที่กล่าวข้างต้น)

2485/1942

รายรับ 4 แสนบาท (น้อยลงไปเพราะตอนนี้นักศึกษาคงตัวแล้ว)

รายจ่าย 2 แสนบาท

2489/1946 (ก่อนสิ้นสุดสมัยท่านผู้ประศาสน์การ)

รายรับ 1 ล้าน 3 แสนบาท

รายจ่าย 7 แสนบาท

กล่าวโดยย่อ มหาวิทยาลัยมีรายรับมากกว่ารายจ่ายทุกปี ในสมัยท่านผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยเลี้ยงตัวเองมาตลอด ส่วนหนึ่งมาจากค่าบำรุงของนักศึกษา ค่าเล่าเรียนในสมัยนั้นปีละ 20 บาท ถูกกว่าค่าเล่าเรียนมัธยมปลายครั้งต่อครั้ง ค่าเล่าเรียนมัธยมปลายสมัยนั้น 40 บาท (และถูกกว่าทางจุฬาซึ่งต้องสอบเข้าอีกต่างหาก) ธรรมศาสตร์เก็บ 20 บาทก็ยังมีกำไร เลี้ยงตัวเองได้ เพราะฉะนั้นท่านผู้ประศาสน์การพูดเอาไว้ในสมัยที่ท่านอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ เป็นอธิการบดีว่า ส่วนหนึ่งมหาวิทยาลัยนี้มีทรัพย์สิน ที่ดิน มีตึกของตัวเองนั้น

ก็ได้ด้วยเงินที่เก็บมาจากนักศึกษาทั้งสิ้น นักศึกษารุ่นแรก 7,094 คน ที่มาเสียค่าบำรุงในปีแรกนั้นแหละ ที่เงินของเขาและเธอซื้อที่ดินและสร้างตึกโดม ทำให้มธก. มีความเป็นอิสระจากระบบราชการ ธรรมชาติศาสตร์จะถูกบิดเบี้ยว” และยึดให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของราชการ และเป็นมหาวิทยาลัย “ปิด” อย่างที่เห็นกันในปัจจุบันเมื่อหลัง พ.ศ. 2500/1957 ในยุคที่บ้านเมืองเข้าสู่สมัยของการพัฒนาและลัทธิการทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั่นเอง แต่ระหว่าง 2477-2500/1934-1957 ธรรมชาติศาสตร์เป็นอิสระและล้าหน้าเกินยุคสมัยในเรื่องของการจัดการและการบริหาร

ที่นี้ ในแง่ของอาจารย์ผู้บรรยายนั้นเอามาจากไหน อาจารย์ประจำนั้นมีน้อยมาก อาจารย์ที่ได้รับสมัครเข้ามาช่วงแรกที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เราได้ยินชื่อ 4 ท่านแรก คือ เสริม วินิจฉัยกุล, ทวี ตะเวทิกุล, วิจิตร ลุลิตานนท์ และขุนประเสริฐศุภมาตรา ที่รับอาจารย์ 4 ท่านแรกเข้ามานี้เพื่อที่จะช่วยทำตำราคำสอนของมหาวิทยาลัย สองท่านแรก คือ เสริม วินิจฉัยกุล และทวี ตะเวทิกุลนั้นในที่สุดได้ทุนไปเรียนต่อฝรั่งเศส เมื่อมีอาจารย์ประจำน้อย ส่วนใหญ่จึงเป็นอาจารย์พิเศษ เช่น ดิเรก ชัยนาม, ไพโรจน์ ชัยนาม, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ส่วนใหญ่จะได้คนที่มีความรู้สูง มีใจรักที่มาสอน ได้คนที่อุทิศตัวเองให้กับการศึกษาหรือไม่ก็ได้อาจารย์ฝรั่งเด่น ๆ มาก หลายคนคงเคยได้ยินชื่ออย่าง ร. แลงการ์ด ซึ่งเป็นอาจารย์พิเศษสอนระดับปริญญาโท และเป็นผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

มหาวิทยาลัยยังมีวารสารทางวิชาการของตนเองที่มีชื่อว่า นิติสารสิน มีอาจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม เป็นบรรณาธิการ มหาวิทยาลัยมีแผนกคำสอนของตัวเอง แผนกนี้ขายคำสอน (ตำรา) ให้นักศึกษา ซึ่งไม่จำเป็นต้องมาเรียน จุดกำเนิดของโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศัตร์นั้นก็มาจากตอนนั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ได้ยกสำนักพิมพ์นิติสารสินของท่านให้มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2483/1940

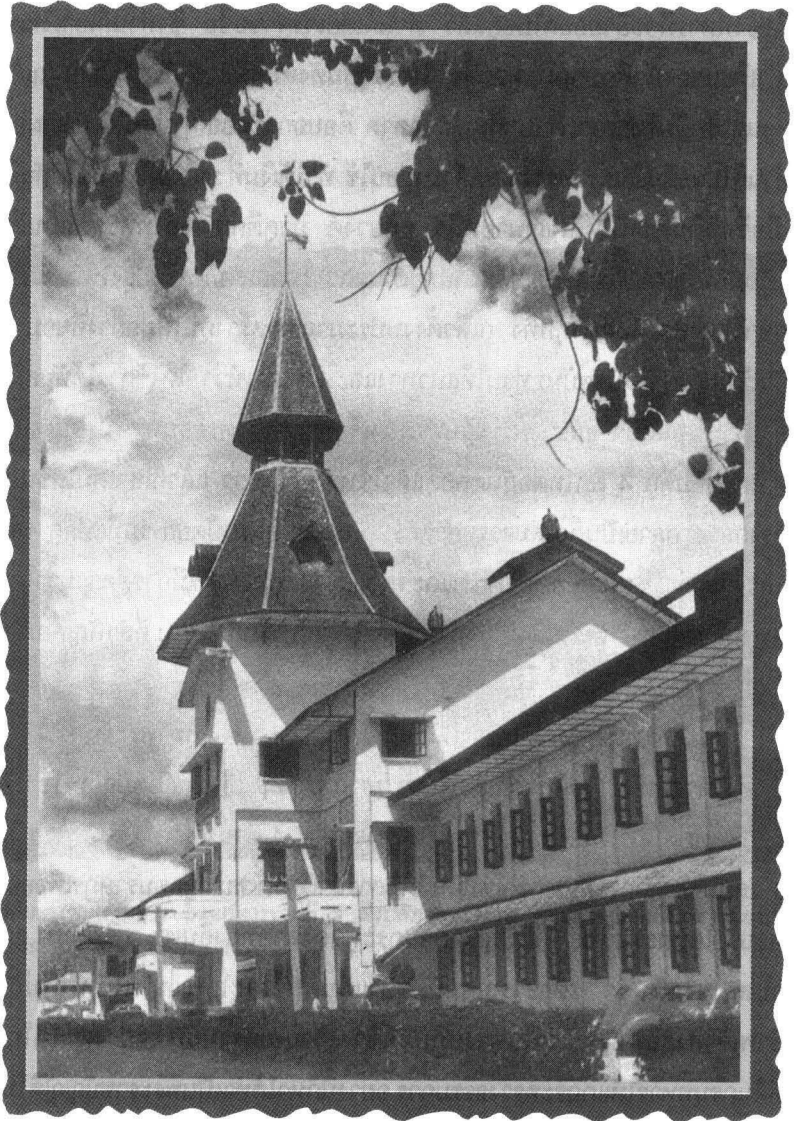

(แทนพิมพ์โบราณ ซึ่งเชื่อกันว่าพิมพ์ “คำประกาศคณะราษฎร” ก็ตกเป็นสมบัติของมรก. และสมควรอย่างยิ่งที่จะเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์)

นี่เป็นภาพทั่ว ๆ ไปของมหาวิทยาลัย ที่ลักษณะขององค์กรต่าง ๆ มีอยู่อย่างนี้ ถ้าจะถามว่าบรรยากาศของมหาวิทยาลัยสมัยนั้น ช่วงประมาณ 2477/1934, 2478/1935, 2479/1936 เป็นอย่างไร คำตอบก็คือว่า คงไม่ใช่ภาพอย่างเราเห็นในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยกิจกรรม มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา มหาวิทยาลัยช่วงแรกค่อนข้างเงียบ มีคนมาเรียนประมาณวันละ 100 คน ตกบ่ายเงียบหมด จากคำสัมภาษณ์ความรู้สึกของคนรุ่นนั้นเล่าว่า ตอนบ่าย ๆ คนหายไป กลับบ้านไป นักศึกษาถึงจะมีจำนวนเป็นพัน ๆ ส่วนใหญ่ก็อ่านคำสอนอยู่ที่บ้าน หรืออยู่ในต่างจังหวัด เพราะฉะนั้นไม่แปลกใจอะไรเลย ถ้าเราจะดูอย่างคุณสมคิด ศรีสังคม ธรรมศาสตร์บัณฑิตคนหนึ่ง ซึ่งบอกว่าไม่เคยมาเรียนที่ธรรมศาสตร์ วันหนึ่งไปฟังเขาหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประทับใจมากที่เห็นผู้สมัครใส่เสื้อครุยมาหาเสียง เลยสมัครเรียนธรรมศาสตร์ แล้วก็รับคำสอนที่ส่งไปอีสาน ท่านอ่านแล้วก็ชอบ อยู่บ้านนอก โกลมากต้องขี่ม้าเข้ามาในเมือง ในที่สุดก็จบ ธ.บ. เข้าทำงานกรมพระธรรมบุญ กระทรวงกลาโหม แล้วสอบชิงทุนไปเรียนถึงประเทศอังกฤษ นี่เป็นเส้นทางเดินของท่านและของอีกหลายคนที่มาที่กับธรรมศาสตร์

บรรยากาศทั่วไปสงบ ต้นโพธิ์คงไม่ค่อยโตนัก ดูรูปในระยะนั้นต้นไม่โตแต่ใบหนา มีต้นจำปออยู่มิมน้ำ มีต้นสนเรียงราย ริมแม่น้ำเปิดโล่ง แลเห็นตึกโดมโดดเด่นเป็นสง่า ตึกโดมเปิดใช้เป็นทางการเมื่อ 9 กรกฎาคม 2479/1936 หลายคนคงทราบดีว่าผู้ออกแบบตึกโดม คือ คุณทวี อภัยวงศ์ ท่านผู้นี้ไปเรียนหนังสือมาจากปารีส มีความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ท่านอาจารย์ปรีดีเชิญมาช่วยออกแบบว่าจะทำอย่างไรดีกับตึกเก่าๆ ให้เป็นตึกใหม่ของธรรมศาสตร์ ท่านปรีดีได้ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยใหม่ที่บริเวณท่าพระจันทร์ เป็น

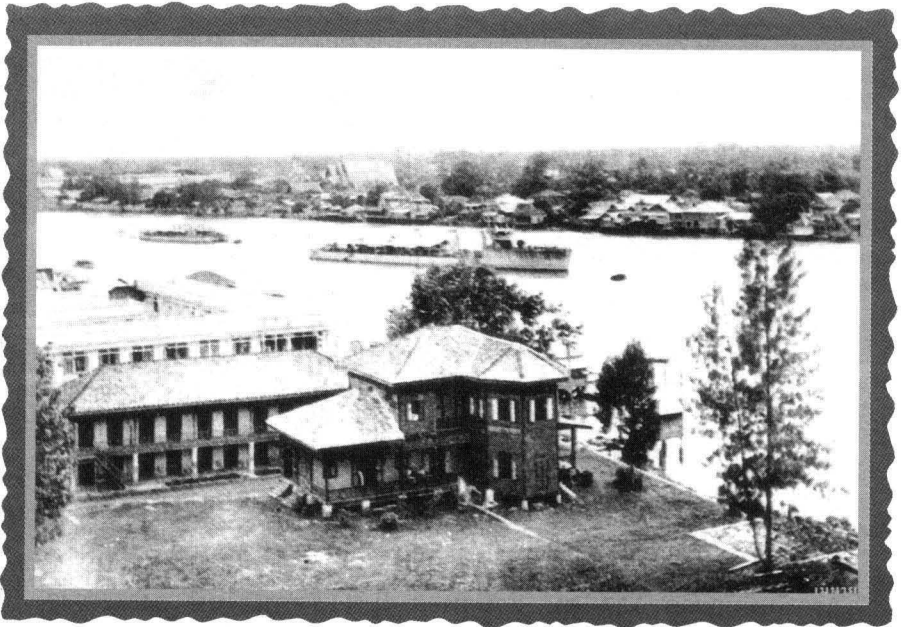

ตึกโดมที่ออกแบบโดยนายทมิฬ อภัยวงศ์

ที่ของทหารที่จะย้ายออกไปอยู่แล้ว ท่านก็เลยเจรจาขอซื้อ ซึ่งท่านก็เอาเงินค่าเล่าเรียนของนักเรียนนั้นแหละซื้อ ในปัจจุบันทั้งหมดมี 25 ไร่ 3 งาน (แล้วท่านก็เป็นผู้บริหารการศึกษาที่เฉลียวฉลาด คือบอกว่าค่อย ๆ ผ่อนใช้ เวลาผ่อนท่านก็ไปขอยืมเงินกระทรวงการคลังมาผ่อนใช้ ทำให้เงินที่ มอก. มีไม่หมดไปทันที) เมื่อซื้อที่ดินตรงนี้ได้ก็เชิญนายหมีว อภัยวงศ์ มาดูตึกเก่าของทหารซึ่งเป็นตึกแบบฝรั่งเหมือนกัน 4 ตึก เรียงกันอยู่เป็นแถว ให้ออกแบบปรับปรุงใหม่เป็นตึกมหาวิทยาลัย ไม่ต้องทุบทิ้ง (แล้วตั้งงบประมาณมาสร้างกันใหม่อย่างที่ขอทำกันเป็นประจำในปัจจุบัน) ท่านให้แนวทางและหลักเกณฑ์ว่า ให้ใช้การได้ทันสมัย สวยงาม คุณหมีว อภัยวงศ์ ไปยื่นที่ริมน้ำเจ้าพระยาท่าพระจันทร์ ดูไปดูมาแล้วท่านก็เชื่อมตึก 4 ตึกให้ต่อกันตลอดแล้วใช้หลังคาวิ่งยาว แล้วก็เอาโดมใส่ขึ้นไปตรงกลาง กลายเป็นตึกโดมธรรมศาสตร์ เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แปลก เด่น และงามสง่า ซึ่งจะค่อย ๆ มีชีวิตและจิตวิญญาณขึ้นมา จนมีการตีความว่าโดมหมายถึงดินสอ หมายถึงปัญญาและความเจียบแหลม และที่สำคัญคือเป็น “แม่” (! ?)

ตรงนี้ขอแทรกในเรื่องที่เกี่ยวกับที่ดินของ มอก. ที่ท่าพระจันทร์ (จากบทความของปรีชา สุวรรณทัต ใน*ธรรมศาสตร์ 50 ปี*) โดยเกิดปัญหาว่า เมื่อ มอก. ซื้อที่ดินบริเวณโรงทหารกองพันทหารราบที่ 4 ตำบลท่าพระจันทร์ด้วยเงิน 3 แสนบาทจากกระทรวงกลาโหมนั้น ได้มีการนำเรื่องเข้าสภาผู้แทนราษฎรเพื่อออกพรบ. โอนกรรมสิทธิ์ ก็มีปัญหาตามกระทู้ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สส. อุบลราชธานี ว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งจะโอนแก่กันได้หรือไม่นั้น ข้าพเจ้าสงสัย เพราะในทางปฏิบัติที่ข้าพเจ้าเคยทราบนั้น อย่างเราไปโอนที่ดินกรมทหารให้แก่กระทรวงธรรมการ อย่างนี้ก็ได้ทำเป็นพระราชบัญญัติไม่”

พระยามานวราชเสวี รมต. คลัง ตอบว่า “จริงอยู่ที่รายนี้เป็นของรัฐบาล แต่ว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนั้น เป็นนิติบุคคลตั้ง

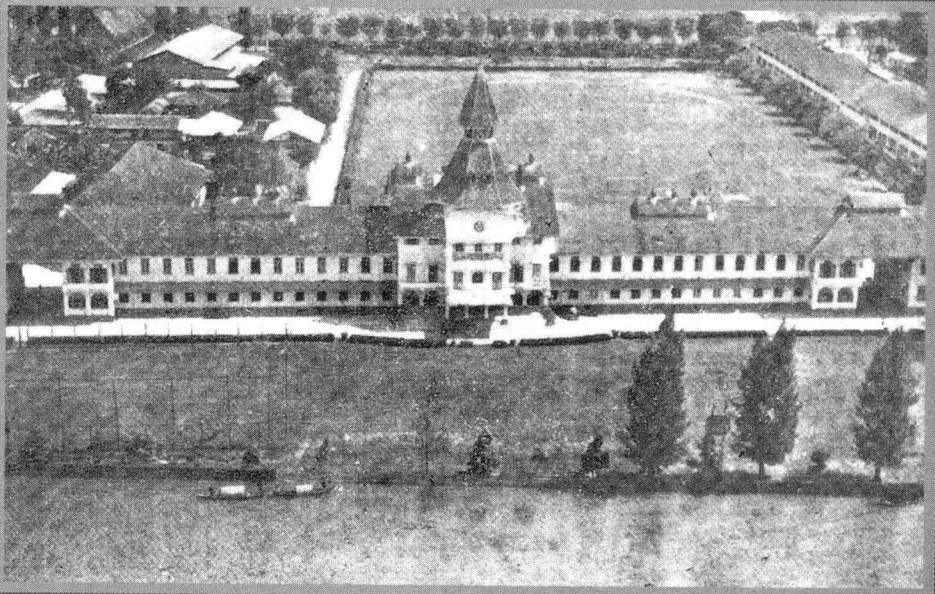
ที่ดินบริเวณโรงทหาร กรมทหารราบที่ 4 ตำบลท่าพระจันทร์ ก่อนที่โอนมาเป็นมหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ขึ้นต่างหากแยกจากวงการบริหาร รัฐบาลที่บำรุงหรืออะไรนั้นเป็นการช่วยเหลือ เป็นซบเซาดีเท่านั้น ไม่ใช่ว่าเป็นล่ำเป็นสันเป็นงานของรัฐบาลโดยตรง เห็นว่า มหาวิทยาลัยนี้ทำงานเลี้ยงตัวเองได้ก็ส่งเสริมตามกำลังและความสามารถ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าในการที่ออกพระราชบัญญัติโดยมีหลักการเช่นนั้น เป็นการชอบแล้ว เพราะเหตุว่าที่จะเอาของหลวง ซึ่งใช้ในราชการนั้นจะไปให้ แก่บุคคลซึ่งนับว่าเป็นเอกชนคนหนึ่งเหมือนกัน หากแต่ว่าเป็นนิติบุคคลเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นในการที่ออกพระราชบัญญัตินี้ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพื่อจะได้แสดงให้เห็นความเจตนาดีของรัฐบาลที่จะบำรุงการศึกษาในวิชานี้ด้วย”

สรุปแล้ว มธก. ก็ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นมาออกเป็น พรบ. เมื่อ 9 เมษายน 2478/1935 และยิ่งชี้ให้เห็นชัดเจนว่า มธก. มีสถานะเป็น “นิติบุคคลตั้งขึ้นต่างหากแยกจากวงการบริหารของรัฐบาล” ดังที่กล่าวมาแล้วในประเด็นของกำเนิดอิสระ

38

นั่นคือเรื่องการบริหาร เรื่องลักษณะอิสระของมหาวิทยาลัย การเรียนการสอนคนที่มาเรียนกันก็น้อย แต่อยู่ ๆ ไปก็จะมีคนมาเรียนมากขึ้น ๆ มีการผลิตบัณฑิตมากขึ้น ๆ ในปี 2477/1934 พอเปิดปีแรกก็มีบัณฑิตเลยที่โอนมาและได้เป็นบัณฑิตธรรมศาสตร์ 19 คน ปีเดียวกันนั้น ทางจุฬาฯ มีบัณฑิต 82 คน ปีถัดไป 2478/1935 ที่คุณหญิงบรรเลง ชัยนามเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรกนั้นมีบัณฑิต 137 คน ส่วนจุฬาฯ มี 116 คน ในปี 2485/1942 ธรรมศาสตร์มีบัณฑิต 250 คน จุฬาฯ มี 255 คน ที่เอาเรื่องการผลิตบัณฑิตมานี้จะโยงกับเรื่องปรัชญาการศึกษาด้วย คือในแง่ถ้าเราดูลักษณะของการผลิตคนที่มีความรู้ในระดับสูงในระบบราชาธิปไตย ซึ่งเริ่มมีการเปิดขยายการศึกษา มีการตั้งโรงเรียนขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของกระทรวงทบวงกรมที่ขยายตัวและมีความต้องการข้าราชการ ถ้าจะดูจากตัวเลขของคนที่จบการศึกษาในระดับสูง คนจบจะมีจำนวนพอ ๆ กับความต้องการของหน่วยงานราชการ จะไม่ผลิตให้เกินความต้องการ แต่ในหลักการของธรรมศาสตร์หลัง 2475

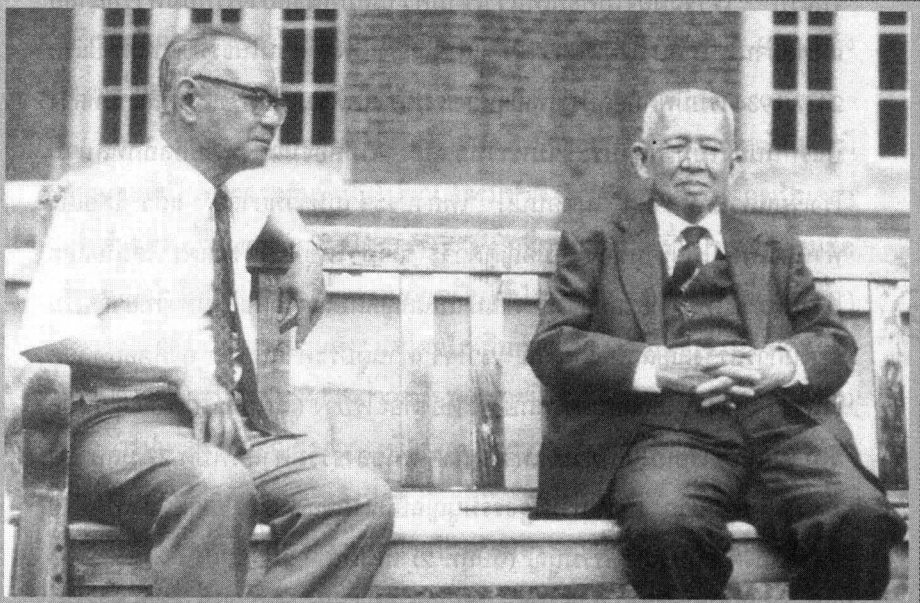
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มองจากอีกฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา

ปรีดี • คุย กับ ธรรมศาสตร์และการเมือง

เป็นเรื่องของเสรีภาพทางการศึกษา การให้การศึกษาแก่ราษฎรอย่างเต็มที่ จะไม่มองว่าถ้ากระทรวงนี้ต้องการ 12 คน ก็ผลิตให้ 12 คน แต่ว่าจะให้จบออกไปแล้วทำงานทำเอง หรือแม้กระทั่งสร้างงานของตนเองขึ้นมา อันนี้ เป็นความแตกต่างของธรรมศาสตร์ คือจุดหมายเพื่อให้คนมีการศึกษามากขึ้น ในสังคมประชาธิปไตยโดยราษฎรควรมีความรู้ระดับสูง ให้เหมาะสมกับการปกครองสมัยใหม่เป็นหลักของท่านผู้ประศาสน์การ ที่ว่าให้ให้ตามความสามารถที่เขาจะเรียนกันได้

เราจะเห็นได้จากบทบาทของท่านอีกต่อไปว่า เมื่อมีการตั้งโรงเรียนเตรียม มธก. ซึ่งเป็นในสมัยที่กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกการจัดการศึกษาระดับมัธยมปลายนั้น ธรรมศาสตร์ก็จะรับนักเรียนประเภทนี้จำนวนหนึ่งปรากฏว่ามีนักเรียนจำนวนไม่น้อยสอบเข้าไม่ได้ และไม่มีที่เรียน ท่านก็ให้มี "ภาคสมทบ" ขึ้นโดยบอกว่าให้เขาเรียนกันเถอะ ถึงแม้จะเรียนภายหลังคากจากก็ให้เรียนกัน เรียนอยู่กับพื้นติดดินด้วยซ้ำไป นี่เป็นความคิดของท่าน ไม่อย่างนั้นแล้วจะเอาคนไปไหน ให้การศึกษาจะดีกว่า (คิดว่าหลักอันนี้ใกล้เคียง กับสิ่งที่ท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ทำต่อมาในสมัยที่คณะเศรษฐศาสตร์มีภาคค้ำ ในยุคทศวรรษ 2510/1967 และเราพยายามรื้อฟื้น ธ.บ. พิเศษขึ้นมาอีกในปี 2537-2538/1994-1995 แต่ไม่สำเร็จ)

ป่วย อึ้งภากรณ์ บัณฑิต มธก. รุ่นแรก ซึ่งต่อมาเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถ่ายภาพพร้อมกับ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ มธก. คนแรกและคนเดียว

ชีวิตและวิญญานของธรรมศาสตร์

ในที่นี้อยากจะขอขนานนามยุคเริ่มแรกของ มธก. เมื่อ พ.ศ. 2477-2492/1934-1949 ว่า “เมื่อจำปีเบ่งบาน ต้นโพธิ์เติบโตใหญ่ ริมเจ้าพระยา ท่าพระจันทร์” มหาวิทยาลัยจะค่อย ๆ มีชีวิตขึ้น ถ้าเราลองสัมผัสภาษณ์ธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรก เราจะมองไม่ค่อยเห็นว่าเขามีความสัมพันธ์อย่างไรกับมหาวิทยาลัย แต่พอผ่านไปไม่กี่ปี สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตและวิญญานจะเกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ ปีแรก 2477/1934 เริ่มมีฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ ขึ้นเป็นครั้งแรกที่สนามหลวง ปีแรกนั้นยังไม่มีเพลงประจำมหาวิทยาลัย ปีที่สองมีแข่งฟุตบอลอีกที่สนามโรงเรียนสวนกุหลาบฯ ในตอนนี้มี “เพลงประจำมหาวิทยาลัย” แล้ว โดยเอาทำนองเพลงไทยเดิมของ “มอญคูดาว” นำมาให้ขุนวิจิตรมาตราใส่เนื้อและความหมายใหม่ หลายอย่างเกิดขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ ชีวิตของมหาวิทยาลัยเริ่มขึ้นในการสร้างสัญลักษณ์เหล่านี้ เข้าใจว่าท่านผู้ประศาสน์การ คงคิดอยู่ตลอดเวลาว่า ในแง่ของสถาบันการศึกษาจะต้องมีอะไรบ้าง (ไม่ใช่ทำไปเรื่อย ๆ วันต่อวัน) เช่น เปิดเรียนนั้นเปิดวันที่เท่าไร ภาคแรกของธรรมศาสตร์เปิด 27 มิถุนายน มีความหมายมาก คือเป็นวันรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยาม ภาคสองเปิด 10 ธันวาคม ตรงกับวันรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่ 2) เป็นต้น

ท่านปรีดี พนมยงค์ คงจะเลือกคนระดับมีความสามารถสูงมาช่วยทำงาน ถ้าจะหาสถาปนิกก็ต้องเอาอย่างนายหมีว อภัยวงศ์ ซึ่งโด่งดังมากในสมัยนั้น ถ้าจะหาคนแต่งเนื้อเพลงก็ต้องเป็นขุนวิจิตรมาตรา นักเขียน นักประพันธ์ นักการภาพยนตร์ใหญ่ ท่านเป็นผู้แต่งเนื้อร้องเพลงประจำมหาวิทยาลัย ที่มีทำนอง “มอญคูดาว” ดังกล่าวข้างต้น ลองอ่านทีละประโยคจะเห็นถึงความหมายในลักษณะนามธรรม (เช่น สำนักไหนหมายชูประเทศชาติ สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง) หลักการของธรรมศาสตร์กับสังคม (ธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์

การเมืองไทยจะเฟื่อง ไทยจะรุ่งเรือง ก็เพราะการเมืองดี) สีเหลืองสีแดงหมายถึงอะไร (เหลืองของเรา คือธรรมประจำจิตต์ แดงของเรา คือโลหิตอุทิศให้) คิดว่าหลายอย่างมีความหมายอย่างน่าภูมิใจ โดมกลายเป็นสัญลักษณ์กลายเป็นแม่ (ซึ่งแปลกดี มธก. อาจจะเป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่เอาตึกมาเป็นสัญลักษณ์ของแม่ เป็นเพศหญิงตามประเพณีเดิม เช่น แม่น้ำ แม่ทัพ ฯลฯ) ลองสังเกตดูชีวิตและวิญญานที่เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ ถามดูว่าต้นไม้อะไรในบริเวณนั้นมีชีวิต และวิญญาน คำตอบก็คือ ต้นโพธิ์ ต้นจำปี (ตอนหลังอาจมีต้นหางนกยูง)

ขอตั้งข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า การสร้างสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนี้ มีลักษณะที่เป็นทางการกับที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทางการมีธรรมจักรเป็นตราประจำของมหาวิทยาลัย แต่โดยธรรมชาตินักศึกษากำหนดขึ้นมาเองว่าโดมคือสัญลักษณ์ โดยทางการมีต้นหางนกยูงเป็นไม้ประจำมหาวิทยาลัย (ที่เกิดขึ้นมาอย่างเป็นทางการในระยะหลัง) แต่โดยไม่เป็นทางการ เราก็มียต้นจำปี มีต้นโพธิ์ โดยทางการเรามีเพลงมหาวิทยาลัยคือพระราชนิพนธ์ “ยุงทอง” แต่โดยความรู้สึกรู้สึกทั่วไปเพลง “มอญดูดาว” หรือชื่อทางการว่า “เพลงประจำมหาวิทยาลัย” จะเป็นเพลงที่สำคัญและมีพลังที่สุด

จุดหนึ่งที่สำคัญมากในการสร้างความมีชีวิตและวิญญานของธรรมศาสตร์ คือการตั้ง “มหาวิทยาลัยนิคม” พุง่ายๆ ก็คือหอพักนั่นเอง ตอนแรกที่ตั้งขึ้นมาให้นักศึกษาจำนวนน้อย ปีแรก 2478/1935 มีคนเข้ามาพักอยู่เป็นประจำประมาณ 30 คน ตอนหลังอาจมีถึงร้อยคน มหาวิทยาลัยนิคมที่เป็นหอพักนี้อยู่ในธรรมศาสตร์ (ตรงตึกคณะรัฐศาสตร์) และจะมีอยู่ในช่วงประมาณ 2478-2481/1935-1938 คือเพียง 3 ปีเท่านั้นก็ยกเลิกไป แต่ว่ามีส่วนสร้างชีวิตของนักศึกษาขึ้นมาเป็นชีวิตนักศึกษา ที่อยู่กับมหาวิทยาลัย อยู่กับอาจารย์ผู้ดูแล

เพลงประจำ มหาวิทยาลัย

เพลง มหาศตวรรษ ไทย นวัตกรรมศึกษา

สำ นึก โทน หมายถึง รุ, ๑๐๐ - - - ประเทศชาติ สำ ท้า

โชน หมายถึง รุ, ๑๐๐ - - - ประเทศชาติ ทวย สำ นาง เขท

ครอง ให้ ย่อง เพื่ออง,มา - - เรา เป็น ไทย เรา รัก ไทย พู ชา

ไทย ไบ้ อย - ให้ ใคร ยู่ ใด มา ล้าง เส วิ ไทย

44

- ๑) สำนักนั้น ธรรมศาสตร์และการเมือง - ๑
 ก่อรุ่งเรือง สมบูรณืเขตต์ ประเทศไทย
 มา - ธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์ การเมือง
 ไทยจะเฟื่อง จะรุ่งเรือง ก็เพราะ การเมืองดี
- ๒) เหลืองของเรา คือธรรม ประจำจิตต์ - ๑
 แดงของเรา คือโลหิต อุทิศให้
 มา - เหลืองกับแดง เหลืองกับแดง เหลืองกับแดง
 ทุกทุกแห่ง ทุกทุกแห่ง แต่ล้วน เหลืองกับแดง
- ๓) ชื่อว่าธรรม แล้วเราเทิด ให้สมไทย - ๑
 ทุกอย่างไป งานหรือเล่น ต้องเป็นธรรม
 มา - ใครรักชาติ ใครรักธรรม เหมือนกับเรา
 จงมาเข้า และโปรดเอา ใจช่วย เหลืองกับแดง

เพลงประจำมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

อีกจุดหนึ่งที่ทำให้มหาวิทยาลัยมีชีวิตชีวาตึกตักมากขึ้น ก็คือการเปิด ตมธก. อันนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาระดับชาตินั้นได้ยกเลิกการจัดการ เรียนการสอนมัธยม 7 และ 8 ไปจากโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการดังที่ กล่าวมาแล้ว ดังนั้นชั้นเตรียมก็กลายมาเป็นเตรียมจุฬา และเตรียมธรรมศาสตร์ เตรียมธรรมศาสตร์นั้นมีอยู่ 9 รุ่น 2481-2490/1938-1947 (แล้วก็เลิกไปในขณะ ที่จุฬาฯ ยังมีอยู่ถึงปัจจุบัน) รับนักเรียนเข้าเรียน เริ่มศึกษาก็มีผู้คนมากมาย มีความสัมพันธ์กันเหนียวแน่น ลองสังเกตดูในบรรดาขมรมศิษย์เก่าทั้งหลาย จะ เห็นได้ว่าพวก ตมธก. ยังเกาะกลุ่มกัน พวกนี้เป็นผู้ช่วยสร้างชีวิตให้กับธรรมศาสตร์ ปัจจุบันยังมีรุ่นนี้รุ่นนั้นแม้จะแก่ชราก็ยังพบปะกันอยู่เรื่อย ๆ ดังที่เราเห็นในหน้า หนังสือพิมพ์

ลองดูหลักสูตรที่เขาเรียนกันในสมัย ตมธก. จะเห็นว่าน่าอัศจรรย์ใจ เขาเรียนภาษาไทย ภาษาบาลี ศีลธรรม โบราณคดี ดุริยางค์ศาสตร์ อังกฤษ ฝรั่งเศส ขวเลข พิมพ์ดีด นี่เป็นการยกตัวอย่างบางวิชาเท่านั้น ยังมีรายการวิชา อื่น ๆ อีกยี่สิบกว่า น่าสนใจที่ว่าหลักสูตรนี้สร้างขึ้นมากว้างมาก และก็น่าจะใช้การ ได้ในสังคมสมัยใหม่ มีการให้เรียนขวเลข และพิมพ์ดีด (คล้าย ๆ กับที่จำเป็นจะ ต้องเรียนคอมพิวเตอร์ในปัจจุบัน) การที่มีนักเรียน ตมธก. เข้ามาเพิ่มรวมกับ นักศึกษา ทำให้ธรรมศาสตร์มีชีวิตและวิญญาณมากขึ้นกว่าเดิม

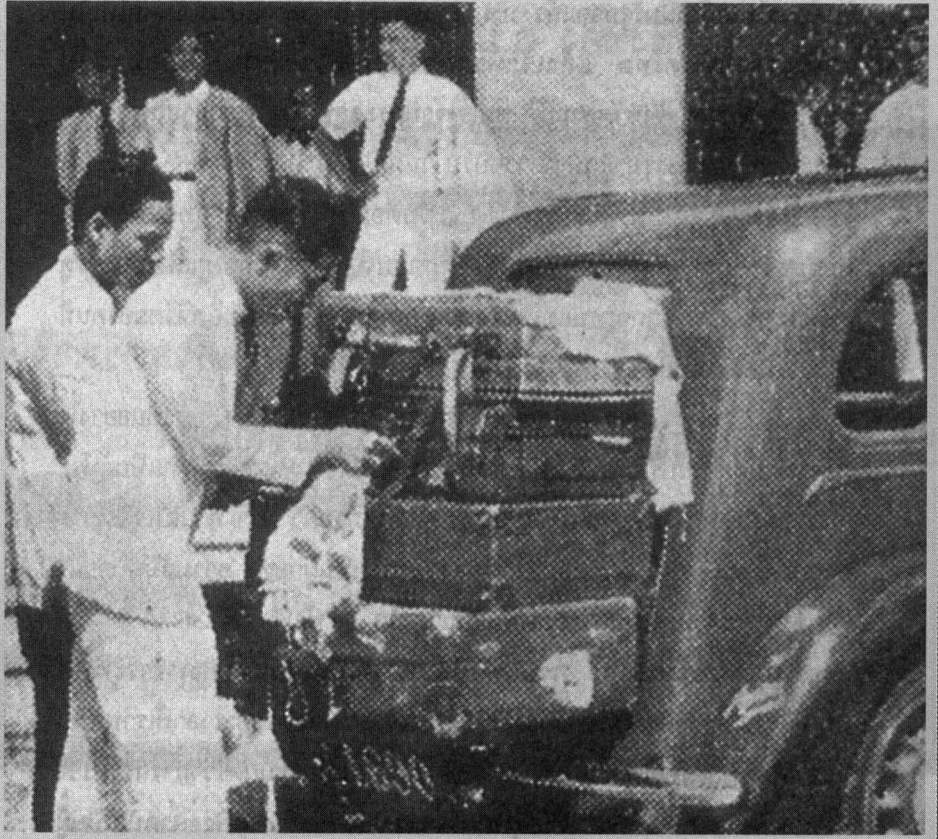
ที่สำคัญอีกจุดหนึ่งคือการจบเป็นบัณฑิตสมัยนั้น มธก. มีการอบรม บัณฑิตที่เรียกว่า “การอบรมนักศึกษาก่อนรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต” มี มาตั้งแต่ประมาณ 2481/1938 จนกระทั่งถึงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันนี้พอเรียนจบ ก็ไปถ่ายรูป เตรียมรับปริญญา วันรับปริญญาที่มาที่นี้ ได้ รับพระราชทานโอวาท แล้วก็ป็นอันจบพิธี แต่ในสมัยนั้นคิดว่าได้สร้างชีวิตและ วิญญาณของคนจบธรรมศาสตร์ขึ้นมาอย่างมาก คือมีการอบรม 15 วัน เข้ามา กินนอนอยู่ในนี้ ในระหว่างกินนอนอยู่ 15 วันนั้น ก็ต้องฝึกเกี่ยวกับมารยาท

ศีลธรรม วินัย การสมาคม มีการพาไปดูสถานที่ต่าง ๆ ลองดูตัวอย่างจากหนังสือที่ใช้อบรมนักศึกษาก่อนรับปริญญา ปี 2484/1941 ว่าแต่ละวันทำอะไรบ้าง ซึ่งท่านประวัติเองก็ได้ไปร่วมค้างคืนด้วยเป็นครั้งคราว

- 5.30 น. ตื่นนอน,
- 6.00 น. พลศึกษา,
- 8.00 น. อาหารเช้า,
- 9.00 น. เข้าห้องอบรมหรือไปชมสถานที่,
- 12.00 น. อาหารเที่ยง,
- 14.00 น. เข้าห้องอบรมหรือไปชมสถานที่,
- 16.30 น. พลศึกษา,
- 19.00 น. อาหารค่ำ,
- 22.00 น. เข้านอน

ดังนั้นก็หมายความว่า ตื่นตีห้าครึ่ง นอนสี่ทุ่ม เป็นเวลา 15 วัน อบรมศีลธรรม มารยาท วินัย และการเข้าสมาคม การอบรมนี้เน้นว่าน่าสนใจมาก ตัวอย่างเช่นการอบรมของปี 2484/1941 วันที่ 9 มีนาคม ผู้ประศาสน์การเปิดการอบรม นายกิตติมศักดิ์แห่งมหาวิทยาลัยให้โอวาท (ตำแหน่งนายกฯ นี้เหมือนกันกับนายกสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน เพียงแต่เป็นตำแหน่งเกียรติยศเสียมากกว่า ไม่เข้ามาทำงานประจำทางบริหารวันต่อวัน) แต่ก่อนเรียกว่า “นายกคณะกรรมการมหาวิทยาลัย” และน่าสนใจมากคือ นายกคณะกรรมการฯ นี้ที่ธรรมศาสตร์ มีนายกรัฐมนตรีนายกฯ ทางจุฬาฯ มีรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการเป็นนายกฯ

โปรดดูต่อไป คือวันที่ 10 ไปชมสภาผู้แทนราษฎร ในตอนบ่ายวันนั้น หลวงอำรงนาวาสวัสดิ์ (1 ในคณะราษฎร ซึ่งต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีนายกฯ) กล่าวอบรม วันที่ 11 ไปชมโรงกลั่นสุรา แล้วพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไว

นักศึกษาชายรถ. เข้ารับการฝึกอบรมก่อนรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต

ทยากร (ต่อมาคือกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดีธรรมศาสตร์) กล่าว
อบรม ตอนบ่ายไปชมการประกาศกรุงเทพฯ แล้วพระยามานวราชเสวีกล่าวอบรม
วันต่อมาไปชมโรงงานกษาปณ์เสร็จแล้ว พระยานิติศาสตร์ไพศาล กล่าวอบรม
วันต่อมาไปชมโรงงานรัฐบาลแล้ว ม.จ. สกลวรรณกร กล่าวอบรม วันต่อไป ไป
ชมเรือนจำมหันตโทษ แล้วเจ้าพระยามหิธรกล่าวอบรม วันต่อมา ไป
นิคมสร้างตนเอง จังหวัดสระบุรี ชมโรงงานกระดาษ โรงไฟฟ้าสามเสน เสร็จ
แล้วเจ้าพระยาตรีธรรมาธิเบศกล่าวอบรม วันต่อไปอีก ไปชมโรงพยาบาลโรคจิต
แล้วพระสารสาส์นประพันธ์กล่าวอบรม วันต่อมา ไปชมโรงภาพยนตร์ศาลา
เฉลิมกรุง พระยาลัดพลีธรรมประคันธ์กล่าวอบรม ฯลฯ คือรวมแล้วเป็นการดู
งานชนิดหนึ่ง แล้วถูกอบรมแต่เช้าจนเย็น อันนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดชีวิตของคนที่เป็น
เป็นธรรมศาสตร์บัดนี้

ในแง่ของท่าน ผู้ประศาสน์การกับนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์เล่าเป็นอย่างไร
ในด้านหนึ่ง ท่านปรีดีกับธรรมศาสตร์มีความสัมพันธ์ในฐานะที่ว่าท่านเป็นผู้ประ
ศาสน์การ คำว่า “ประศาสน์” แปลว่า “ให้” ก็หมายความว่า ท่านเป็นผู้ให้การ
สถาปนา มธก. นี่เป็นความสัมพันธ์ในแง่ของการเป็นผู้ก่อตั้ง ความสัมพันธ์ของ
ท่านกับธรรมศาสตร์เป็นความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ อย่างลึกลับเมื่อ 2477/1934 ที่
ตั้งธรรมศาสตร์ขึ้นมานั้น ท่านปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทยแล้ว ท่านเป็นมาตั้งแต่ปี 2476/1933 ตลอดระยะเวลาที่เราพูดนั้น
ท่านเป็นรัฐมนตรีอยู่เกือบตลอด จากมหาดไทยไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ เสร็จแล้วเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จากนั้นเป็นผู้
สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วก็เป็นนายกรัฐมนตรี บทบาทของท่านเกี่ยวข้อง
กับการเมืองการบริหารระดับสูงมาก ดังนั้น ท่านผู้ประศาสน์การก็ได้สอน
หนังสือประจำอย่างที่ท่านเคยสอนที่โรงเรียนกฎหมายมาก่อน

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การคนแรกและคนเดียวของ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ดังนั้นความสัมพันธ์ของท่านกับนักศึกษานั้นเป็นความรู้สึกเชื่อและนับถือในแง่ที่ว่าท่านเป็นผู้ให้ ท่านไม่ได้มาสอน ไม่ได้มาพบนักศึกษาเป็นประจำอย่างอธิการบดี รองอธิการบดี หรือคณบดีในปัจจุบัน แต่ว่าท่านมีความสัมพันธ์กับธรรมศาสตร์และกับนักศึกษาไม่น้อย ท่านรู้จักกับนักศึกษาแม้ว่าจะไม่ได้สอน ถ้าเราอ่านจากบันทึกและการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่ามีนักศึกษากลุ่มหนึ่ง อาจเป็นพวกหัวกะทิที่น่าสนใจมาก ๆ จะเข้าไปพบท่าน พูดคุยหรือปรึกษาหารือนี้เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับท่าน ดังนั้นว่าไปแล้วท่านก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงอย่างที่เราเห็นจากคนที่มีเวลาเต็มในการทำงาน ตำแหน่งผู้ประศาสน์การ ดูจะไม่ใช่ตำแหน่งบริหารแบบประจำทุกวัน ในสมัยนั้นการบริหารโดยตรงจะอยู่กับเลขาธิการคือ ดร. เดือน นุนนาค และต่อมาจะเป็น ศาสตราจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ ตำแหน่งนี้ไม่มีในปัจจุบัน กลายเป็นตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายต่าง ๆ ไป

ในเรื่องความสัมพันธ์ที่ว่ามีความนับถือกันนั้น ความนับถือคงมาจากความชื่นชมในตัวท่าน ท่านเป็นนักเรียนนอก จบปริญญาเอก หนุม เป็นรัฐมนตรีเมื่ออายุเพียง 32 ปี ในปี 2476/1933 เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยอายุ 33 ปี เพราะฉะนั้นก็เป็นความชื่นชมที่ได้พบเห็น แต่อีกด้านหนึ่งลึกลงไปกว่านั้น คือความนิยมนับถือในวิชาความรู้ คือไม่ได้ดูเฉพาะว่าท่านมีตำแหน่ง หรือดูจากสิ่งภายนอก แต่นับถือวิชาความรู้ของท่าน ความสัมพันธ์นี้จึงมิใช่ความสัมพันธ์ส่วนตัวเอาเข้าจริงแล้วท่านจะพบนักศึกษาก็คือวันที่มาอบรมบัณฑิต ท่านมากล่าวเปิดและปิดการอบรมดังที่กล่าวมาแล้ว ความนิยมชมชื่นนี้จะเห็นได้จากรูปภาพและคำบอกเล่า เช่นว่าเมื่อท่านปรีดีเข้าประตูธรรมศาสตร์มา นักศึกษาจะเฮเข้าไปแล้วแบกท่านขึ้นบ่ามาที่ตึกโดม ที่ทำงานของท่านก็คือที่ได้ตึกโดม ปัจจุบันเป็นห้องรับรองของมหาวิทยาลัย ที่ข้างหน้ามีพระรูปรัชกาลที่ 5 ตรงนั้นคือห้องทำงานของท่าน ซึ่งปกติท่านไม่ได้มาประจำ

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง รับฟังรายงาน
จากนักศึกษา มธก.

อีกด้านหนึ่งความสัมพันธ์กับนักศึกษาของท่านปรตินั้น อาจจะมา จากบทบาทที่ว่าเป็นรัฐมนตรีจนกระทั่งมีตำแหน่งสูงมาก เป็นผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์ และท่านก็มีตำแหน่งผู้ประศาสน์การมาตลอดด้วย บทบาทที่ผม คิดว่าคงทำให้นักศึกษามีความรู้สึกผูกพันอย่างมากมาคือบทบาทของผู้รัก สันติภาพ ในยามสงครามโลกครั้งที่ 2 อันนี้เป็นจุดสุดยอดอีกอันหนึ่งของชีวิต การทำงานของท่าน ที่กลายเป็นผู้นำขบวนการใต้ดินเสรีไทย ซึ่งไม่ได้มีความ สำคัญและคุณูปการแต่เฉพาะต่อสังคมไทย แต่สำหรับธรรมศาสตร์ด้วย

เรื่องมีอยู่ว่าในการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทยนั้น สถานที่ที่สำคัญ ของการดำเนินงานมีอยู่ 3 แห่ง คือ 1.ทำเนียบท่าช้าง เป็นตึกเก่าใกล้สะพาน พระปิ่นเกล้า และเป็นที่พำนักของท่านปรตินั้น 2. ตึกโดม 3. ตึกที่พัก ของท่านที่พระราชวังบางปะอิน (เมื่อท่านไปถวายการดูแลสมเด็จพระพันวัสสา อัยยิกาเจ้า) ดังนั้น ธรรมศาสตร์ก็มีบทบาทสำคัญมากในช่วงของเสรีไทย ตึก โดมคือสถานที่สำคัญของขบวนการสันติภาพอันนั้น มีนักศึกษาจำนวนหนึ่ง (ร่วมกับจุฬาฯ ด้วย) ได้รับการคัดเลือกจากท่านปริตี และอาจารย์วิจิตร ลุธิดา นนท์ เพื่อส่งไปฝึกช่วยงานของเสรีไทย

ดังนั้นในตอนี้ความสัมพันธ์สุดยอด ที่ท่านปริตีจะมีกับนักศึกษา ธรรมศาสตร์ นอกเหนือจากการเป็นผู้ให้ ความสามารถส่วนตัวในทางการงาน สติปัญญา และความใกล้ชิดกับนักศึกษาในระดับหนึ่งแล้ว บทบาทหลังก็คือ บทบาทนักสันติภาพของท่าน เราจะได้เห็นตั้งแต่แรก เมื่อมีการเรียกร้องดิน แดนในอินโดจีนช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีกระแสของลัทธิชาตินิยมขว้างจัด ท่านปริตีเตือนอยู่เสมอว่า การเรียกร้องดินแดนนั้นต้องใช้สันติวิธีไม่ใช่กำลัง อาวุธถ้าเราเข้าไปในอินโดจีนเมื่อโรญี่ปุ่นก็จะเข้ามาในประเทศไทย ทำให้ไทย ไม่สามารถรักษาความเป็นกลางไว้ได้

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ใช้เป็นสถานที่ฝึก เสรีไทย

จุดที่เราจะเห็นได้ชัดอีกก็คือ พระเจ้าข้างเผือก อันเป็นภาพยนตร์ที่ท่านสร้างขึ้นมาอย่างยิ่งใหญ่ ช่วงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา สะท้อนความคิดของท่านในเรื่องของสงครามและสันติภาพ นางเอกพระเจ้าข้างเผือกนั้นก็ เป็นดาวธรรมศาสตร์ (ไพลิน นิลรังสี) หลายท่านคงได้ดูหนังเรื่องนี้ ได้เคยอ่านเรื่องราวมาแล้ว การสร้างหนังพระเจ้าข้างเผือกมีส่วนให้นักศึกษากับท่านใกล้ชิดกันมาก การเลือกพระเอกนางเอกก็ดูตัวที่ตึกโดมนี้เอง แล้วหนังเรื่องพระเจ้าข้างเผือก ก็มีบทบาทในการกอบกู้ประเทศไทยภายหลังสงครามโลกอีกด้วย นี่เป็นสารแสดงความคิดของท่านเกี่ยวกับสงครามและสันติภาพ ท่านยืนอยู่กับสันติภาพ กับทางฝ่ายสัมพันธมิตรมากกว่าฝ่ายอักษะ ทำให้สัมพันธมิตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาเห็นเจตจำนงของคนไทยอีกกลุ่มหนึ่งเป็นอย่างดี

54 บทบาทและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของท่านปรีดีที่หลากหลาย ดำเนินมาจนถึงจุดสุดท้ายเมื่อเกิดรัฐประหาร 2490/1947 (ด้วยข้ออ้างและการใส่ร้ายป้ายสีท่านจากกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8) ดังที่ทราบกันว่าท่านปรีดีต้องจากประเทศไทยและจากธรรมศาสตร์ไป แต่ที่ท่านปรีดียังอยู่ในความรู้สึก ในฐานะผู้ให้ และผู้สร้างชีวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์ ยังผูกพันอยู่กับคนธรรมศาสตร์จำนวนมาก ไม่เพียงเท่านั้นในยุคสมัยที่สัจจะเริ่มปรากฏเมื่อไม่นานมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคหลัง 14 ตุลาคม 2516/1973 ท่านปรีดีก็กลับมาเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ในฐานะของมหาบุรุษแห่งสามัญชน แต่ก็ต้องใช้เวลายาวนานกว่าเกือบครึ่งศตวรรษ (ที่ท่านและครอบครัวต้องตกระกำลำบากแสนสาหัส) ที่จะทำให้สัจจะประจักษ์ขึ้นมาได้

ขอจบลงด้วยการนำหนังสือ *ธรรมจักร* พิมพ์เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2493/1950 (11 พฤษภาคม คือวันเกิดของท่านปรีดี) มีผู้เขียนท่านหนึ่งที่ใช้นามปากกาว่า "14559" กล่าวปิดยุคสมัยนั้นว่า

"ครั้นเกิดรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ประมุขของมหาวิทยาลัยต้องลี้ภัยการเมืองไปยังต่างประเทศ อาจารย์ถูกจับกุมคุมขัง การสอบไล่ของนักศึกษาในบางลักษณะวิชาต้องทำการสอบกันใหม่เนื่องจากกระดาษคำตอบของนักศึกษาถูกใช้เป็นเป้าสำหรับประลองความคมของดาบปลายปืน ขณะนั้นเป็นเวลาปิดสมัยการศึกษาประจำปี ซึ่งโดยปกติมหาวิทยาลัยก็เจียบเหงาอยู่แล้ว แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้น บรรยากาศเต็มไปด้วยความเศร้าและทึบตะมึนแม้ดวงอาทิตย์จะแจ่มกระจ่างปานใดก็ตาม แต่นักศึกษาที่ย่างเท้าเข้าไปในมหาวิทยาลัยในขณะนั้น ก็รู้สึกประหนึ่งว่าดวงอาทิตย์นั้นไร้แสง เพราะยอดโดมที่เคยตระหง่านทำทนายเมฆดูคล้ายประหนึ่งว่า จะพลอยเศร้าไปกับนักศึกษาด้วยเพราะเขาเหล่านั้นรู้สึกโดยสัญชาตญาณว่า ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไปวาระที่เขาจะต้องกัดฟันเผชิญกับมรสุมและพายุร้ายได้มาถึงแล้ว"

ป่วย อังภากรณ์

ชาวนววิทย เกษตรศิริ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

พิมพ์ครั้งแรก รักเมืองไทย นครคัชย อัครเศรณี, รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ บรรณาธิการ จัดพิมพ์โดย
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กรุงเทพฯ 2519

ในบรรดาผู้หลักผู้ใหญ่ของเมืองไทย ที่มีอายุอยู่ในราว 60 ปีและมีเกียรติประวัติในการทำงานเพื่อสังคมและส่วนตัวอันดีงามแล้ว นายบัวย อึ้งภากรณ์ หรือที่คนทั่วๆ ไปเรียกว่าอาจารย์บัวยนั้น ก็เป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนน้อยคนนัก ที่มีผลงานและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคมเสมอมา

นายบัวยเป็นครูสอนหนังสือ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เป็นนักพัฒนา เป็นนักมนุษยธรรม ให้ความสนใจต่ออนาคตและโชคชะตาของประเทศชาติ และทำที่สุดเป็นบุคคลสำคัญทั้งในวงการภายในประเทศและวงการระหว่างประเทศ ที่ถูกกล่าวขวัญถึงอยู่เป็นประจำ

นายบัวย อึ้งภากรณ์ เกิดเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2459/1917 ที่ตลาดน้อย ใจกลางย่านธุรกิจของกรุงเทพฯ บิดาชื่อ นายซา เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย เพื่อทำอาชีพขายส่งปลา มารดาชื่อ นางเซาะเซ็ง มีเชื้อสายไทย-จีน ครอบครัวของนายซาและนางเซาะเซ็ง มีบุตรทั้งหมด 7 คน เป็นชาย 5 และหญิง 2

ถ้าจะว่ากันโดยชาติกำเนิด นายบัวยก็เป็น “ลูกจีน” และประสบปัญหาในเรื่องนี้เหมือนๆ กับคนไทยเชื้อจีนจำนวนมากในประเทศของเรา นายบัวยเล่าว่า

“เพราะชื่อเราก็เป็นจีน นามสกุลก็เป็นจีน เพื่อนๆ ที่โรงเรียนก็ล้อว่าเป็นเจ๊ก เขาตั้งฉายาต่างๆ ให้เจ็บอาย เช่น เรียกผมว่าไอ้ตี๋ เวลาเตี้ยต้องลงชื่อรับทราบรายงานความประพฤติและผลสอบในสมุดประจำตัวนักเรียน เตี้ยก็เขียนภาษาไทยไม่ได้ ต้องลงชื่อภาษาจีน ถ้ามีความอายเรื่องนี้มากกว่าผมตอนหลังๆ ถึงกับปลอมลายมือเตี้ยเขียนเป็นภาษาไทย และเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทยเสร็จ เตี้ยเป็นลูกชายคนที่สามของปู่ ใครๆ เรียกว่า “ซา” ถ้าก็เปลี่ยนให้เป็น “สา” พังดูแล้วเป็นชื่อไทย

อยู่โรงเรียน เราทั้งสองพยายามนักที่จะให้เพื่อน ๆ รับเราว่าเป็นคนไทย พอลกลับมาบ้านและโดยเฉพาะเมื่อไปหาลุงกับเตี้ยที่แพปลา บรรดาญาติทางเตี้ย ที่มาร่วมทำงานหากินกับลุงก็มักจะล้อเลียนพวกเราว่ากลายเป็นคนไทยไปเสียแล้ว พูดภาษาจีนก็ไม่ชัด กลายเป็น “ฮวนเกี้ย” คือลูกชาวป่าเถื่อน เรายังเด็กอยู่รู้สึก อึดอัดเป็นกำลัง เพราะโดนขนาบทั้งสองด้าน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน แม่เป็นคนปลอบและให้กำลังใจแก่เรา ท่านว่า “ฮวนเกี้ย” ชิดดีเกิดเมืองไทยอยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ถ้าอยู่เมืองจีนเป็นคนจีนดีแล้วเข้ามาหากินในเมืองไทยกันทำไม ท่านว่าท่านเลี้ยงลูกของท่านให้เป็นคนไทยจะได้ไม่ต้องเป็นจับกัง คือ กรรมกรแบกหาม อย่างญาติที่ข้างล่อเรา ไม่ต้องหาบถ้วยเตี้ยวขายอย่างเด็ก ๆ เพื่อนบ้าน และเพื่อนเล่นของเรา และไม่ต้องเป็นอั้งยี่ สมาชิกสมาคมลับของจีนที่เป็นอันธพาล

ปัญหาเรื่องลูกจีนในประเทศไทยนั้น พวกเราโดยมากมักจะมองไปในทำนองว่า ลูกจีนเป็นตัวปัญหา หาได้คำนึงไม่ว่าลูกจีนนั้นเองมีปัญหาของตัวเองอยู่ เพราะถูกอัดก๊อปปี้ทั้งด้านไทยและด้านจีนผมคิดว่าปัญหาของลูกจีนนั้น ถ้าเราแก้ไขให้แล้ว จะช่วยแก้ไขป้องกันปัญหาเรื่องลูกจีนสำเร็จไปด้วยในตัว สำหรับผมเอง แม้ได้ช่วยแก้ปัญหาก็เสร็จด้วยคาถาที่ว่า เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ต้องจงรักภักดีต่อไทย แม้จะถูกเหยียดหยันต่อว่า ว่าทิ้งขนบธรรมเนียมภาษาจีนของปู่ย่าและพ่อไป ก็ทนไหว เพราะแม่ชี้ทางให้ แม่เองก็ชื่อจีน มีเชื้อจีนและพูดภาษาจีนได้คล่องรู้ขนบธรรมเนียมจีนดีเช่นเช่นไหวปู่ย่าตายายพระภูมิเจ้าที่แบบจีนนั้นเป็นเรื่องของครอบครัวของสังคม ไม่ใช่เรื่องสัญชาติ และความจงรักภักดีซึ่งเป็นของไทยเด็ดขาด เมื่อครั้งสงครามญี่ปุ่น ผมและเพื่อน ๆ ลูกจีนอย่างผมอีกหลายคนไม่เคยลังเลใจเลยที่จะสละชีพเพื่อชาติไทยเพราะนอกจากจะเกิดเมืองไทยกินข้าวไทยแล้ว ยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือเงินของชาวนาชาวเมืองไทยไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทยด้วย¹

¹ ป่วย อึ้งภากรณ์ สันติประหารกรรม (สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2516) หน้า 7-8; “ก่า” ในถ้อยความที่ยกมาอ้างนี้เป็นที่ขายคนที่สามของนายป่วย ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นก่าพล-บรรณาธิการ

คาถาของแม่ นางเซาะเซ็ง อึ้งภากรณ์ คือ ความมานะเด็ดเดี่ยว รักอิสระภาพและเสรีภาพยิ่งกว่าชีวิต
ชื่อเสียงสุจริต และใจกว้างเมตตากรุณา ที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของ ป่วย อึ้งภากรณ์ มา
ตลอดชีวิต ภาพนี้วาดโดยประยูร จรรย์วงศ์

นายชาผู้บิดาถึงแก่กรรมเมื่อนายป่วยมีอายุได้ 10 ขวบ ดังนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของนางเซาะเซ็ง ที่จะต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาทั้งหมด มารดานั้นมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะให้ลูกๆ ได้รับการศึกษาอย่างดีเลิศ และก็ฝ่าฟันปัญหานั้นมาอย่างหนักหน่วง

นายป่วยเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญในแผนกภาษาฝรั่งเศส และก็ทำคะแนนได้อย่างดีในวิชาฝรั่งเศสและวิชาคณิตศาสตร์ อันเป็นผลให้เมื่อจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2475/1932 นั้น ทางโรงเรียนเก็บนายป่วยไว้เป็นครูสอนหนังสือต่อ

อาชีพเริ่มแรกของการเป็นครูได้รับเงินเดือน 40 บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากในสมัยนั้น (เสมียนพนักงานที่รับราชการได้รับเงินเดือนขั้นต้น 15 บาท) ดังนั้นนายป่วย ซึ่งเป็นครูหนุ่มอายุ 17 ปี ก็สามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ โดยแบ่งให้มารดาเดือนละ 30 บาท และเก็บไว้ใช้เองส่วนตัวเพียง 10 บาท

ในปี พ.ศ. 2477/1934 มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในสมัยนั้นเป็นตลาดวิชาที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนไทยอย่างกว้างขวาง นักศึกษาไม่จำเป็นต้องเข้าเรียนเป็นประจำ และก็สามารถหาซื้อตำบorryขายไปศึกษาได้ด้วยตนเองในราคาวิชาละ 2 บาท นายป่วยก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนคนไทยหลายพันคนที่เข้าเป็นนักศึกษาของ มธก. และศึกษาไปพร้อมกับการทำงานอาชีพครู

นายป่วยจบปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิตในปี พ.ศ. 2480/1937 และได้เริ่มงานอาชีพใหม่ในธรรมศาสตร์ โดยเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศส

ในปี พ.ศ. 2481/1938 เมื่ออายุได้ 23 ปี นายป่วยสอบแข่งขันได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลังที่ London School of Economics ของมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ นางเซาะเซ็งผู้มารดาก็ถึงแก่กรรมในปีเดียวกันนั้น แต่ก็ได้ทราบแล้วว่า บุตรชายกำลังจะได้มีโอกาสไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

ป่วย อึ้งภากรณ์ เข้าเป็นนักศึกษา มธก. รุ่นแรกในปี 2477 และสำเร็จการศึกษาเป็นธรรมศาสตร์
บัณฑิตในปี 2480

ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่ London School of Economics นั้น นายป่วยมีผลการเรียนดีเด่น และเป็นศิษย์เอกของศาสตราจารย์ไลออนเนล รอบบินส์ ศาสตราจารย์เฟรดเดอริก ฮาเย็ก (ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขา เศรษฐศาสตร์ในปี 2517/1974) และศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสกี จนในที่สุด สำเร็จปริญญาตรีในปี 2484/1941 โดยได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง นับเป็น นักเรียนไทยคนเดียวที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากสถาบันแห่งนี้ เกียรติ ประวัตินี้ทางการศึกษาดังกล่าวนี้นำให้ได้รับทุน Leverhulme Studentship เพื่อ ศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกทันที

ในระยะนั้นสงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดขึ้นในยุโรป และต่อมาสงคราม กิทยายตัวขึ้นในเอเชีย โดยประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายอักษะเริ่มรุกราน ประเทศต่างๆ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เข้าร่วมกับ ญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485/1942 ดังนั้นประเทศไทยและประเทศอังกฤษจึงอยู่ในฐานะของประเทศคู่ สงคราม บรรดาคนไทยในอังกฤษจะต้องถูกส่งตัวกลับประเทศทั้งหมด

การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยได้รับการคัดค้านอย่างกว้างขวาง และเริ่มมีขบวนการต่อต้านทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งรู้จักกันดีต่อมา ในนามของ ขบวนการเสรีไทย ขบวนการเสรีไทยภายในประเทศมีนายปรีดี พนม- ยงค์ เป็นผู้นำ ขบวนการเสรีไทยในสหรัฐฯ มี ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช อัครราชทูต เป็นผู้นำ

ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยและในสหรัฐฯ ได้รับการรับรองให้มี ฐานะอย่างเป็นทางการจากทางฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สามารถติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ และ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เองปฏิเสธการประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งทำให้สหรัฐฯ รับรองฐานะของขบวนการนั้น แต่ในอังกฤษ

บัวย และเพื่อนนักเรียนไทยในอังกฤษ สมัยคร่ำเป็นเสรีไทยสายอังกฤษในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ปรากฏว่าอัครราชทูตไทยยอมเดินทางกลับประเทศตามคำสั่งรัฐบาลและอังกฤษเองก็ถือว่ามิสภาพสงครามกับประเทศไทย ดังนั้นขบวนการเสรีไทยในอังกฤษจึงมิได้รับการรับรองฐานะเป็นทางการ คนไทยที่ต้องการทำงานเพื่อประเทศชาติจึงต้องอาสาสมัครเข้าทำงานในกองทัพอังกฤษ

นายป่วยก็เป็นบุคคลหนึ่งที่อาสาเข้าทำงานนั้นใน British Army Pioneers Corps เพื่อจุดประสงค์ในการทำงานติดต่อดะหว่างไทยกับสัมพันธมิตร และมีชื่อรหัสว่า “เข้ม”

จากบทความเรื่อง “ทหารขั้วคราว” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสืองานศพพันเอกสรศักดิ์ ยุทธวงศ์ น้องเขย เมื่อเดือนกรกฎาคม 2496/1953 นายป่วยได้เล่าว่า เสรีไทยในอังกฤษกลุ่มหนึ่งถูกส่งไปฝึกสงครามจรยุทธ์ ที่เมืองปูนา ประเทศอินเดีย เสรีไทยกลุ่มของนายป่วยนี้มีฉายาว่า “ช้างเผือก” (The White Elephant) ในเดือนกันยายน 2486/1943 นายป่วยได้รับเลือกให้อยู่ในหนึ่งในจำนวนสามคนแรกที่จะถูกส่งเข้าประเทศไทย เสรีทั้งสามได้รับการฝึกฝนการส่งวิทยุและการสืบราชการลับ และท้ายที่สุดคือ ฝึกการขึ้นบกจากเรือดำน้ำ

ดังนั้น งานชิ้นแรกของนายป่วยก็คือ เดินทางไปกับเรือดำน้ำจากลังกาเข้าอ่าวไทยเรือดำน้ำดังกล่าวต้องจอดซุ่มอยู่ถึงหนึ่งสัปดาห์ กลางวันต้องกบดานอยู่ใต้ผิวน้ำเป็นส่วนใหญ่และจะโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำในตอนกลางคืน นายป่วยเล่าเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า

“...การเดินทางด้วยเรือใต้น้ำนี้มิใช่ว่าจะปราศจากเหตุการณ์ก็หามิได้ เราได้มีเวลาตื่นเด่นอยู่บ้างในเมื่อทราบว่ามีเรือใหญ่อยู่เหนือผิวน้ำ ใกล้เคียงกับที่เราจมอยู่ อาจจะเป็นเรือญี่ปุ่นหรือเรือไทยก็เป็นได้ แล้วเราก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าเรือลำนั้นเป็นเรือของเราหรือไม่ แต่เราได้พยายามรักษาความเงียบสงบไว้เพื่อความปลอดภัย ในเวลาเช่นนั้นทุกคนในเรือใต้น้ำจะต้องนั่งเงียบๆ ไม่ทำเสียงอย่างหนึ่งอย่างใด และข้าพเจ้าเองแทบจะไม่กล้าหายใจ เพราะรู้สึกว่าการหายใจเป็น

เสียงดังอย่างไม่น่าเชื่อ...บางทีไม่จำเป็นที่จะต้องพูดมากไปว่า เรือได้นำน้ำร้อน
ชีวิตน่าเบื่อหน่าย ไม่มีอะไรจะทำนอกจากนอน กิน และทอดลูกเต๋า เรานอน
ในเวลากลางวัน และตื่นในเวลากลางคืน เมื่อเวลาเรือลอยลำขึ้นมาเช่นนั้น ผู้
โดยสารก็ได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปบนดาดฟ้ารับอากาศบริสุทธิ์ได้...ข้าพเจ้ายังมี
ความรู้สึกจำได้อยู่ข้อหนึ่งคือ เมื่อส่องกล้องดูฝั่งไทยจากเรือได้นำนั้น ข้าพเจ้า
จำได้ว่า ได้เห็นแผ่นดินอันเป็นที่รักของเราสวยงามมาก หาดทรายขาวและมี
กระท่อมคนหาปลาอยู่ มีต้นไม้เป็นอันมากตำบลที่เราตั้งใจจะขึ้นบกนั้นรู้สึกว่าจะ
เปลี่ยวอยู่มาก ข้าพเจ้าไม่เคยไปในตำบลนั้นเลย แต่ยังรู้สึกว่าที่นั่นเป็นแผ่นดิน
ที่รักของเรา และมีคนร่วมชาติที่รักของเราอาศัยอยู่²

แผนการขึ้นบกประเทศไทยครั้งแรกนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่
ได้รับสัญญาณติดต่อจากฝ่ายที่มาคอยรับในประเทศไทย ดังนั้น เรือดำน้ำและ
คณะเสรีไทยของนายป่วยจึงต้องเดินทางกลับไปลังกา

เมื่อแผนการเรือดำน้ำล้มเหลว สัมพันธมิตรก็หันไปหาวิธีใหม่ คราว
นี้วางแผนส่งเสรีไทยเข้าประเทศโดยทางอากาศ ใช้เครื่องบินไปทิ้งพลร่ม ดังนั้น
นายป่วยและทีมจึงต้องกลับไปฝึกการโดดร่มอีกครั้งที่อินเดีย

ในตอนนี้นายป่วยได้รับยศเป็นร้อยโทแห่งกองทัพบกอังกฤษ และถูก
ส่งเข้ามาโดดร่มลงในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม แผนการโดดร่มครั้งแรกล้มเหลว
เพราะนักบินไม่สามารถจะค้นหาตำแหน่งทิ้งพลร่มได้ เนื่องจากเป็นเวลากลางคืน
แสงจันทร์ข้างขึ้นไม่สว่างพอ นายป่วยเล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

² ป่วย อึ้งภากรณ์ "ทหารชั่วคราว" คำพูดและข้อเขียน (รวมสารสัน 2511) หน้า 8-9

“เราสามคนก็นั่งรออยู่เหนือช่องกระโศกในเครื่องบิน พร้อมทั้งจะถอดตัวกระโศกลงในท่ามกลางความมืด ช่องที่ว่างนั้นอยู่บนพื้นเครื่องบิน มีประตูเปิดออกใกล้ตัวเครื่องของเครื่องบิน ช่องนั้นใหญ่พอที่จะให้ผู้กระโดดไกลตัวลงไปได้ พร้อมด้วยเครื่องหลังและร่มชูชีพอยู่บนหลัง ถ้าคำสั่ง “ลง” มีมาเมื่อใด เราก็จะ “กระโดด” ลงไปสู่ความมืด และไปสู่สุญญากาศ เราคงได้นั่งอยู่ที่นั่น คือ ที่ขอบเหวนั้น เป็นเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง...ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะจะเป็นหนึ่งปี...คำนึงถึงชีวิตและมรณะ คำนึงถึงอนิจจาและอนัตตาและจากช่องกระโศกนั้น ลมเย็นกระโชกพัดเข้ามาอยู่ตลอดเวลา คงจะมีประโยชน์สำหรับจะทำให้เราแน่ใจว่าที่ที่จะลงไปนั้นไม่ใช่ชนรก เพราะว่ามีเปลวเพลิงอันร้อน มีแต่ลมเย็นเครื่องบินวนเวียนอยู่เรื่อย ๆ รู้สึกว่าจะไม่หยุด แต่ว่าคำสั่งให้เตรียมตัวกระโดดไม่มีเข้าหูเราเลย ผลสุดท้ายมีผู้มาตบไหล่เบา ๆ และเราได้ยินว่าเลิกกันได้ เพราะเหตุว่านักบินไม่สามารถจะหาที่ที่เราจะลงไปได้ แผนนั้นก็เลวและอากาศก็มืด พวกเรากำลังเดินทางกลับไปก็ลัดตา³”

จนกระทั่งการโดดร่มครั้งที่สองนั้นแหละ ทีมเสรีไทยทั้งสามคนจึงประสบความสำเร็จและโดดลงมาที่ทุ่งนาใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยนาท ซึ่งก็เป็นการลงผิดที่ที่กำหนดไว้ว่าจะลงไปป่า

ทีมเสรีไทยทั้งสามถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในเวลาต่อมา และถูกนำตัวส่งเข้ากรุงเทพฯ โดยมีข้อหาจกรรจว่าทรยศชาติ และทำจารกรรม นายป๋วยกล่าวไว้ว่า

³ เล่มเดียวกัน หน้า 18-19

ทหารชั่วคราว ชื่อป๋วย อึ้งภากรณ์ ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

“ต่อมาสักหนึ่งนาทิจากข้าพเจ้าได้ยอมแพ้ เห็นมีประมาณ 30 คน เขามัดมือข้าพเจ้าด้วยผ้าขาวม้า ต่อไปนี่ก็เป็นเวลาที่ผู้จับข้าพเจ้าจะรู้สึกสนุก โดยตะโกนร้องส่งเสียงที่ฟังเอาศัพทไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่รู้ว่ เขาพูดว่าอย่างไรบ้าง เพราะต่างคนต่างก็พูดพร้อม ๆ กัน แต่คนที่ใกล้ข้าพเจ้าที่สุดดูเหมือนจะบอกข้าพเจ้าว่า ครอบครัวของข้าพเจ้าเป็นสัตว์ชั้นต่ำ และพ่อแม่ของข้าพเจ้าคงจะไม่แต่งงาน ซึ่งข้าพเจ้าเคราะห์ดีที่ยอมแพ้ มิฉะนั้น... ฯลฯ คนที่เขามาที่หลังเมื่อได้เห็นแน่ชัดว่า มือของข้าพเจ้าถูกมัดไพล่หลังแล้ว ก็หาความสนุกได้ด้วยการตบตีข้าพเจ้า และถือโอกาสสั่งสอนข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำอันหยาบคาย...ข้าพเจ้าได้ยินเจ้าหน้าที่ถกเถียงกันอยู่บ้าง และรู้สึกว่ ความเห็นของเจ้าหน้าที่ในเรื่องข้าพเจ้านั้นแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักโทษอุกฉกรรจ์เป็นคนทรยศต่อชาติ พยายามทำลายชาติและฆ่าเพื่อนร่วมชาติด้วยกัน อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกจะเป็นจำนวนเท่า ๆ กันกับฝ่ายแรกมีความกรุณา และหลังจากที่ข้าพเจ้าได้บอกเขาโดยไม่ได้บอกชื่อของข้าพเจ้าเองว่า ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนของรัฐบาลที่รัฐบาลส่งไปอังกฤษ เขาก็เชื่อข้าพเจ้าและตั้งคำถามข้าพเจ้าหลายข้อด้วยกันถึงเรื่องอนาคตและสถานะแห่งสงคราม”

งานสำคัญของนายป่วยในครั้งนี้ก็คือ การติดต่อส่งข่าวทางวิทยุให้กับสัมพันธมิตรและนำจดหมายจากกองบัญชาการสัมพันธมิตรไปมอบให้ผู้ถือรหัสว่า “รูธ” ซึ่งก็คือนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นหัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ

นายป่วยทำการติดต่อกับสัมพันธมิตรอยู่จนกระทั่งเดือนพฤษภาคม 2488/1945 จึงได้รับอนุญาตให้กลับไปพักในอังกฤษ และได้รับเลื่อนยศให้เป็นพันตรีแห่งกองทัพอังกฤษเมื่อเดือนมิถุนายน 2488/1945 (ได้เลื่อนเป็นร้อยเอกมาแล้วในเดือนกันยายน 2487/1944)

⁴ เล่มเดียวกัน หน้า 30-31

การไปอังกฤษคราวนี้ มีจุดหมายที่จะเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกให้เสร็จ ในระหว่างนั้นได้แต่งงานกับนางสาวมาร์กาเรต สมิธ ซึ่งเป็นเพื่อนนักศึกษาที่กันมาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรี โดยฝ่ายหญิงศึกษามาทางสังคมวิทยา ซึ่งต่อมาได้อุทิศเวลาให้แก่งานสังคมสงเคราะห์สามปีกรรยาคุณนี้มีบุตรชายรวม 3 คน คือ จอน ไมตรี และใจ ตามลำดับ

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการควบคุมตึก” ได้เริ่มเขียนตั้งแต่ปี 2489 เขียนเสร็จและสอบปากเปล่าเสร็จในปลายปี 2491 แต่กรมสมุทรการเมืองทำให้ต้องเลื่อนเวลารับปริญญาเอกมาเป็นปี 2492 ดังที่ นายป๋วยได้เล่าไว้ว่า

“...เวลานั้น ทางกรมการเมืองไทยใจษกันอย่างชวนเสียหายว่า ผมได้โตดรมเข้ากรุงเทพฯ เพื่อร่วมปฏิบัติหรือปฏิบัติซ้อน พี่น้องทางกรุงเทพฯ เดือดร้อนใจ เขียนจดหมายไปบอกทางลอนดอน ว่าอย่าเพิ่งเดินทางกลับจะเป็นอันตราย เพราะเพื่อนฝูงก็ถูกจับไปหลายคน ผมจึงเข้าหาศาสตราจารย์รอบบินส์ (Lionel Robbins) ขออย่าเพิ่งให้มหาวิทยาลัยประกาศผลสอบไล่ได้ เพราะถ้าสอบไล่ได้แล้วก็ต้องเดินทางกลับ ถ้าเดินทางกลับตอนนั้นก็อาจจะอันตราย ศาสตราจารย์รอบบินส์บอกว่า หมอนี้พิกล นับตั้งแต่มหาวิทยาลัยมามีแต่คนมาเร่งให้ประกาศผลสอบไล่ได้ นี่มาขอให้หน่วงไว้ แต่ท่านก็หน่วงให้หลายเดือน...”⁵

⁵ ป๋วย อึ้งภากรณ์, “เรียนให้เก่ง” สันติประชาธรรม (สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2516) เิงอรธ หน้า 128

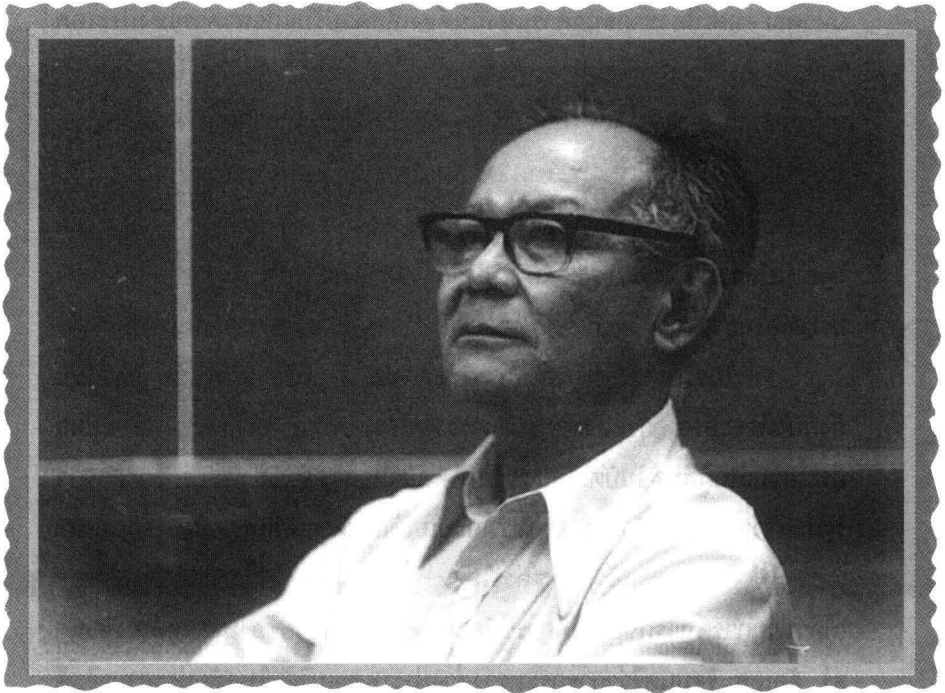

นักเรียนทุนรัฐบาลนั้น มีข้อผูกพันที่จะต้องกลับมารับราชการชดใช้ทุน แต่ข้อผูกพันดังกล่าวนี้ก็ยกเว้นสำหรับผู้ที่เป็นเสรีไทย นายป่วย อังภากรณ์ ก็อยู่ในข่ายนี้ เกียรติประวัติทางการศึกษาและทางการทหารระหว่างสงครามทำให้บริษัทธุรกิจเอกชนทั้งในและนอกประเทศหลายต่อหลายบริษัทเสนองานให้ทำ แต่นายป่วยกลับตัดสินใจรับราชการ ดังที่เจ้าตัวได้กล่าวไว้ว่า

“...นอกจากจะเกิดเมืองไทย กินข้าวไทยแล้วยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือ เงินของชาวนาชาวเมืองไทย ไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทยด้วย...”^๖

ป่วย อังภากรณ์ เข้ารับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ในปี 2492/1949 ในขณะที่รัฐบาลกำลังดำเนินงานบูรณะและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจด้วยการจัดสรรทุนพื้นฐานของสังคม (infrastructure) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่อไป โครงการที่ดำริจะดำเนินการก็มี โครงการเขื่อนเจ้าพระยา โครงการบูรณะโรงงานรถไฟ และโครงการขยายและปรับปรุงท่าเรือ โครงการเหล่านี้ล้วนต้องอาศัยเงินกู้จากต่างประเทศในการดำเนินการทั้งสิ้น และป่วย อังภากรณ์ ก็ได้ร่วมอยู่ในคณะผู้แทนไทยซึ่งเดินทางไปเจรจาขอกู้เงินจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนาการหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าธนาคารโลก แม้จะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่ความรู้ความสามารถของนายป่วยได้มีส่วนสำคัญไม่น้อยที่บันดาลให้การกู้เงินครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี และความรู้ความสามารถอีกนั้นแหละ ที่ช่วยให้ได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานในปี 2496/1953 พร้อมกันนั้นก็ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ การที่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เหล่านี้ ป่วย อังภากรณ์ ได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการเงินและ

^๖ เล่มเดียวกัน' หน้า 8

ความมุ่งมั่น ชื่อสัตย์ สุจริต เป็นเข็มทิศในการทำงานของป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งบางครั้งต้องเผชิญหน้ากับความไม่ชอบธรรมแต่ท่านก็หาหนทางไป

นโยบายการคลัง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างรวดเร็ว

เมื่อดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยได้เพียง 7 เดือนเศษ มรสุมทางการเมืองก็โหมกระหน่ำบัว อึ้งภากรณ์ อีกครั้งหนึ่ง เหตุเกิดจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการ “ซื้อ” สหธนาคารกรุงเทพจำกัด จากนายสัทสมหาคูณ แต่เนื่องจากธนาคารแห่งนั้นต้องเสียค่าปรับแก่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนหลายล้านบาท ด้วยเหตุที่ปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบของธนาคารแห่งประเทศไทย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น ต้องการให้ธนาคารแห่งประเทศไทยยกเลิกการปรับ แต่นายบัวไม่ดำเนินนโยบายลู่ตามลม จึงต้องออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในปลายปี 2496/1953 นับเป็นผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงเวลาสั้นที่สุดในประวัติศาสตร์ของธนาคารกลางแห่งนี้

ในระยะไล่เลี่ยกันต่อมานั้น พล ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้พยายามบีบบังคับให้กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ว่าจ้างบริษัทที่ตนมีผลประโยชน์เป็นผู้พิมพ์ธนบัตรไทย แทนบริษัทมัสเดอลารู จำกัด พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้ถามความเห็นนายบัว อึ้งภากรณ์ และส่งไปดูกิจการของบริษัทดังกล่าวในสหรัฐอเมริกา เมื่อไปถึง นายอลัน ดัลเลส (ผู้อำนวยการคนแรกขององค์การซี.ไอ.เอ. และเป็นพี่ชายของนายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอเมริกันในสมัยประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์) ได้พยายามเกลี้ยกล่อมด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา ให้ปฏิบัติตามข้อเสนอของ พล. ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ แต่นายบัวเห็นว่า บริษัทดังกล่าวหากมีการเป็นกิจจะลักษณะอันน่าเชื่อถือแต่ประการได้ไม่⁷ จึงมีบันทึก

⁷ บริษัทต่างดาวที่ติดต่อให้ พล ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นนายหน้านี้ ได้ทวนกลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่งในสมัยที่นายโชติ คุณะเกษม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย จนเกิดเป็นกรณีอื้อฉาว

การใช้ชีวิตแบบสมณะ เรียบง่าย เป็นคุณธรรมอีกอย่างที่ป่วย อึ้งภากรณ์ถือปฏิบัติมาโดยตลอด
ไม่ว่าจะดำรงตำแหน่งระดับใด

ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เสนอให้พิมพ์ธนบัตรไทยกับบริษัทโอมัส เดอ ลารู จำกัด ต่อไป

การขัดขวางผลประโยชน์ของผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองในช่วงแห่งยุค
ทมิฬของการเมืองไทยครั้งนี้ ยังผลให้สวัสดิภาพแห่งชีวิตหมดสิ้นไป นายป๋วย
จึงติดต่อศาสตราจารย์เฟรดเดอริก เบนแนม (ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ในสมัยที่เรียนอยู่ที่
London School of Economics) เพื่อไปทำวิจัย ณ Chatham House ใน
กรุงลอนดอน แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังขณะนั้นช่วยให้ได้รับตำแหน่ง
ที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษแทน
นายป๋วยรับตำแหน่งนี้ในปี 2499/1956 ในระหว่างปี 2499-2501/1956-1957
นอกจากจะทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงการคลังแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้ไทยขาย
ดีบุกและยางพาราแก่อังกฤษและประเทศต่าง ๆ ในยุโรปได้มากขึ้น และเมื่อไทย
ได้เข้าเป็นสมาชิกสภาดีบุกระหว่างประเทศ (International Tin Council) นาย
ป๋วยก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนประเทศไทยในสภาดังกล่าวและได้รับเลือกตั้ง
เป็นรองประธานสภาดีบุกระหว่างประเทศในปี 2501-2502/1958-1959 ใน
ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้แทนไทยนี้ นายป๋วยได้แสดงความสามารถในการ
เจรจาให้สภาดีบุกระหว่างประเทศ เพิ่มโควตาการส่งดีบุกออกของไทย จาก 7.35%
เป็น 8.8% จนเป็นผลสำเร็จ

ในปี 2501/1958 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารได้
สำเร็จ นายป๋วย อึ้งภากรณ์ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ซึ่ง
จัดตั้งขึ้นใหม่ ได้มีการปฏิรูปการงบประมาณ จนเป็นผลให้มีการออกพระราช
บัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2502/1959 และในปีนั้นเอง ก็ได้รับการแต่งตั้ง
เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง

นอกจากการรุกรการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ในบั้นปลายของชีวิตป่วย ได้อุทิศ
ตนให้กับการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง

ในปลายปีเดียวกัน เกิดกรณีทุจริตเกี่ยวกับการพิมพ์ธนบัตร จนเป็นเหตุให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย ต้องออกจากตำแหน่งทั้งสอง และนายปวย อึ้งภากรณ์ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย โดยดำรงตำแหน่งนี้อยู่ 12 ปี จนถึงปี 2514/1971 จึงได้ลาออกจากตำแหน่งหลังจากที่เพียรพยายามลาออกหลายครั้งหลายครา^๑ นับเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้นานที่สุดในประวัติของธนาคารแห่งประเทศไทย

ในระยะแรกเริ่มที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายปวย ได้พยายามอย่างยิ่งยวด ที่จะทำให้มหาชนเชื่อถือในระบบการธนาคารพาณิชย์ เพราะในปลายยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อเนื่องกับยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักการเมืองได้พยายามใช้อิทธิพลในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันบรรดาพ่อค่านักธุรกิจทั้งหลายก็พากันแสวงหาอิทธิพลทางการเมือง โดยการเข้าไปเกาะอยู่กับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง ในยุคดังกล่าวนี้ วิสาหกิจอิทธิพลได้ผุดขึ้นเป็นอันมาก วิสาหกิจอิทธิพลเหล่านี้ได้อาศัยธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินทุน ในการรวบรวมอำนาจทางเศรษฐกิจ และแผ่ขยายสายใยของการผูกขาด ระบบการธนาคารพาณิชย์จึงเป็นระบบที่อ่อนแอ ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่งและเป็นเหตุให้มหาชนขาดความเชื่อถือในระบบการธนาคารพาณิชย์ กรณีนายธนาคารศรีอยุธยาจำกัดสมคบกับผู้มีอำนาจทางการเมืองอาศัยบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติจำกัด นักราชบุรุษบังหลวงในปลายยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม กิติ กรณีนายธนาคารพาณิชย์นำเงินฝากของประชาชนไปใช้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จนเป็นเหตุให้ฐานะของธนาคารอ่อนแอ ดังกรณีธนาคาร

^๑ สันติประชาธรรม หน้า 51

มณฑล จำกัดและธนาคารเกษตร จำกัด ก็ดี นับเป็นอุทาหรณ์ของความข้างต้นนี้

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายปวย อึ้งภากรณ์ ได้พยายามเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ระบบธนาคารพาณิชย์ ไม่เพียงแต่จะเป็นตัวการสำคัญในการออกพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ในปี 2505/1962 ตลอดจนนำเทคนิคนโยบายการเงินที่สำคัญ ๆ ดังเช่น อัตราเงินสดสำรอง (legal reserve ratio) อัตราส่วนลด (rediscount rate) เป็นอาทิมาใช้มากขึ้นแล้ว ยังได้พยายามชักจูงนายธนาคารพาณิชย์เป็นการส่วนตัว (moral suasion) เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบ อันจำเป็นต่อการเสริมสร้างความมั่นคงของระบบการธนาคารพาณิชย์ อาวุธที่สำคัญในกรณี ได้แก่ สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงประจำปีของสมาคมธนาคารไทย สุนทรพจน์เหล่านี้มักจะเน้นถึงบทบาทและความรับผิดชอบของธนาคารพาณิชย์ที่มีต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย และวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันมิชอบของธนาคารพาณิชย์อย่างนุ่มนวล เช่น เตือนว่า "...รับฝากเงินเป็นระยะเวลาอันสั้น จะไปผูกพันให้กู้เป็นระยะยาวเกินไปนักมิได้..."⁹ ต่อต้านการผูกขาดและการกักตุนสินค้าด้วยการกล่าวว่า "...ผู้ใดทำการที่จะทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าต่าง ๆ สูงขึ้นโดยเหตุอันมิชอบ ย่อมถือได้เสมือนผู้ที่ทำลายป่าไม้อันเป็นทรัพยากรของชาติ..."¹⁰ และตำหนิธนาคารพาณิชย์บางธนาคารว่า "...บางธนาคารที่หวงตำแหน่งแชมป์เปี้ยน (คือ เชื้อของลูกค้ากระต่อนมากที่สุด) ผมใคร่ขอวิงวอนให้ดำเนินการสละตำแหน่งแชมป์เปี้ยนให้ผู้อื่นครองเถิดความเชื่อมั่นในธนาคารของท่านจะดีมากยิ่งขึ้น..."¹¹ ดังนี้ เป็นต้น

⁹ คำพูดและข้อเขียน, หน้า 97

¹⁰ เล่มเดียวกัน, หน้า 94

¹¹ เล่มเดียวกัน, หน้า 97

สิ่งสำคัญยิ่งกว่าอื่นใดก็คือ การป้องกันมิให้นักการเมืองเข้าไปใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งยวดต่อการเงินการคลังเศรษฐกิจของไทย และอาจสรุปได้โดยไม่มีผิดนักว่า ตลอด 12 ปี ที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย องค์การแห่งนี้ได้ปลอดพ้นจากอิทธิพลทางการเมืองโดยสิ้นเชิง ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้ อนึ่ง นายป่วยได้พยายามที่จะเรียกร้องมิให้นักการเมืองและข้าราชการเข้าไปมีผลประโยชน์ในธุรกิจการค้า และปฏิบัติตนเป็นเยี่ยงอย่างด้วย ในการกล่าวสุนทรพจน์ในการเลี้ยงอาหารค่ำประจำปี 2507/1964 ของสมาคมธนาคารไทย นายป่วยได้กล่าวเป็นกลอน ความตอนหนึ่งว่า¹²

ยังจนใจไม่รู้ยู่หนึ่งข้อ	จอมพล ถ. ท่านแดงแจ้ เป็นเรื่อง
ท่านปรารมภ์ผมก็เห็นเด่นประเทือง	ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ
ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี	ไม่ควรมีการค้ำมาสมาน
อย่าเกี่ยวข้องกับวัชรบทำเป็นกรรมกร	สมาจารข้อนี้ดีจริงเจียว
ผมสงสัยไม่แจ้งจิตกิจการ	หมายความว่ากิจการใดบ้างยังเฉลี่ย
กิจธนาคารท่านผู้ใหญ่ว่าจะไม่เกี่ยว	หรือจะเหนี่ยวรั้งไว้ไม่นับค้า

สุนทรพจน์ข้างต้นนี้ได้มีผลให้จอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งกรรมการธนาคารพาณิชย์ทั้งสองแห่ง ยกเว้นธนาคารทหารไทย จำกัด และมีบันทึกเรียกร้องให้รัฐมนตรีร่วมคณะปฏิบัติตามด้วย

¹² เล่มเดียวกัน, หน้า 109

ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นอกจากการบริหารเศรษฐกิจได้อย่างน่าพอใจแล้ว ปวย ยังได้แสดงความกล้าหาญทางจริยธรรมในการท้วงติงผู้นำประเทศโดยเฉพาะเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

นอกเหนือจากงานในตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว นายบัว ยังได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก โดยการดำรงตำแหน่งในหน่วยงานและคณะกรรมการที่สำคัญหลายชุด ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานส่งเสริมการลงทุน สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ คณะกรรมการจัดวางท่อระบายน้ำและสิ่งโสโครกและ อื่น ๆ การอุทิศ ตนทำงานให้แก่วชาตบ้านเมืองอย่างจริงจังจนเป็นที่เลื่องลือ ได้เป็นเหตุให้ได้รับรางวัลรามอนแมกไซไซ ในปี 2508/1965

งานที่นายบัวให้ความสนใจอย่างมาก ก็คือ การพัฒนาชนบท และการจัดการศึกษา นายบัวเชื่อว่าการพัฒนาชนบท ไม่เพียงแต่จะเป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาลเท่านั้น หากทว่าเอกชนยังสามารถและควรจะมีบทบาทด้านนี้ด้วย ความเชื่อดังกล่าวนี้ยังผลให้นายบัวได้มีบทบาทในการก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง ส่วนในด้านการศึกษา นายบัวได้มีบทบาทสำคัญในการเร่งรัดให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติให้ความสนใจในการพัฒนาการศึกษา โดยรวบรวมผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษามาร่วมกันศึกษาถึงปัญหาของระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ และจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการศึกษาระหว่างปี 2508-2513/1965-1971 ข้อเสนอดังกล่าวนี้นั้น คณะกรรมการบริหารสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้รับหลักการในปี 2506/1963 และโครงการสำคัญที่ริเริ่มขึ้นก็คือโครงการพัฒนาอาชีวศึกษา และโครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม โดยเฉพาะโครงการแรกนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ให้เงินกู้ร่วมกับธนาคารโลก ความสนใจงานด้านการศึกษาได้เป็นเหตุให้นายตอบรับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2507/1964 ในทันทีที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดีในขณะนั้น ทรงเสนอตำแหน่งให้ และพร้อมกันนั้น ก็ขอลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ถูกยับยั้งโดย

นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

เมื่อมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้พยายามปฏิรูปร่างสำคัญทั้งสองด้านด้วยกัน งานด้านหนึ่งได้แก่การปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการสังคายนาครั้งใหญ่ อันเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งนั้นจนทุกวันนี้ งานอีกด้านหนึ่งได้แก่ การผลิตอาจารย์ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ท่านผู้นี้ได้ใช้วิธีกวาดนักเรียนหัวกะทิในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วส่งไปศึกษาต่อยังประเทศต่าง ๆ เพื่อกลับมาทำงานในสถาบันสำคัญแห่งนั้น ครั้นเมื่อมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ก็ใช้วิธีเดียวกัน แต่คราวนี้ข้อจำกัดมีมากกว่า เนื่องจากคนที่มีให้เลือกนั้นมีน้อยกว่า และมีความยากลำบากมากกว่าที่จะพิจารณาว่าใครมีฉันทะทางวิชาการและรักงานสอนหนังสือมากนักน้อยแตกต่างกันอย่างไร การเร่งผลิตอาจารย์ได้ยังผลให้จำนวนอาจารย์ประจำซึ่งมีอยู่เพียง 4 คน ในปีการศึกษา 2507/1964 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 90 คน ในปีการศึกษา 2518/1968 เป็นต้นมา แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือ การริเริ่มโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งส่งบัณฑิตในสาขาวิชาต่าง ๆ ออกไปทำงานชนบท

สิ่งที่บัวย อิงภากรณ์ ย้ำอยู่เสมอก็คือ ความเป็นธรรมในสังคม และเสรีภาพของประชาชน ดังปรากฏในคำบรรยายและปาฐกถาต่างกรรมต่างวาระกันอยู่เนือง ๆ ดังเช่นเมื่อกล่าวถึงความเป็นธรรมในสังคม ได้เคยกล่าว

“...ในการเพิ่มรายได้นั้น ไม่ควรที่จะให้คนมี มีเงินมากเกินไปนัก และไม่จำเป็นที่จะต้องให้คนจน จนลงไปตาม...สุภาสิตของแมกไซไซที่ว่า ถ้าใครเกิดมามีน้อย บ้านเมืองพึงให้มาก ๆ เป็นสุภาสิตซึ่งควรจะมีประจำใจไว้.”¹³

แม้พื้นฐานทางการศึกษาจะเน้นหนักทางด้านเศรษฐศาสตร์ แต่นายบัวย ก็แตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ส่วนใหญ่ ทั้งในด้านความคิดและความประพฤติ ทางด้านความคิดการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ ของนายบัวยมิได้คำนึงถึงเฉพาะแต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีไข่ทางเศรษฐกิจ (non-economic factors) อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นมนุษย์และจริยธรรม ดังที่เคยกล่าวไว้ว่า

ในการพัฒนาประชาชาติ ข้อที่ควรคำนึงก็คือ ประชาชาติประกอบด้วยประชาชนที่เป็นมนุษย์แตกต่างกับสัตว์เดรัจฉานหรือตุ๊กตาของเล่น อยู่ที่มนุษย์สามารถใช้สมองใช้ความคิดสามารถช่วยตัวเองได้ ฉะนั้น วิธีการพัฒนาหมู่ชนด้วยการลงทุนน้อยและได้ผลมากก็คือ วิธีจะช่วยให้มนุษย์ประชาชนนั้นสามารถช่วยตัวเองได้อย่างดี กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในส่วนกลาง คือ รัฐบาล จำเป็นจะต้องเคารพความเป็นมนุษย์ของเอกชน..¹⁴

หรือความอีกตอนหนึ่งว่า

¹³ คำพูดและข้อเขียน หน้า 260-1

¹⁴ เล่มเดียวกัน หน้า 139

...ถ้าเราจะเรียนเป็นนักเศรษฐกิจ จะเรียนแต่เศรษฐศาสตร์ก็คงจะพอ แต่เราจะเรียนเป็นบัณฑิต เพื่อให้ได้ปริญญาเศรษฐศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยบัณฑิต ย่อมต้องพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในกรอบแห่งความเป็นจริง และความเป็นจริงแห่ง สังคมศาสตร์นั้นย่อมสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ จะพิจารณาเศรษฐกิจโดด ๆ หาได้ไม่...¹⁵

ตลอดชีวิตของการรับราชการ นายป่วยได้เน้นอยู่เสมอว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ และกล่าวเน้นถึงธรรมะทางเศรษฐกิจ ดังปรากฏในหนังสือ *เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย (2498)* ซึ่งเขียนร่วมกับคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ได้อุทิศเนื้อหาหนึ่งบทสำหรับกล่าวถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ และสำหรับผู้ที่ใกล้ชิดมักจะได้ยินท่านผู้นี้กล่าวอยู่เสมอว่า

ในการแสวงหาความจริงธรรมและใช้วิชาความรู้ของเรา นักเศรษฐศาสตร์ไม่เพียงแต่จักต้องรอบรู้และสามารถเท่านั้น แต่เรายังจะต้องซื่อสัตย์สุจริต และซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นซื่อสัตย์อีกด้วย

นายป่วย อึ้งภากรณ์ อาจเป็นนักเศรษฐศาสตร์คนหนึ่งในจำนวนไม่กี่คนของโลกวัตถุนิยมทุกวันนี้ที่ ซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นซื่อสัตย์ และที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่จำนวนมากไว้ศีลธรรมจรรยา และแสวงหาอำนาจลาภยศสักการะ เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะมาสนองความต้องการทางดินหา ดังที่มีผู้กล่าวถึงท่านผู้นี้ว่า

¹⁵ “เศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่พึงปรารถนา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2506)

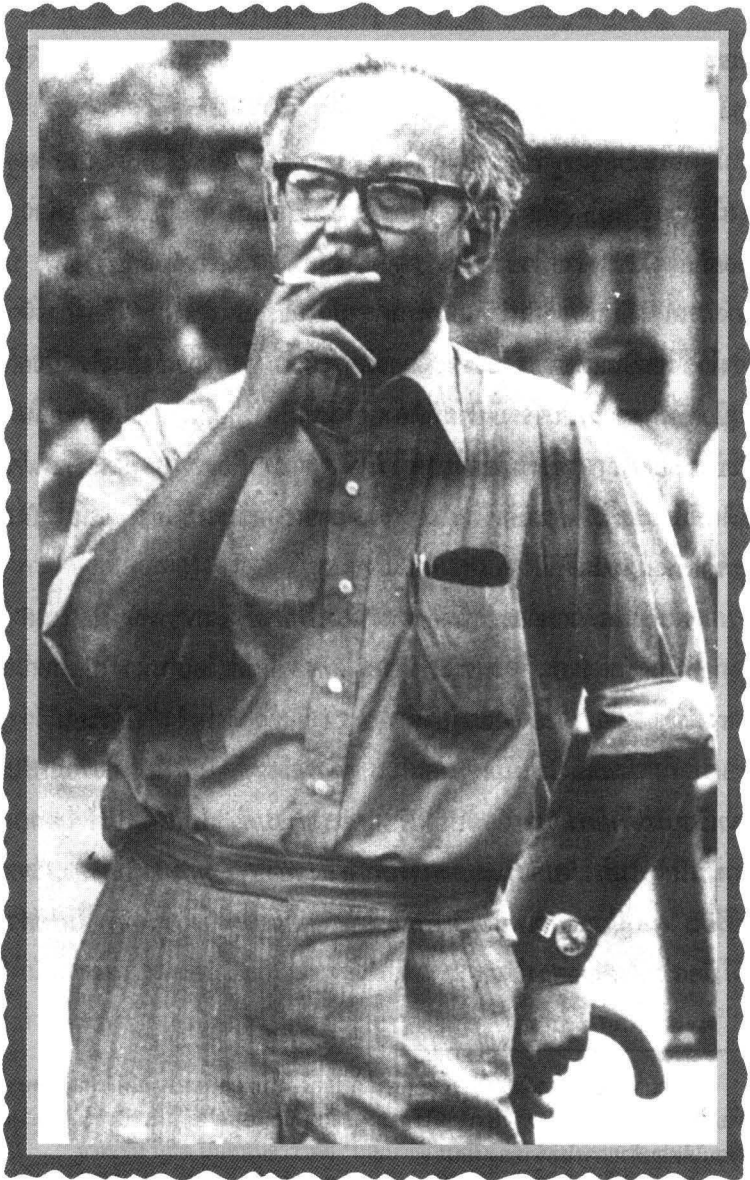
ดร.ป่วย เป็นแบบอย่างแห่งผู้ใช้ชีวิตง่าย ๆ ผู้คนเคยคงจะยืนยันได้ว่า ตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา สภาวะชีวิตของบุคคลผู้นี้มิได้ผิดแผกแตกต่างกว่า เมื่อหลายปีก่อนเลย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ หลายคนคงจำได้ว่า ท่านสวมใส่กางเกงผ้าเวสต์ปอยท์เป็นประจำตลอดหลายเวลาหลายปี จนกระทั่ง ผ้าประเภทดังกล่าวไม่มีผู้ผลิตหรือมีราคาสูง จึงหันมาใช้ผ้าธรรมดาที่จำหน่าย โดยทั่วไป นาฬิกาข้อมือที่ใช้ชื่อยุ่ก็เป็นนาฬิกาเรือนเหล็ก และเป็นเรือนเดียวกับที่ ใช้มานับสิบปี ในด้านอาหารการกินก็เช่นกัน นิยมอาหารแบบพื้น ๆ ที่เคยชอบ แต่ครั้งยังเป็นนักเรียน เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง ข้าวต้มกับ (ข้าวต้มกุ๊ย)..¹⁶

การใช้ชีวิตเรียบง่ายและการดำรงอยู่อย่างง่าย ๆ คงเป็นผลจากความ คิดพื้นฐานของนายป่วยที่ว่า เสรีภาพเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของความเป็น มนุษย์ของปัจเจกชน ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

“เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้ทุกชาติแห่งความ คิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของ จารีตประเพณี หรืออีกนัยหนึ่งเราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิด อย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกกลุ่มนอกทาง นั้นแหละจึงเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม้น้ำลำห้วยยังเปลี่ยน แนวเดินได้ สมองมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษ เป็นภัยต่อสังคม..”¹⁷

¹⁶ ศุกรเลิศ “ด้วยความรักและระลึกถึง” วารสาร ธปท. ปรีทัศน์ (มีนาคม 2516)

¹⁷ อุดมคติ (มูลนิธิโกลบอล คิมทอง 2517) หน้า 15

การเทิดทูนเสรีภาพ ทำให้ผู้ใกล้ชิดคุ้นเคยมักได้ยินนายป่วยวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองของสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนอยู่เนือง ๆ

โดยมาตรฐานตะวันตก ป่วย อึ้งภากรณ์เป็นนักเสรีนิยม โดยมาตรฐานของฝ่ายขวาในเมืองไทย ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นนักสังคมนิยม และที่ขวาจัดหน่อยก็อาจตีตรานายป่วยว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” แต่สำหรับฝ่ายซ้ายสุด ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นเพียงนักเสรีนิยมที่รักความเป็นธรรม ผู้ซึ่งยังคงต้องการรักษาอำนาจไว้ซึ่งชนชั้นแห่งตน ไม่ว่าจะมีการตีตราป่วย อึ้งภากรณ์อย่างไร ป่วยก็ยังเป็นป่วยที่รักความเป็นธรรม ป่วยที่ต้องการเห็นเมืองไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี และป่วยที่ยึดหลัก “ธรรมคืออำนาจ” มิใช่ “อำนาจคือธรรม” ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมส่วนตัว และข้อเขียนใน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” และ “บันทึกประชาธรรมโดยสันติวิธี”

ว่ากันด้วยมาตรฐานของคนรุ่นใหม่ ป่วย อึ้งภากรณ์ มีความสำคัญทางการเมืองช้ากว่าปกติ เพราะกว่าจะรู้เดียงสาก็ต่อเมื่อเดินทางไปศึกษาต่อที่อังกฤษในปี 2481/1938 ซึ่งอายุปาเข้าไป 22 ปีแล้ว ดังที่เจ้าตัวได้เขียนไว้ว่า

“...ผมเองไม่ได้มีเดียงสาในเหตุการณ์ต่าง ๆ นัก ในการเรียนปรัชญา ก็เล่าเรียนไปด้วยความสนใจกับบทเรียนอย่างธรรมดา ไม่ได้คิดอะไรมากนอกเหนือจากนั้นไป ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศหรือในเรื่องสไตรก์ที่โรงเรียน¹⁸ ผมมีบทบาทเพียงแบบไทยมุงคือ คอยมุงดูเขา สนุกดี ไม่ได้สำคัญว่า มีความสำคัญอย่างไร...”¹⁹

¹⁸ หมายถึงโรงเรียนอัสสัมชัญ นักเรียนได้เรียกร้องให้หยุดเรียนในวันพิธีพุทธศาสนา ให้มีเครื่องแบบนักเรียน ฯลฯ ทางโรงเรียนใช้อำนาจลงโทษนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ทางฝ่ายนักเรียนได้ตอบด้วยการไม่เข้าห้องเรียน

¹⁹ “แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ 2475” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (มิถุนายน 2515)

แต่มาภายหลัง ก็ได้บทเรียนว่า

“...เรื่องของบ้านเมือง เป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต อิศรภาพของคนและชาติเรามาก...ถ้ารักจะให้ดูแลแห่งชีวิตของประชาชนชาติไทยเคลื่อนสูงขึ้นไป โดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมากๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุง บ่นเสีย ขวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ.”²⁰

มรสุมทางการเมืองได้เข้ามาแผ้วพานชีวิตของบัวย อึ้งภากรณ์โดยตลอด แม้เมื่อจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยลอนดอน ก็ต้องร้องขอให้ทางมหาวิทยาลัยเลื่อนการประกาศผลสอบ เหตุเนื่องด้วยมีข่าวลือในเมืองไทยว่า นายบัวยวางแผนปฏิวัติ ครั้นกลับมารับราชการในเมืองไทย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะเสพลุในต่างแดนได้อย่างสบาย ก็ต้องเผชิญกับอำนาจมืดและอิทธิพลทางการเมือง จนต้องจากเมืองไทยไปทำงานอยู่ในอังกฤษ เพื่อหลีกเลี่ยงภัยที่คุกคามสวัสดิภาพแห่งชีวิต ภายหลังเมื่อกลับสู่เมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง ได้อุทิศชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวม เพียรพยายามร่วมกับมิตรสหายที่จะป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการใช้อำนาจในทางมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งประสบผลสำเร็จในบางกรณี และล้มเหลวหลายต่อหลายกรณี เจตจำนงที่จะป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงยังผลให้นโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นนโยบายจารีตนิยม ในช่วง 12 ปี ที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เงินสำรองระหว่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ยอมให้นักการเมืองแตะต้องเงินสำรองส่วนนี้ อันเป็นเหตุให้นักเศรษฐศาสตร์เป็นจำนวนมากโจมตีว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยมิได้นำเงินสำรองระหว่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร²¹ แต่

²⁰ เล่มเดียวกัน

²¹ อาทิเช่น นิमित นนพพันธาวาทย์ “นโยบายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนของไทย” วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 5 เล่มที่ 2 (ตุลาคม 2518-มกราคม 2519)

ประสบการณ์จากชีวิตคงสอนให้นายป่วยซาบซึ้งว่า หากเริ่มปล่อยให้หนักการเมืองเข้ามาแต่ละต้องเงินสำรองระหว่างประเทศเมื่อใด หายนะภัยทางเศรษฐกิจย่อมเกิดขึ้นเมื่อนั้น ด้วยเหตุนี้เองป่วยจึงมักจะเสนออยู่เสมอว่าควรจะถูกเงินทุนจากองค์การเงินทุนจากภายนอกประเทศแล้ว ยังได้ประโยชน์ทางวิชาการอีกด้วย เพราะองค์การที่จะอนุมัติเงินกู้ให้มันจะต้องเข้ามาสำรวจสภาพการณ์เศรษฐกิจและประเมินประโยชน์สุทธิที่สังคมจะได้จากโครงการนั้น ๆ นอกจากนี้ การจ่อราษฎรบังหลวงยังมีน้อยกว่าด้วยเนื่องจากการก่อสร้างและการซื้ออุปกรณ์ครุภัณฑ์ใช้วิธีการประมูลระหว่างประเทศ แต่ดูเหมือนว่านายป่วยจะมีได้ระแวงแม้แต่น้อยว่าความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือของจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ ความไม่ไว้วางใจนักการเมือง ทำให้นายป่วยมีความคิดว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทใดก็ตาม ที่เอกชนสามารถดำเนินการได้ รัฐไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ดังที่เคยกล่าวไว้ว่า

ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในส่วนกลาง คือ รัฐบาล จำเป็นจะต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของเอกชน เคารพในศักดิ์และสิทธิ์แห่งเอกชน ที่จะริเริ่มดำเนินการได้ด้วยตนเอง ที่จะดำเนินกิจการของเขาไปได้ โดยปราศจากข้อกีดขวางในทำนองถูกเบียดเบียนแย่งชิง หรือห้ามปรามด้วยเอกสิทธิ์อันไม่ชอบธรรม...²²

มรสุมทางการเมืองใหม่กระหน่ำอีกครั้งหนึ่งเมื่อเดินทางไปพบนายปรีดีพนมยงค์ ในปี 2513/1970 หลังจากที่มิได้พบปะกันเป็นเวลานานนับสิบปี อริของนายปรีดีและผู้ถือฉันทานายป่วยต่างรุมเล่นงานนายป่วย และโจมตีว่า เป็นสมุนรับใช้ของนายปรีดี ผู้รับแผนเข้ามาก่อความสงบในเมืองไทย แต่มรสุมทางการเมืองที่หนักยิ่งกว่าคราวนั้น ก็คือ เมื่อคณะปฏิวัติทำการรัฐประหารตัวเองในเดือนมิถุนายน 2514/1971 และเลิกล้มการปกครองระบบประชาธิปไตย

²² คำพูดและข้อเขียน หน้า 139

เป็นเหตุให้นายป่วย ภายใต้นาม “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ซึ่งเป็นชื่อรหัสเมื่อครั้งยังเป็นเสรีไทย เขียนจดหมายถึงจอมพลถนอม กิตติขจร (พีท่านุ) วังวอน “...ให้โปรดได้เร่งให้มีกติกามุ่บ้านขึ้นเกิดโดยเร็วที่สุด... โปรดอำนวยการให้ชาวบ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธรรม สามารถเลือกตั้งสมาชิกขึ้นโดยเร็ว...”²³ แม้จะเป็นการวิงวอนขอ “กติกามุ่บ้าน” แต่ในแง่ของชนชั้นผู้ปกครอง นี่เป็นการตบหน้าอย่างแรง สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ชื่อของ “นายเข้ม” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในช่วงที่ไทยสูญเสียเอกราชอธิปไตย การกลับมาใช้ชื่อ “นายเข้ม” อีกครั้งหนึ่ง อาจเป็นเพราะนายป่วยเห็นว่า การใช้อำนาจเผด็จการของคณะปฏิวัติทำให้ประชาชนขาดไร้เสรีภาพ ไม่แตกต่างไปจากคราวที่ญี่ปุ่นย่ำยีไทย แม้ว่าจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง จะมีส่วนเกื้อหนุนให้ผู้ฝึกฝไเสรีภาพ กล่าวเรียกร้องเสรีภาพมากขึ้น แต่ในอีกแห่งหนึ่ง ข้อเขียนดังกล่าวก็กลายเป็นข้ออ้างของฝ่ายเผด็จการที่จะใช้กำจัดนายป่วยเสียและอีกครั้งหนึ่งที่มีภัยคุกคามสวัสดิภาพแห่งชีวิตจนเป็นเหตุให้นายป่วยต้องสอนหนังสือ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ต่อไปอีกหนึ่งปี แต่กระนั้นก็ตามเสียงข่มขู่เอาชีวิตก็ยังคงดังถึงอังกฤษ และด้วยเหตุดังนั้น จึงได้ลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และที่ปรึกษากระทรวงการคลังในเดือนสิงหาคม 2515/1972 ดังข้อความในจดหมายที่มีถึงอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ว่า “วันนี้ ผมได้เขียนใบลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์แล้ว เพราะมาค่านึงถึงดูว่า ลาออกเสียดีกว่าที่จะถูกให้ออก...” อย่างไรก็ตาม ในเดือนกุมภาพันธ์ 2516/1973 นายป่วยได้เดินทางแวะเข้ามาเมืองไทยดังรายละเอียดปรากฏในบันทึก “ไปกรุงเทพฯ 9-18 กุมภาพันธ์ 2516/1973”²⁴ และภายหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมตุลาคม 2516/1973

²³ สันติประชาธรรม หน้า 57

²⁴ สันติประชาธรรม หน้า 75-82

จึงกลับมาเป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และรับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2518/1975 เป็นต้นมา หลังจากทีกรรมการสภามหาวิทยาลัยแห่งนั้นหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยชื่อนายป้วยทุกครั้งที่มีการสรรหาอธิการบดี

ป้วย อึ้งภากรณ์ มีความฝันที่จะเห็นสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ ไปสู่สังคมที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น และไปสู่สังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ อาจจะไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่า การอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมตลอดชีวิตที่ผ่านมา แม้ในยามเผ่าชราและสังขารร่วงโรยปานนี้ ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสจะเสพสุขในชีวิตอันปลายเยี่ยงชนชั้นกระฎุมพีทั้งหลายก็เพียงเพื่อให้สังคมในโลกแห่งความฝันกลายเป็นสังคมในโลกแห่งความเป็นจริง แต่สันติประชาธรรมจะเกิดขึ้นอย่างไร กระแสธารแห่งประวัติศาสตร์เท่านั้นที่จะบอกเราได้

อาจารย์ป่วยกับความเจ็บในต่างแดน

ธงชัย วินิจจะกุล

กันยายน 2542/1999

กราบเรียน ท่านอาจารย์ป่วยที่เคารพ

บรรณาธิการ สารคดี ขอให้ผมเขียนบันทึกความทรงจำที่มีต่ออาจารย์ แต่ผมเขียนไม่ได้

ผมทราบดีว่าอาจารย์อโหสิให้แก่ผมและเพื่อนๆ มานานแล้วสำหรับการกระทำใดๆ ที่พวกเราได้ล่วงเกินอาจารย์ท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิดเมื่อ 20 กว่าปีก่อน

แต่ผมขอฝากข้อเขียนที่ตีพิมพ์พร้อมจดหมายนี้มาเป็นการขออโหสิกรรมอีกครั้ง

ขอฝาก สารคดี ส่งจดหมายนี้ถึงอาจารย์ด้วยครับ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ธงชัย วินิจจะกุล

คงไม่จำเป็นต้องเริ่มด้วยบทสรรเสริญอาจารย์ป๋วยอย่างที่เราได้อ่านกันมากมายในหน้าหนังสือพิมพ์ คำสรรเสริญจากบางท่านทำให้อดคิดไม่ได้ว่าเราถนัดสรรเสริญสามัญชนดี ๆ ต่อเมื่อเขาจากไปแล้วเท่านั้น

ข้อเสนอให้จัดสร้างอนุสาวรีย์อาจารย์ป๋วยบอกถึงความ “เวอร์” ที่เรามักทำให้มนุษย์กลายเป็นเทวรูปเทวดาสำหรับบูชากราบไหว้จนแทบจะแตะต้องไม่ได้ เมืองพุทธอย่างเราลึบยึดติดกับเทวดากันเกลื่อนเมืองจนไม่รู้ว่าจะเกิดวิกฤตขนาดไหนหากปราศจากเทวดาเหล่านั้น

อาจารย์คงไม่ปรารถนาจะถูกนับเป็นหนึ่งในบรรดาเทวรูปเทวดาที่ทำให้ผู้คนงมงายกันหนักเข้าไปอีก

คำสรรเสริญอาจารย์ป๋วยล้วนสอดคล้องกันถึงความซื่อสัตย์สุจริต และกล้าหาญของท่านในฐานะข้าราชการ ปัญญาความสามารถในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ และอุดมคติที่มุ่งช่วยเหลือคนยากจนเสียเปรียบในสังคมไทยในฐานะมนุษย์เดินดินคนหนึ่ง

เกียรติประวัติทั้งหมดนี้ประมวลจากตลอดชีวิตการทำงานของท่านจนถึงปี 2519/1976 เมื่อสังคมไทยขับไล่ไสส่งท่านออกไปเมื่ออายุ 60 ปี

แล้ว 20 ปีสุดท้ายในความเจ็บของท่านล่ะ ?

เคยลองคิดใหม่ว่า ความเจ็บของอาจารย์ป๋วยบอกอะไรแก่เราบ้าง ?

อาจารย์ป๋วยประสงค์จะบอกเราอย่างไรหรือไม่มีอาชญากรรมได้ แต่ความเจ็บของท่านเป็นอรรถที่ชวนให้เราได้คิดมากมายเกี่ยวกับชีวิตและสังคมไทย

ใครก็ตามที่มีชีวิตอยู่กับการคิด พุด เขียน แต่จับพลันกลับไม่สามารถพุดหรือเขียนได้อีก ชีวิตในความเจ็บคงจะเจ็บปวดนำอึดอัดจนยากจะบรรยายได้

ยิ่งสติปัญญาของท่านยังรับรู้ความเป็นไปในเมืองไทยรวมทั้งเหตุการณ์พฤษภา 35 และวิกฤตเศรษฐกิจล่าสุด แต่กลับไม่สามารถพูดคุยกแลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ได้

แม้อาจารย์ป่วยจะปรับตัวได้ เราน่าจะลองพินิจถึงสภาวะเช่นนั้นดูบ้าง นอกจากชวนให้เรานึกถึงเวชในชะตากรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ความเจ็บของอาจารย์ป่วยอาจมีความหมายมากกว่านั้น

ความเจ็บของท่านเกิดขึ้นในขณะที่ท่านกำลังต่อสู้กับการไปปิดมตเท็จของรัฐไทยต่ออาชญากรรมที่ผู้ทรงอำนาจในสังคมไทยและกลไกรัฐร่วมกันก่อขึ้น ท่านต่อสู้กับการปกปิดไม่รับผิดชอบที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงวันนี้

ในขณะที่สังคมไทยถูกปิดปาก เสียงของท่านดัง เป็นความหวังอยู่ไกลโพ้น ท่านทำงานหนักจนฉับพลันกลับกลายเป็นความเจ็บสนิท

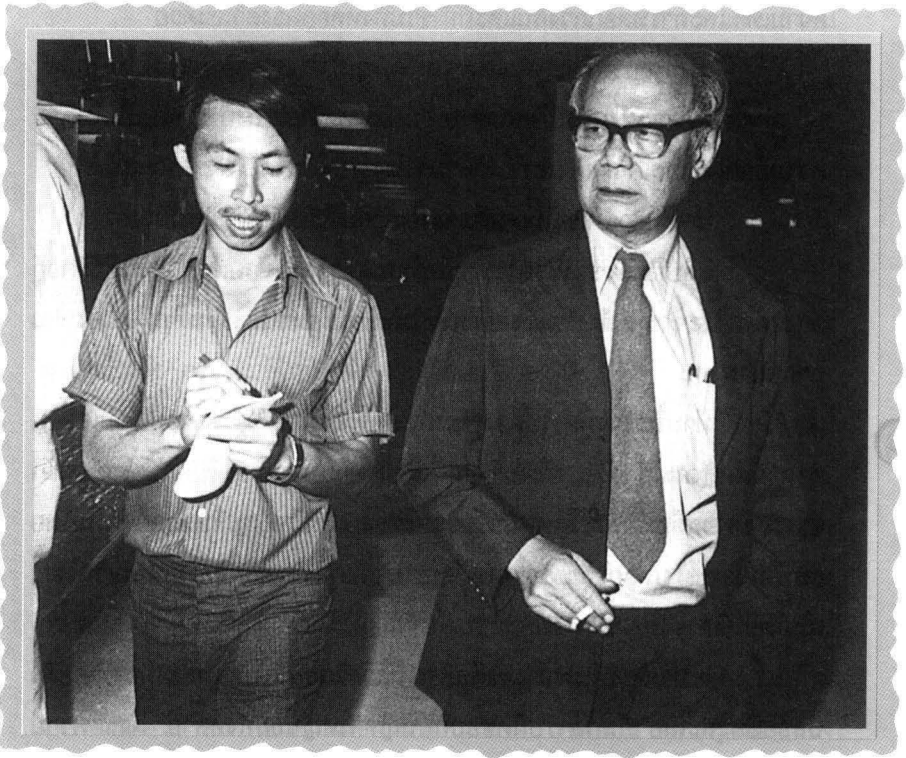
ความเจ็บของท่านฟ้องถึงความทารุณโหดร้ายและด้านที่อัปลักษณ์ของสังคมไทย ในขณะที่คนที่พูดและเขียนได้กลับยังยกย่องสรรเสริญอาชญากรอยู่ทุกวี่วัน

ความเจ็บคือความสัจย์ ในขณะที่เสียงแข็งแซ่คือการหลอกตัวเองอย่างน่าอนาถ

เรื่องที่ยังไม่ได้พูดและพูดไม่ได้คือความจริง ส่วนประวัติศาสตร์ที่เขียนอ่านกันอยู่ทุกวี่วันกลับเต็มไปด้วยการประจบประแจงและหลอกหลวงกันเอง

ความเจ็บคือยาขม ส่วนเรื่องราวที่บอกเล่าร้ายกันแข็งแซ่ทุกวี่วันคือยาแก้ลมประสาท

เมื่อสังคมไทยอำปากได้ก็กลับโอบอวดหวังการอยากจะเป็นเสือเศรษฐกิจ เราพากันหลงระเริงกับความฝันสวยหรูที่จะบันดาลให้ไทยเป็นเมืองคนรวยเป็นใหญ่ทางเศรษฐกิจ ความฟุ้งเพื่อเท่อเหิมถูกหล่อเลี้ยงด้วยคำหวานของศาสตราจารย์มากมายหน้าหลายตา รวมทั้งนักมายากลทางการหาเงิน

ภาพสุดท้ายของป๋วย อึ๊งภากรณ์ ขณะกำลังเดินไปขึ้นเครื่องบินในตอนค่ำของวันที่ 6 ตุลาคม 2519
ภายหลังการนองเลือดในตอนเช้าวันนั้น

เสียดัวนี้เติบโตด้วยมายากล ขย้ากินทรัพย์สินยากรและทุกอย่างที่แปร
เป็นสินค้าได้ รวมทั้งชีวิตของคนด้อยโอกาส

แต่แล้วเสื่อเศรษฐกิจกลับเป็นแค่ความเพ้อเจ้อ พุดกันไปมาบนฐาน
ความเท็จและการหลอกลวงกันและกัน รวมทั้งหลอกลวงตัวเองด้วย

เรามีโอกาสที่จะพูด แต่เราไม่ได้เรียนรู้ที่จะพูดความจริง

อาจารย์ป่วยไม่มีโอกาสพูด แต่ความเงียบของท่านกลับเต็มไปด้วย
ความซื่อสัตย์และเคารพตัวเองที่เราสามารถดูชมได้ยินได้ ฟังเมื่อไหร่ก็ได้

น่าเสียดายที่เราไม่เคยคิดจะฟังความเงียบของอาจารย์ป่วย

ยี่สิบปีหลังของชีวิตในความเงียบ อาจารย์ป่วยเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่
ต่างแดน ทั้งๆ ที่คงไม่ต้องสงสัยอีกต่อไปแล้วว่า ท่านรักแผ่นดินเกิดของท่าน
มากขนาดไหน

ท่านไม่ต้องพูด ไม่ต้องเขียน แต่ความเงียบในต่างแดนเปรียบเสมือน
คำถามต่อสังคมไทยที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับความสัตย์จริงที่อัปลักษณ์ ไม่กล้า
ชำระสะสางอดีตที่คร่าชีวิตคนนับร้อยและทำร้ายท่านอย่างเจ็บปวด สังคมไทย
กลับไม่นำพา ปล่อยให้อาชญากรผู้ใช้อำนาจบาตรใหญ่ลอยนวลและเป็นใหญ่
เป็นโตขึ้นอีก

ความเงียบในต่างแดนคือคำถามต่อวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคยตัว
ปล่อยปละละเลย ไม่กล้ารับผิดชอบกับปัญหาใหญ่น้อยทั้งหลาย ตั้งแต่ความ
บกพร่องจนถึงการโกงบ้านกินเมืองและอาชญากรรมของรัฐ

ความเงียบในต่างแดนคือ คำถามต่อสังคมไทยที่กล้าตัวเข้าไปใน
ความหลงระเริงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ด้วยเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจแบบ
“หลอกตัวเอง”

ความเจียมยืนตระหนักรู้ในต่างแดน เพื่อเป็นกระจกเงาบานใหญ่ให้
สังคมไทยส่องดูตนเอง และคอยเตือนสติสังคมไทยให้อยู่กับอุดมคติและเคารพ
ความสัตย์

ความเจียมของอาจารย์ป่วยชวนให้นึกถึงเวทีในชะตากรรมของสังคม
ไทยที่ไม่รู้จักดูกระจกเงาและไม่รู้จักฟังความเจียม

อาจารย์ป่วยไม่พูดและไม่เขียนตลอด 20 ปีหลังของชีวิตท่าน แต่
“สันติประชาธรรม” ยังคงก้องอยู่ทุกวัน

น่าเสียดายที่เราไม่ได้ยินเองต่างหาก

อย่าสร้างอนุสาวรีย์ให้อาจารย์ป่วยเลย

ความคิดตัน ๆ เช่นนั้นมาจากความเคยชินกับสิ่งปลูกสร้างโอ้อวดตระการ
ตาอีกทีก็ครึกโครม ไม่รู้จักหัดฟังความเจียม

อาจารย์ป่วยไม่ควรถูกทำให้เป็นเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ เมืองไทยไม่
ขาดแคลนผู้ใหญ่ที่มีไว้สำหรับเช่นไหว้บูชา และยังมีรอคิวอยู่อีกหลายคน

แต่สามัญชนคนธรรมดาที่ยึดมั่นและต่อสู้เพื่ออุดมคติของสามัญชน
กลับหายากกว่า สามัญชนที่งามสง่าอย่างอาจารย์ป่วยสมควรได้รับสิ่งที่พิเศษ
กว่าอนุสาวรีย์ดาด ๆ ที่งอกเป็นดอกเห็ดในระยะหลัง

ถ้าหากอยากให้คนรำลึกถึงท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าให้อ่าน “ปฏิทิน
แห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ของท่าน นี่คือนามของ
สามัญชนเดินดินที่ไม่ต้องปรุงแต่งด้วยถ้อยคำวิจิตรหรือทฤษฎีใด ๆ

หากมีอนุสรณ์ชนิดใดที่ชวนให้คนรุ่นหลังได้อ่านข้อเขียนชิ้นนี้ก็จะดีกว่า
รูปเคารพใด ๆ ทั้งสิ้น

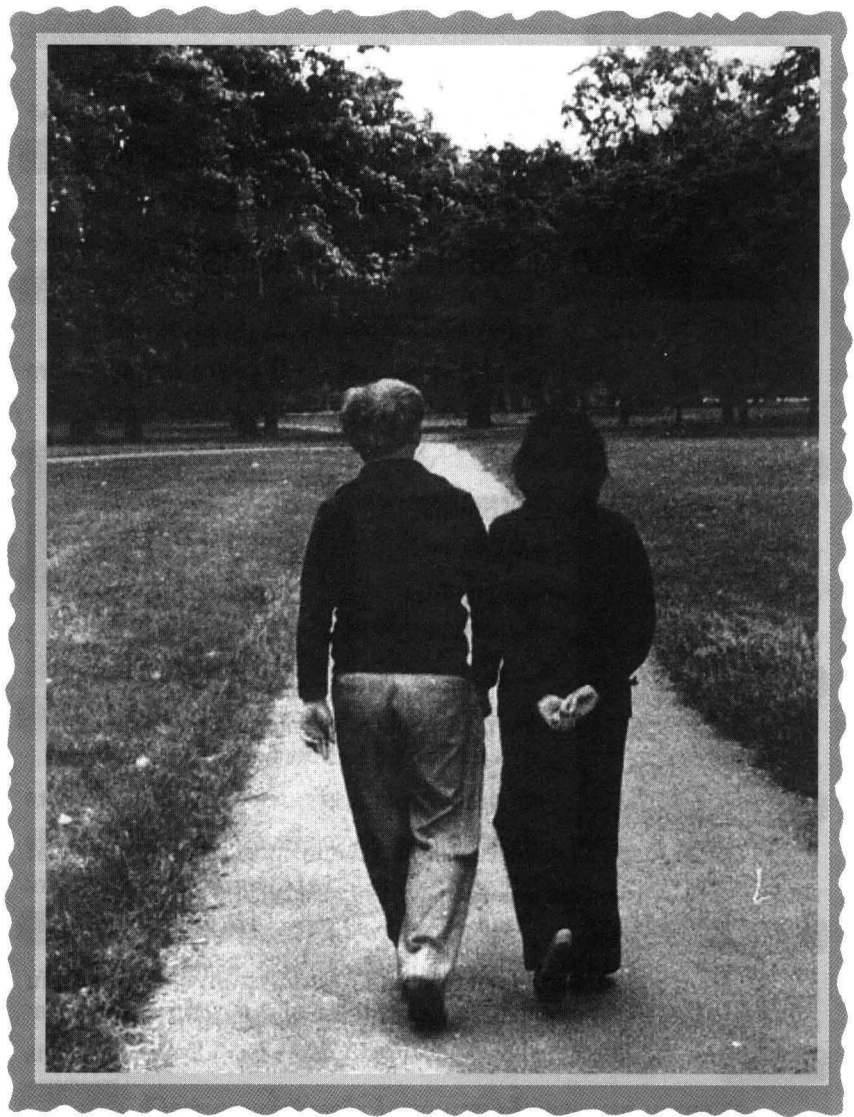
ถ้าหากอยากตอบแทนคุณความดีของอาจารย์ป่วย คงไม่มีอะไรดีไปกว่า
ถามตัวเองและตอบตัวเองว่าจะมีส่วนร่วมสร้างความหวังและอุดมคติของคน
เดินดินอย่างไร

แต่ก้าวแรกของการรำลึกถึงท่านและตอบแทนคุณความดีของท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าชำระสะสางเหตุการณ์ที่ทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจของท่าน อนุสรณ์ใด ๆ อย่างเก่งก็เป็นแค่รูปปั้นของความอหิลาภิโทษที่ล้อมคลุมเครื่องทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้ในระยะหลังจะมีผู้ให้ความเคารพต่อท่านอย่างสูง การชำระสะสางอาชญากรรมของรัฐ เมื่อ 6 ตุลา 19 คือการแสดงความเคารพต่อท่าน ที่มีความหมายที่สุด

อาจารย์บัวยมิใช่ผู้ยิ่งใหญ่ แต่ท่านเป็นสามัญชนเดินดินอันทรงเกียรติและงามสง่าด้วยอุดมคติ คนเช่นนี้มาเกิดในเมืองไยน้อยกว่าราชันย์หรือขุนพลผู้ทรงอำนาจ

นับจากนี้ไป เราคงต้องทนอยู่กับเสียงโหวกเหวกหนวกหูทุกวี่วัน ไม่มีความเจ็บในต่างแดนให้เราไต่ย่นไต่ยั้งอีกแล้ว

ลำดับเหตุการณ์ ปรีดี ป่วย กับธรรมศาสตร์และการเมือง

2443/1900

11 พฤษภาคม ปรีดี พนมยงค์ ถือกำเนิด ณ บ้านวัดพนมยงค์ ต.ท่าวาสุกรี อ.กรุงเก่า จ.พระนครศรีอยุธยาเป็นบุตรของนายเสียง และนางลูกจันทน์ พนมยงค์

2446/1903

ปรีดี พนมยงค์ เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านครูแสง ต.ท่าว่าสุกรี จ.พระนครศรีอยุธยา

2449 (ปีปฏิทินเก่า)/1907

(23 มีนาคม สยามยอมยกอธิปไตยเหนือดินแดนศรีโสภณ เสียมเรียบ พระตะบอง แก่ฝรั่งเศสเพื่อแลกกับจังหวัดตราด และอำนาจทางการศาลแก่สยาม

2451 (ปีปฏิทินเก่า)/1909

10 มีนาคม สยามยอมยกอธิปไตยเหนือดินแดนประเทศราชมลายู กลันตัน เคดะห์ ปลิศ ตรังگانู แก่อังกฤษเพื่อแลกกับอำนาจทางการศาลแก่สยาม

2453/1910

23 ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์สืบแทน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2454/1911

ปรีดี พนมยงค์ เข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียน
วัดเบญจมบพิตร

9 มีนาคม 2459 (ปีปฏิทินเก่า)/1917

9 มีนาคม ป่วย อีซิงกากรณ์ ถือกำเนิด ที่ตลาดน้อย
อำเภอสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

2460/1917

ปรีดี พนมยงค์ เข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมาย
กระทรวงยุติธรรม อายุ 17 ปี

22 กรกฎาคม สยามเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร

2461/1918

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้ง
ดุสิตธานี

2462/1919

ปรีดี พนมยงค์ สอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติ
บัณฑิตได้ อายุ 19 ปี

2463/1920

สิงหาคม ปรีดี พนมยงค์ ได้รับคัดเลือกจาก
กระทรวงยุติธรรมให้ทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ที่ประเทศ
ฝรั่งเศส เข้าเรียนระดับชั้นปริญญาตรีทางกฎหมาย ที่
มหาวิทยาลัยก็อง (Université de Caen)

2466/1923

ปรีดี พนมยงค์ ร่วมกับนักเรียนไทยในยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ก่อตั้งสมาคม
"สามัคยานุเคราะห์สมาคม" ได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการสมาคม ต่อมาได้รับเลือกให้เป็น
สภานายกสมาคม ในปี 2468- 2469/1925- 1926

2468/1925

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์สืบแทนพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2468 (ปีปฏิทินเก่า)/1926

กฎหมาย ปรีดี พนมยงค์ ร่วมกับเพื่อนอีก 6 คน คือ ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี, ร.ท.แปลก ชิตตะสังคะ, ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี, นายตัว ลพานุกรม, หลวงสิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนี) และแนบ พหลโยธิน ประชุมก่อตั้งคณะราษฎรที่กรุงปารีส เพื่อวางแผนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

2469/1926

ปรีดี พนมยงค์ ได้รับปริญญารัฐเป็น “ดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย” (Docteur en Droit) และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d'Economie Politique) จากมหาวิทยาลัยปารีส

2470/1927

ปรีดี พนมยงค์ เดินทางกลับประเทศไทย ได้รับยศเป็นรองอำมาตย์เอกและอำมาตย์ตรีตามลำดับ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ “หลวงประดิษฐมนูธรรม” ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม และผู้สอน ณ โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

1 เมษายน กุหลาบ สายประดิษฐ์และเพื่อนนักหนังสือพิมพ์ก่อตั้ง “กลุ่มสุภาพบุรุษ”

2475/1932

24 มิถุนายน ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนทำการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ

27 มิถุนายน ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยาม (ไทย)

10 ธันวาคม ปรีดี พนมยงค์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี ในคณะรัฐมนตรีที่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี

2475 (ปีปฏิทินเก่า)/1933

15 มีนาคม ปรีดี พนมยงค์ เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” เพื่อให้พิจารณาใช้เป็นหลักสำหรับนโยบายเศรษฐกิจของประเทศทำให้ต้องออกเดินทางไปประเทศฝรั่งเศสเป็นระยะเวลากว่า 5 เดือน

2476/1933

20 มิถุนายน พระยาพลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี แทนรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา

1 ตุลาคม ปรีดี พนมยงค์ เดินทางกลับสยาม และเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล ให้ร่าง พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น

ป่วย อังภากรณ์ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมแผนกภาษาฝรั่งเศส ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ และเริ่มอาชีพครูที่นั่น

2476 (ปีปฏิทินเก่า)/1934

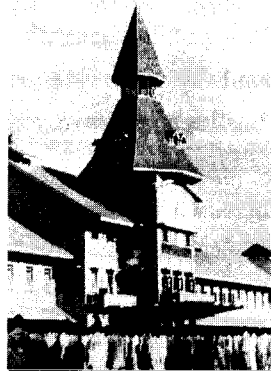
5 มีนาคม สภาผู้แทนราษฎรเปิดการประชุมครั้งที่ 21/2476 (สามัญ) ลงมติผ่าน "ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง" ให้โอนคณะนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ของจุฬาฯ (โรงเรียนกฎหมาย) ไปตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ในลักษณะของ "ตลาดวิชา" มธก. เป็นมหาวิทยาลัยที่สองของประเทศ โดยมีทั้งการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก สำหรับระดับปริญญาตรีมีเพียงปริญญาเดียว คือ ธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) มธก. มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า The University of Moral and Political Sciences ด้วยย่อ UMPS

103

21 มีนาคม ปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

2477/1934

27 มิถุนายน พิธีสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ที่อาคารโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ในปีแรกที่มีการเปิดสอน มีผู้สมัครเข้าเรียนถึง 7,094 คน และในปีแรกนี้ผลิตบัณฑิตที่โอนมาจากโรงเรียนกฎหมายเดิม 19 คน ซึ่งป่วย อังภากรณ์ก็เป็นหนึ่งในนั้นในการนี้ผู้ประศาสน์การกล่าวถวายรายงานวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยความว่า "ในสมัยที่ประเทศเราดำเนินการปกครองตาม ระบอบรัฐธรรมนูญเช่นนี้แล้วก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมึมหาวิทยาลัยสำหรับประศาสน์ความรู้ในวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองแก่พลเมืองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ เปิดโอกาสให้พลเมืองใช้เสรีภาพทางการศึกษาได้กว้างขวางยิ่งขึ้น"

4 ธันวาคม มีการแข่งขันฟุตบอลประเพณีธรรมศาสตร์-จุฬาฯ เป็นครั้งแรกที่สนามหลวง

ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ประพันธ์เนื้อร้อง "เพลงประจำมหาวิทยาลัย" โดยใช้ทำนองเพลง "มอญดูดาว" และมีเนื้อร้องว่า "สำนักไหนหมายหมู่ประเทศชาติ ... สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่บรรจุความหมาย "ประชาชาตินิยม" แห่งการก่อเกิดสถาบันการศึกษาแห่งนี้

2479/1936

9 กรกฎาคม คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดตึกโดม ที่ออกแบบโดยนายหมีว อภัยวงศ์ มอกย้ายมาอยู่ที่ท่าพระจันทร์อย่างเต็มตัว หลังจากใช้อาคารของโรงเรียนกฎหมายอยู่ถึง 2 ปี

2480/1937

9 สิงหาคม - 16 ธันวาคม 2481/1938 ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะ รมว.ต่างประเทศ ทำสนธิสัญญาใหม่กับประเทศมหาอำนาจรวม 13 ประเทศ ทำให้สยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ ทั้งในด้านศาล การเมือง และเศรษฐกิจ

ป่วย อังภากรณ์ สำเร็จการศึกษาธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองต่อมาได้เป็นล่ามภาษาฝรั่งเศสให้แก่อาจารย์ชาวฝรั่งเศสในมอก.

2480 (ปีปฏิทินเก่า)/1938

23 มีนาคม มอก.ตราข้อบังคับให้เปิดการศึกษาชั้นเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (เตรียม มอก.) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2481/1938 กำหนดให้ผู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมเข้าศึกษา 2 ปี เพื่อเตรียมคนเข้าศึกษาในหลักสูตร "ธรรมศาสตร์บัณฑิต"

2481/1938

23 พฤศจิกายน จัดตั้งหลักสูตรประกาศนียบัตรทางบัญชี อันเป็นต้นกำเนิดคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีในปัจจุบัน

16 ธันวาคม ปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งรมว.

คลัง

2482/1939

24 มิถุนายน รัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม ประกาศยกเลิกนามประเทศว่า สยาม (Siam) ให้เปลี่ยนเป็นประเทศไทย (Thailand) ต่อมาประกาศเลิกใช้วันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ให้เปลี่ยนมาใช้วันที่ 1 มกราคมของทุกปี ตั้งนั้นนับตั้งแต่ 1 มกราคม 2483 (ปฏิทินเก่า) จึงให้ถือเป็น 1 มกราคม 2484/1941

2483/1940

ปรีดี พนมยงค์ ยกเลิกโรงพิมพ์ “นิติสาสน์” อันเป็นกิจการส่วนตัวของท่านให้เป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัย โดยเรียกชื่อว่า “โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”

ปรีดี พนมยงค์ ประพันธ์และอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “พระเจ้าข้างเฝือก” ภาพยนตร์เรื่องนี้ถ่ายทำเป็นภาษาอังกฤษ ใช้เจ้าหน้าที่และนักศึกษา มธก.ร่วมแสดง

มธก. เข้าซื้อหุ้นธนาคารโยโกฮามาแล้วดำเนินการจดทะเบียนในนาม “ธนาคารแห่งเอเชียเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม” ธนาคารแห่งนี้เป็นแหล่งเงินทุนที่หล่อเลี้ยงกิจการของมหาวิทยาลัยตั้งแต่นั้นมา

ปรับปรุงหลักสูตร ธรรมศาสตร์บัณฑิต จาก 3 ปีเป็น 4 ปี

6 ตุลาคม นักศึกษาและนักเรียนเตรียม มธก. ถูกกระแสนักวิชาตินิยมปลุกให้เดินขบวน เรียกร้องดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส (เสียมราบ พระตะบอง ศรีโสภณ จัมปาสัก ฯลฯ)

2484/1941

8 ธันวาคม ญีปุ่นยกพลขึ้นบกและใช้ดินแดนประเทศไทยเป็นทางผ่านเพื่อไปโจมตีพม่าและมลายู

วันเดียวกัน ปรีดี พนมยงค์ จัดตั้งขบวนการเสรีไทยในทางลับ มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าขบวนการภายใต้รหัสลับ “รูธ” ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานที่ใน มธก.ถูกใช้เป็นสถานที่กักกันประชาชนในประเทศศัตรูของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็เป็นที่ตั้งในการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทย

16 ธันวาคม ปรีดี พนมยงค์ ถูกกดดันให้พ้นตำแหน่งในรัฐบาล ต่อมารัฐบาลได้เสนอให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ปวย อึ้งภากรณ์ สำเร็จปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง London School of Economics and Political Science (LSE) มหาวิทยาลัยลอนดอน เป็นผลให้ได้รับทุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกทันที

2485/1942

25 มกราคม ไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ปวย อึ้งภากรณ์ เข้ารับราชการในกองทัพแห่งสหราชอาณาจักร เพื่อเข้าร่วมขบวนการเสรีไทยในประเทศอังกฤษระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยใช้ชื่อจัดตั้งว่า นายเข้ม เย็นยิ่ง

2486/1943

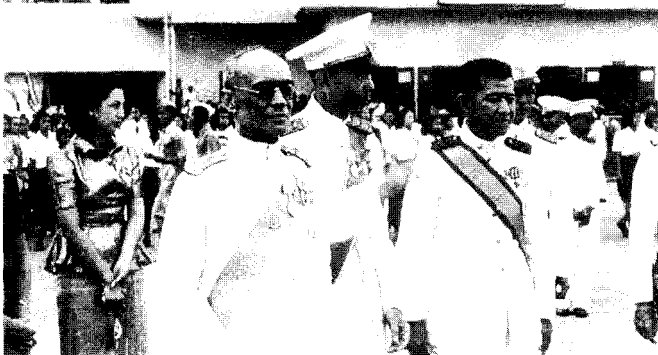
ปวย อึ้งภากรณ์ ออกเดินทางจากเมืองลิเวอร์พูลไปฝึกการทำจรรยากรรมในประเทศอินเดีย

2487/1944

รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม แพ้โทดในสภา ต้องลาออกส่งผลให้นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน

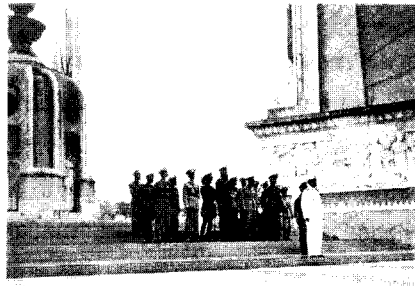
ปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่ง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียวตามมติของสภาผู้แทนราษฎร

ปวย อึ้งภากรณ์ ขึ้นเครื่องบินจากประเทศอินเดียเพื่อมาติดต่อกับหัวหน้าเสรีไทยในประเทศ โดยเสี่ยงตายกระโดดร่มลงที่จังหวัดชัยนาท แต่ถูกทางการจับได้และนำมาขังล่ามโซ่ไว้ที่วัดวังน้ำขาว

เปิดสาขาแผนกเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.ม.ธ.ก.) ที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากประชาชนมีความต้องการการศึกษาเพิ่มขึ้น และสถานที่เรียนในมหาวิทยาลัยที่ท่าพระจันทร์ เสียหายจากระเบิดของสงคราม

2488/1 945

16 สิงหาคม ปีรติ พนมยงค์ ประกาศสันติภาพ ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของไทย รับรองคุณูปการของเสรีไทย และรับรองฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย

5 ธันวาคม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัติพระนคร ในครั้งนี้ได้ทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ปีรติ พนมยงค์ จึงพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

8 ธันวาคม ปีรติ พนมยงค์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส มีหน้าที่ให้คำปรึกษาราชการ

ป่วย อังภากรณ์ ได้รับยศพันตรีแห่งกองทัพกอังกฤษ

2489/1 946

24 มีนาคม ปีรติ พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 1) 10 พฤษภาคม ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามรัฐธรรมนูญนั้น

8 มิถุนายน ปีรติ พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 2)

9 มิถุนายน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้เสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์

11 มิถุนายน ปีรติ พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 3) และถูกใส่ร้ายป้ายสีกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8

3 พฤศจิกายน ปีรติ พนมยงค์ ได้รับเชิญจากประเทศพันธมิตร ในฐานะแขกผู้มีเกียรติของพันธมิตร และเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีเป็นเวลา 4 เดือน

ป่วย อังภากรณ์ กลับเข้าศึกษาต่อหลังสงครามสงบ และได้แต่งงานกับคู่รักชาวอังกฤษมากาเร็ต สมิท นักศึกษามหาวิทยาลัยลอนดอน

2490/1947

8 พฤศจิกายน คณะรัฐมนตรี นำโดยพลโทผิน ชุณหะวัณ ยึดอำนาจการปกครองประเทศ ปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยการเมืองไปประเทศสิงคโปร์

2491/1948

3 สิงหาคม นักศึกษารวมศาสตร์ประท้วงไม่เข้าเรียนฟังคำบรรยายเนื่องจากเนติบัณฑิตยสภาออกระเบียบใหม่ว่า สมาชิกเนติบัณฑิตยสภา จะต้องผ่านการอบรมก่อน 1 ปี ซึ่งเป็นการลิดรอนสิทธิของนักศึกษารวมศาสตร์ นักศึกษาชื่อ อันต์บ รงเดช กริดเลือด เพื่อเป็นการประท้วงคำสั่งเนติบัณฑิตยสภา

ป่วย อังภากรณ์ สำเร็จปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ London School of Economics and Political Science (LSE)

2492/1949

26 กุมภาพันธ์ ปรีดี พนมยงค์ ดำเนินการ “ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์” หรือ “กบฏวังหลวง” เพื่อยึดอำนาจ แต่ไม่ประสบความสำเร็จจนต้องลี้ภัยการเมืองที่สาธารณรัฐประชาชนจีน

ป่วย อังภากรณ์ กลับเมืองไทย รับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

3 มีนาคม สิงหาคม 4 อดีตรัฐมนตรี ทองอินทร์ ภูริพัฒน์, จำลอง ดาวเรือง, ถวิล อุดล, ทองเปลว ชลภูมิ หลังจากนั้นมีการกำจัดบุคคลสำคัญๆ ในยุคนั้นกว่า 20 คน เช่น เตียง ศิริจันทร์, ทวี ตะเวทีกุล, บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข, โผน อินทรทัต, หะยีสุหลง โต๊ะมีนา ฯลฯ

20 ธันวาคม มลก. ถูกบีบบังคับให้ขายหุ้นในธนาคารเอเชียฯ ของมหาวิทยาลัยทั้งหมด 6,210 หุ้น ให้แก่องค์การสงครามระหว่างทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์

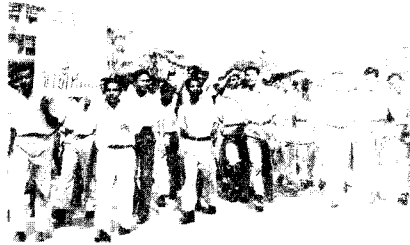

2493/1950

29 พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน มาพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษา มธก. เป็นครั้งแรก

27 พฤศจิกายน คณะกรรมการนักศึกษา มธก. ออกประกาศสนับสนุนขบวนการสันติภาพ ขบวนการนี้มีเจตจำนงสำคัญที่จะต่อต้านสงคราม และต่อต้าน "สงครามเกาหลี" ที่รัฐบาลไทยส่งทหารไปร่วมรบกับกองกำลังของสหประชาชาติภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา

ทวีป วรดิกล ประพันธ์คำร้อง เพลง "โคมในดวงใจ" โดยมีเอื้อ สุนทรสนานเป็นผู้ประพันธ์ทำนอง

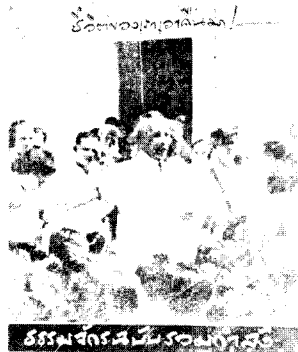
2494/1951

26 มิถุนายน เกิด "กบฏแมนฮัตตัน" ธรรมชาติ ถูกสงสัยจากฝ่ายทหารบอกว่าเข้ากับฝ่ายทหารเรือ จึงถูกกองทัพบก เข้ายึดครองมหาวิทยาลัย โดยให้เหตุผลว่า "ขอยืมใช้เป็นสถานที่ชั่วคราวและเพื่อความสงบเรียบร้อย" ทำให้นักศึกษาไม่มีที่เรียน 4 เดือน ต้องขอยืมอาคารโรงอาหารของโรงเรียน เตรียมอุดมศึกษา จุฬาฯ และอาคารของเนติบัณฑิตยสภาเป็นสถานที่เรียนชั่วคราว

109

11 ตุลาคม นักศึกษา มธก. ราว 3,000 คนเดินขบวนพร้อมด้วยคำขวัญ "รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย" จากกระทรวงยุติธรรมไปยังรัฐสภาเพื่อทวง มธก. ทำพระจันทร์คืนจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม

5 พฤศจิกายน นักศึกษา มธก. ราว 3,000 คนบุกเข้ายึดมหาวิทยาลัยที่ท่าพระจันทร์คืน โดยประกาศ จะไม่ยอมออกจนกว่าจะได้ มธก. คืน ดังนั้นจึงเรียกกัน วันนั้นว่า "วันธรรมชาติสามัคคี" หรือ "วันคืนสู่เหย้า"

2495/1952

13 มีนาคม รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการให้รัฐสภาออก “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” (ใหม่) เปลี่ยนชื่อของสถาบันเป็น “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” มีตัวย่อ มธ. โดยตัดคำว่า “วิชาและการเมือง” ออก และยุบตำแหน่ง “ผู้ประศาสน์การ” หันมาใช้ตำแหน่ง “อธิการบดี” แทน เปลี่ยนชื่อภาษาอังกฤษจาก The University of Moral and Political Sciences และตัวย่อ UMPS เป็น Thammasat University มีตัวย่อ TU แทน

11 พฤษภาคม เปลื้อง วรรณศรี นักศึกษา มธก. เขียนบทกวี “โดม... ผู้พิทักษ์ธรรม” ลงตีพิมพ์ในวารสาร “ธรรมจักร” โดยมีวรรคทองว่า “สิ่งเหล่านี้ที่โดมโหมจิตข้า ให้แกร่งกล้า เดือนปี ไม่มีหวั่น ถ้าขาดโดม...เจ้าพระยา...ท้าวพระจันทร์ ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม”

11 มิถุนายน จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เข้าดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรก และยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การ

11 ตุลาคม ฤทลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) เขียนบทความเรื่อง “ดุนักศึกษา ม.ธ.ก. ด้วยแวนขวา” ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นวรรคทองว่า “ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้รักประชาชน”

2496/1953

ป่วย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่อยู่เจ็ดเดือนก็ถูกปลดออก เพราะไปขัดขวางผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจในสมัยนั้น

2497/1954

25 มกราคม จัดตั้งคณะสังคมนิยมสังเคราะห์ศาสตร์ ตามข้อเสนอของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และคำริของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

27 มิถุนายน จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและอธิการบดี เป็นประธาน วางศิลาฤกษ์หอประชุมใหญ่ มธ.

2499/1956

18 กันยายน พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2499 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2500 เป็นต้นไป กำหนดให้โอนมหา วิทยาลัยธรรมศาสตร์จาก "องค์การหรือมหาวิทยาลัยอิสระ" ไปเป็นสถาน ศึกษาของราชการ สังกัดกรม มหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ

ป่วย อึ้งภากรณ์ ย้ายไปเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ในอังกฤษ เพื่อความปลอดภัยจากอิทธิพลทางการเมืองในขณะนั้น

2500/1957

2 มีนาคม นักศึกษาธรรมศาสตร์ ร่วมกับประชาชนและนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ประท้วงการ "เลือกตั้งสกปรก"

17 กันยายน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำ "รัฐประหาร" ยึดอำนาจเป็นผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและอธิการบดี มธ. ต้อง "ลี้ภัย" การเมือง ไปต่างประเทศ

2502/1959

ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณคนแรก แต่ปฏิเสธคำเชิญให้เป็นรมว.คลัง ของจอมพลสฤษดิ์ เพราะได้สาบานไว้เมื่อเป็นเสรีไทยว่า จะไม่รับตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ จอมพลสฤษดิ์จึงแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการแบงก์ชาติ

2503/1960

19 มกราคม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ส่งจอมพลถนอม กิตติขจรเข้ามาเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย นักศึกษาแต่งเพลงล้อเลียนในงานฟุตบอลประเพณีว่า "ลามะลีลา ขึ้นต้น เป็นมะลิซ้อน พอแตกใบอ่อนเป็นมะลิลา ถนอมอยู่ธรรมศาสตร์ ถนอมอยู่ธรรมศาสตร์ แต่ประภาสนั้นอยู่จุฬาฯ"

สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ยกเลิก "ตลาดวิชา" และให้มีการสอบคัดเลือกเข้าธรรมศาสตร์เป็นครั้งแรกโดย มธ. กลาย เป็นมหาวิทยาลัย "ปิด"

2505/1962

15 สิงหาคม จัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ โดยมี ดร. อุดุล วิเชียรเจริญ ดำรงตำแหน่งคณบดีเป็นคนแรก และกำหนดให้นักศึกษาใหม่ที่เข้าธรรมศาสตร์ทุกคนต้องเรียน "หลักสูตรพื้นฐานทั่วไป" รวมกันในคณะศิลปศาสตร์เป็นเวลา 2 ปี ก่อนที่จะเลือกเข้าคณะต่างๆ แต่ได้รับการต่อต้านมาก จึงเปลี่ยนเป็นให้เรียนรวมกันเพียง 1 ปีนับตั้งแต่วันที่ 2506 เป็นต้นมา

6 ตุลาคม นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ เดินทางประท้วงการที่ศาลโลก ณ กรุงเฮกตัดสินให้ "เขาพระวิหาร" ตกเป็นของกัมพูชาด้วยคะแนนเสียง 9 ต่อ 3

บัวย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ทำให้บัวยเป็นคนเดียวที่คุมทั้งนโยบายการเงิน การคลัง และงบประมาณของประเทศ

2506/1963

9 กุมภาพันธ์ พระสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนาน "ท่านอง" เพลง "พระราชนิพนธ์ยูงทอง" เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยแทนเพลง "มอญดูดาว" และทรงปลูกต้นหางนกยูง (ยูงทอง) 5 ต้น ตลอดแนวรั้วมหาวิทยาลัย ด้านหอประชุมใหญ่ ท่าพระจันทร์

2507/1964

17 กันยายน บัวย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ และใช้เวลา 10 ปีสร้างอาจารย์ประจำคณะจากหกคนเพิ่มขึ้นเกือบร้อยคน และทำให้คณะนี้กลายเป็นคณะเศรษฐศาสตร์ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย

2508/1965

บัวย อึ้งภากรณ์ ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ได้รับการยกย่องว่าเป็นนายธนาคารกลางดีเด่นของโลกที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ

2510/1967

บัวย อึ้งภากรณ์ ตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ถือเป็นโครงการพัฒนาชนบทแห่งแรกของภาคเอกชน โดยมีแนวคิดว่าการพัฒนาชนบทและคุณภาพคนเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ

2511/1968

27 มิถุนายน วิทยาการ เชียงกูล นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ เขียนบทกวี “เพลงเถื่อน แห่งสถาบัน” ลงตีพิมพ์ “ยูงทอง” ฉบับวันสถาปนา ที่มีข้อความแพร่หลายรู้จักกันดีคือ

“จันเขยาร์ จันเขลา จันทิ้ง จันจึงมาหาความหมาย
จันหวังเก็บอะไรไปมากมาย สุดท้ายให้กระดาษจันแผ่นเดียว

2512/1969

ป่วย อึ้งภากรณ์ ก่อตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร เพื่อส่งบัณฑิตไปทำงานในชนบท โดยกล่าวว่า “เราเป็นข้าทาสของแผ่นดิน ความทุกข์ของชาวบ้านเป็นความทุกข์ของแผ่นดิน” จัดตั้งกลุ่ม “สภาพหน้าโดม” มีนักศึกษารัฐศาสตร์เข้าร่วม เป็นกลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวิชาการในหมู่นักศึกษากิจกรรม

2513/1970

5 มกราคม สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เสด็จมาเป็นอาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ในตำแหน่งหัวหน้าสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส

15 ธันวาคม จัดตั้งแผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

ปรีดี พนมยงค์ เดินทางออกจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ไปเยี่ยมการเมือง ณ ประเทศฝรั่งเศสหลังจากนั้น ป่วย อึ้งภากรณ์ ไปเยี่ยมอาจารย์ในฐานะลูกศิษย์ ซึ่งทำให้ถูกทางการเพ่งเล็งในเวลาต่อมา

2514/1971

1 มิถุนายน ศ. สัญญา ธรรมศักดิ์ดำรงตำแหน่งอธิการบดี บัวย อึ้งภากรณ์ ลาออกจากผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ต่อมาไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัย Cambridge ประเทศอังกฤษ

17 พฤศจิกายน จอมพลถนอม กิตติขจร ทำ "รัฐประหาร" ยึดอำนาจรัฐบาลของตนเอง ฉีกรัฐธรรมนูญฉบับปี 2511/1968 และล้มเลิกระบอบประชาธิปไตย

2515/1972

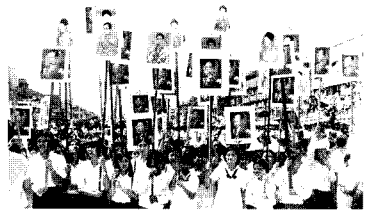
บัวย อึ้งภากรณ์ เขียนจดหมายฉบับประวัติศาสตร์จากอังกฤษ ใช้ที่นายเข้ม เย็นยิ่ง เรียกร้องให้มีการคืนเสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยจากการทำรัฐประหารของจอมพลถนอม กิตติขจร

20-26 พฤศจิกายน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นำโดยธีรยุทธ บุญมี เคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นที่ครอบงำทางเศรษฐกิจของไทย จัดสัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น ส่วนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการไฮด์ปาร์ค

2516/1973

7 มิถุนายน "สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น "องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" (อมธ.) พร้อมทั้งมี "สภานักศึกษา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ผลการเลือกตั้ง อมธ. ปรากฏว่า พรรคพลังธรรม ได้ชัยชนะในการเลือกตั้งโดย มีพิรพล ตริยะเกษม เป็นนายกฯ

14 ตุลาคม วันมหาปิติ

2517/1974

23 มกราคม - 5 กุมภาพันธ์ มีการแสดง "นิทรรศการจีนแดง" ที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์ มีผู้สนใจเข้าชมคับคั่งถึงกับการจรรยาจรด้านสนามหลวงติดขัด

บัวย อึ้งภากรณ์ ได้รับแต่งตั้งจากนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้เป็นประธานคณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจ และผู้มีอำนาจเสนอให้ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป แต่ตอบปฏิเสธ

ก่อตั้งโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง เพื่อชักชวนให้อาจารย์จากต่างมหาวิทยาลัยมาร่วมกันทำงานพัฒนาชนบท

2518/1975

30 มกราคม ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์คนแรกที่ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3 มีนาคม จัดตั้งสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

20 สิงหาคม กลุ่มจัดตั้งของรัฐฝ่ายขวา อำนาจนิยม/อนุรักษนิยมบุกเข้ามาวางระเบิดทำลายและเผาอาคารของธรรมศาสตร์ โดยกรงขี้หน้ำและออกอากาศกับรายการโดยขมรมวิทยุเสรี นำโดย พ.อ. อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา แต่ไม่มีผู้ใดได้รับบาดเจ็บเพราะ ศ. เสน่ห์ จามริก ผู้รักษาการแทนอธิการบดีสั่งให้อาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ทั้งหมดออกจากมหาวิทยาลัยไปก่อน

2519/1976

21 มีนาคม นักศึกษา-ประชาชนเดินขบวนขับไล่ฐานทัพสหรัฐอเมริกา โดยเดินขบวนไปยังสถานทูตอเมริกา เมื่อขบวนเดินไปถึงสยามสแควร์ ได้มีการขว้างระเบิด ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 4 คน และบาดเจ็บ 40 กว่าคน

6 ตุลาคม ทหาร ตำรวจ และมวลชนฝ่ายขวามุกเข้ามาทำร้ายนักศึกษา ประชาชนที่ชุมนุมกันโดยสงบ มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ส่งผลให้ ป่วย อึ้งภากรณ์ ลาออกจากอธิการบดี และเดินทางลี้ภัยการเมืองไปประเทศอังกฤษ

2520/1977

ป่วย อึ้งภากรณ์ เดินทางไปพบคนสำคัญในหลายประเทศเพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองในประเทศไทยเวลานั้น และเรียกร้องให้เกิดประชาธิปไตยอย่างสันติวิธี ต่อมาเส้นโลหิตในสมองแตก ทำให้ไม่สามารถพูดได้ และใช้ชีวิตอย่างสุขสงบกับภรรยาในบ้านพักกรุงลอนดอน

ประวัติ • ปวย กับ ธรรมศาสตร์และการเมือง

2521/1978

18 กันยายน สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดงานต้อนรับ ผู้บริสุทธิ์ 6 ตุลา ที่ได้รับการนิรโทษกรรมจำนวน 19 คน

2522/1979

6 ธันวาคม ยกฐานะแผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนเป็นคณะ

2523/1980

23 เมษายน พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ลงนามในคำสั่ง 66/23 เรื่องนโยบาย เอาชนะคอมมิวนิสต์โดยวิธีการทางการเมือง ส่งผลให้นักศึกษาจำนวนมากเดินทางออกจากป่ามา "คืนเมือง"

2524/1981

สโมสรมักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับการคืนฐานะให้เป็น "องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" อีกครั้งหนึ่ง และอธิการบดี ศ. ประภาศน์ อวยชัย ดำเนินการจัดตั้งโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท เริ่มต้นโดยให้ทุนช่วยเหลือการศึกษาแก่นักศึกษาจากอีสาน

2525/1982

6 มกราคม การประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1/2525/1982 ศ. ประภาศน์ อวยชัย อธิการบดี นำเสนอแผนพัฒนาศูนย์รังสิต (คลองหลวง ปทุมธานี) โดยกำหนดให้มีการกำหนดผังและที่ดินสำหรับทุกคน

2526/1983

2 พฤษภาคม บริติช พนมยงค์ อสังกรรม ณ บ้านพักخانกรุงปารีส 17 กุมภาพันธ์

2527/1984

17 กุมภาพันธ์ ยกฐานะแผนกอิสระ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นคณะ

27 มิถุนายน กิ่งศตวรรษธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์จัดงานเฉลิมฉลองตลอดทั้งปี และจัดพิมพ์หนังสือ "ธรรมศาสตร์ 50 ปี"

2528/1985

20 เมษายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ วางศิลาฤกษ์อาคารโถงบริหาร ธรรมศาสตร์ คลองหลวง-รังสิต

2529/1986

31 มีนาคม วันก่อตั้งคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ณ ธรรมศาสตร์ คลองหลวง-รังสิต เป็นคณะแรก

9 มิถุนายน 2529 นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของทุกคณะเรียนที่ธรรมศาสตร์ คลองหลวง-รังสิตเป็นรุ่นบุกเบิก

2530/1987

5 ธันวาคม โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติ เปิดดำเนินการเป็นวันแรกเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ

ป่วย อังภากรณ์ เดินทางกลับมาเยี่ยมเมืองไทย เป็นครั้งแรกในรอบ 10 ปี

2534/1991

14 มกราคม ก่อตั้งโครงการหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

23 กุมภาพันธ์ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช) นำโดยพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ และพล.อ.สุจินดา คราประยูร ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ล้มรัฐธรรมนูญ ยุบสภา และประกาศกฎอัยการศึก

2535/1992

7 เมษายน พล.อ.สุจินดา คราประยูร ปราศรัยที่หอประชุมกองทัพบกว่า “ยอมเสียสัจย์เพื่อชาติ” เพื่อรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 19 ในวันเดียวกันนั้น รต. ฉลาด วรฉัตร เริ่มอดอาหารหน้ารัฐสภาเป็นการประท้วง

17-20 พฤษภาคม เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (อาชญากรรมโดยรัฐ) รัฐบาลใช้กำลังทหารและอาวุธสงครามปราบปรามประชาชนผู้ประท้วง มีผู้เสียชีวิต 43 คน บาดเจ็บ 736 ราย สูญหาย 403 คน

23 กันยายน นายชวน หลีกภัย พรรคประชาธิปัตย์ เข้าดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี

ประวัติ • ป่วย กับ ธรรมศาสตร์และการเมือง

2536/1993

30 มิถุนายน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สเด็จพระบรมราชชนนี องค์อภิมหาคุณูปการ ศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมศาสตร์ ภาควิชาภาษาอังกฤษ

2538/1995

10 มกราคม คณะรัฐมนตรีโดยมีมติให้สร้าง “สปอร์ตคอมเพล็กซ์” ส่วนใหญ่ สำหรับกีฬาเอเชียนเกมส์ ณ ธรรมศาสตร์ ศูนย์คลองหลวง-รังสิต โดยการกีดกันของมติมหาชน สื่อมวลชน นสพ. และพรรคร่วมรัฐบาล ทำให้รัฐบาลต้องเลิกล้มแผนเดิม

16 สิงหาคม ป่วย อังภากรณ์ ได้รับเลือกให้เป็นบุคคลแห่งปีแห่งปีภาพไทย

2539/1996

21 กุมภาพันธ์ จัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์ และคณะสหเวชศาสตร์

28 มิถุนายน จัดตั้งคณะพยาบาลศาสตร์ และสถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร

8 กรกฎาคม สภามหาวิทยาลัยมีมติให้จัดตั้งธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

28 พฤศจิกายน สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมี ศ. คุณหญิงนางเยาว์ ขัยเสรี เป็นนายกสภาฯ และ รศ. นรนิติ เศรษฐบุตรเป็นอธิการบดี มีมติให้ย้ายการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี “ทั้งหมด”

2540/1997

30 พฤษภาคม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และพระองค์เจ้าโสมสวลีฯ ทรงร่วมงานประชุมนิเทศน์ศึกษาใหม่ คณะนิติศาสตร์ มธ. ซึ่งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงเข้าเป็นนักศึกษาด้วย

2 กรกฎาคม รัฐบาลพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ดัดลั่นใจลดค่าเงินบาท ประเทศไทยเข้าสู่วิกฤติเศรษฐกิจครั้งสำคัญ

11 ตุลาคม ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 เป็นการเริ่มต้น “ปฏิรูปการเมือง”

2541/1998

6-21 ธันวาคม ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13 ใช้สนามหลักที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์คลองหลวง-รังสิต

2542/1999

28 กรกฎาคม ป่วย อังภาภรณ์ ถึงแก่กรรมที่บ้าน ณ กรุงลอนดอน รวมอายุ 83 ปี

2543/2000

11 พฤษภาคม ครบรอบ 100 ปีชาตกาล ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ มีพิธีเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่ “องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ” (Unesco) มีมติให้ ฯพณฯ เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญของโลก

มิถุนายน ปิดรับนักศึกษาปริญญาตรีโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ รุ่นแรก

26 พฤศจิกายน สภามหาวิทยาลัยฯ มีมติให้จัดตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์

2545/2004

6 มกราคม ศ. สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีต/อธิการบดีธรรมศาสตร์/นายกรัฐมนตรี/ประธานองคมนตรี ถึงแก่สัณฺญกรรมด้วยวัย 94 ปี

2549/2006

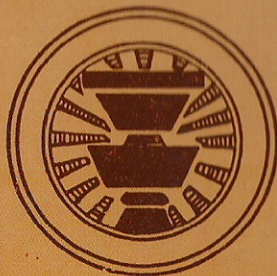
10 กุมภาพันธ์ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(อมธ.) เริ่มต้นล่ารายชื่อถอดถอนพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

24 กุมภาพันธ์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ประกาศยุบสภาภายหลังมีการชุมนุมของประชาชนจำนวนมากเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก

รายชื่อคณะกรรมการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

ดร.ชาญวิทย์	เกษตรศิริ	ที่ปรึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรรณิ	สำราญเวทย์	ที่ปรึกษา
น.ส. นวลฉวี	สุธรรมวงศ์	ที่ปรึกษา
นางวนิดา	จินทนทัศน์	ประธานกรรมการ
นายสมเกียรติ	วรปัญญาอนันต์	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองกลางหรือผู้แทน		กรรมการ
ดร.รฐาปนันท์	นิพิฏฐกุล	กรรมการ
น.ส. อัจฉรา	จินดารัตน์	กรรมการ
นายเสริม	กัลยารัตน์	กรรมการ
น.ส.วารุณี	โอสถารมย์	กรรมการและเลขานุการ
น.ส.ดาวเรือง	แนวทอง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คำปฏิญาณใน การรับปริญญาตรี

แห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และกบเมือง

ข้าพเจ้าจะรักษาไว้และปฏิบัติตาม
ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
สยาม

ข้าพเจ้าจะดำรงตนอยู่ในทางที่ชอบ
จะไม่ปฏิบัติผิดศีลธรรม อันจะนำมา
ซึ่งเกียรติคุณ แห่ง มหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์ และ การเมือง และ เพื่อ
ชาติ ล่าช้า พระมหากษัตริย์ และ
รัฐธรรมนูญ ฯ

